

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

FÎ ZİLÂLİ'L-KUR'ÂN'DA KADININ KONUMU

Mehmet ARIKAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zülfi CENNET

BİNGÖL-2023

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

FÎ ZİLÂLİ'L-KUR'ÂN'DA KADININ KONUMU

Mehmet ARIKAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zülfi CENNET

BİNGÖL-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
II. Araştırmanın Gayesi	2
III. Araştırmanın Yöntemi.....	2
IV. Konu Hakkında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi	3
V. İslam Öncesi Dönemde Kadının Durumu.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	18
SEYYİD KUTUB'UN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 18	
1.1. Seyyid Kutub'ın Hayatı.....	18
1.2. İlmî Kişiliği	20
1.3. Eserleri.....	22
1.3.1. Fî Zılâli'l-Kur'ân	26
İKİNCİ BÖLÜM	28
YARATILIŞ VE DEĞERLER AÇISINDAN KADIN	28
2.1. Yaratılıştan Gelen Özellikleri Bağlamında Kadın	28
2.2. Vahyin Gereklere Yerine Getirme Açısından Kadın	29
2.3. Mü'min Kişiliği Oluşturan Değerler Açısından Kadın.....	43
2.4. Tevhid Mücadelesinde Kadının Rolü	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	72
HAKLAR VE SORUMLULUKLAR AÇISINDAN KADIN	72
3.1. Hukuksal Haklar ve Sorumluluklar Açısından Kadın	72
3.1.1. İktisadi Haklar	72
3.1.2. Kadının Miras Hakkı	74
3.1.3. Kadının Şahitliği.....	77
3.1.4. Nikah ve Nikah Akdinin Sonlandırılması.....	79

3.2. Ailevi Sorumluluklar Açısından Kadın.....	97
3.2.1. Eş Olarak Kadın.....	97
3.2.2. Anne Olarak Kadın.....	103
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	110
ÖZGEÇMİŞ.....	115

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Fî Zılâli'l-Kur'ân'da Kadının Konumu” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

20.02.2023

Mehmet ARIKAN

ÖNSÖZ

Bütün dinlerde ve ideolojilerde kadınlara dair ifadelere rastlamak mümkündür. Kadın konusu, neredeyse tüm toplum ve medeniyetlerde öteden beri tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar genellikle kadın aleyhine bir seyir izlemiş ve kadın her zaman arka plana itilmiştir. Tüm bunların aksine İslam dini kadına mümtaz bir konum belirlemiştir. İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'a muhatap olma, onu anlama ve emir ve yasaklarına uyma hususunda kadın ve erkek eşittir. Klasik ve çağdaş birçok müfessir Kur'an'ın bu konularını ele alsada Seyyid Kutub bu konuda bir adım öne çıkmaktadır. Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Şur'ân ile yeni bir çağır açtığını söylemek abartılı olmayacaktır. Kur'an'ı sosyal açıdan tefsir etme, onu topluma indirgeme hususunda bazı selefleri bulunsa da bu konuda onun seviyesine çıkıldığını söylemek güçtür. Öte yandan Fî Zılâli'l-Şur'ân bir tefsir olmanın yanı sıra İslami kimlik oluşturma iddiasını güçlü bir şekilde taşımaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak Fî Zılâli'l-Şur'ân bağlamında kadının konumuna dair bir araştırma yapmanın önemli olduğuna inanarak tez konusu belirlendi.

Bu Araştırmada Kur'an'da kadın ile ilişkilendirilen âyetler, Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Şur'ân tefsiri bağlamında ele alınmıştır. Aynı zamanda bu ayetlerin gerek klasik gerekse çağdaş müfessirler tarafından işlenişi ele alınmıştır. Bununla birlikte modern dönemde kadın konulu akademik çalışmalardan da yararlanılmıştır. "Fî Zılâli'l-Şur'ân'da Kadının Konumu" isimli yüksek lisans çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Cahiliye dönemi ve diğer medeniyetlerde kadının konumu ele alınmıştır. Böylece sonraki bölümlerde işlenecek, Müslümanların ana referansı Kur'an'ın kadına bakışıyla İslam medeniyetinin diğer medeniyetlerden farkının ortaya konması hedeflenmiş. Birinci bölümde, söz konusu tefsiri kaleme alan Seyyid Kutub'un hayatı ve ilmi kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; kadının yaradılışından gelen özellikleri, Kur'an'a muhatap oluşu, dini kimliği ve tarihi süreç içerisinde tevhid mücadelesindeki rolü ele alınarak İslami değerler açısından kadının konumu gösterilmeye gayret edilmiştir. Son bölümde ise Kur'an bağlamında öne çıkan kimi kadın hakları ve bu hakların gerektirdiği bazı sorumluluklara değinilmiştir.

Bu çalışmamda bana rehberlik eden, yaptığı tavsiye ve eleştirileriyle beni yönlendiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zülfi CENNET'e, konu

ve kaynak tavsiyelerinden dolayı Doç. Dr. Emrullah ÜLGEN'e, ilmi desteklerini benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi İlhan BARAN ve Doç. Dr. Mesut BAYAR'a teşekkür ederim. Ayrıca uzun ve yorucu olan bu süreçte çoğu kez ihmal etmeme rağmen manevi desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşime şükranlarımı sunarım.

20.02.2023

Mehmet ARIKAN

ÖZET

Tezin Başlığı: Fî Zılâli'l-Kur'ân'da Kadının Konumu
Tezin Yazarı: Mehmet ARIKAN
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zülfi CENNET
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı: Tefsir Bilim Dalı
Kabul Tarihi:
Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) +115 (tez)
<p>Bu araştırma, kadının toplumsal hayattaki yeri ve haklarını, Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Kur'ân adlı tefsirindeki bakış açısıyla değerlendirmeyi hedeflemektedir. Kadının yaratılış açısından değeri, sosyal konumu, kimliği, aile içerisindeki statüsü ve bunun gibi birçok konu, dünya tarihinde iz bırakmış farklı medeniyetlerde tartışılma konusu olmuştur. Araştırmada İslam öncesi kadına biçilen roller inceledikten sonra İslam sonrası kadının elde ettiği kazanımlar ve bu kazanımların günümüz dünyasına yansımalarını ele alınmıştır. Ayrıca kadının yaratılıştan kaynaklanan farklı özellikleri incelenip, ilahi vahyin bu farklılıklara göre kadına tevdi ettiği görevler, mü'min şahsiyetin oluşmasında vahyin etkisi ve kadının bu kazanımları ile tevhid mücadelesindeki rolü incelenmiştir. Kadının haklar ve sorumluluklar bağlamında hukuksal hakları olan iktisadi haklar, miras, kadının şahitliği, nikah ve nikah akdinin sonlandırılması konuları incelenmiş; anne ve eş olarak kadının rolü ele alınıp değerlendirmelerde bulunulmuştur.</p>
Anahtar Kelimeler: Seyyid Kutub, Fî Zılâli'l-Kur'ân, Kadın, Batı, Cahiliye

ABSTRACT

Title of the Thesis: Perception of Women in the Fi Zilal al-Quran	
Author	: Mehmet ARIKAN
Supervisor	: Dr. Öğr. Mehmet Zülfi CENNET
Department	: Basic Islamic Sciences Department
Sub-field	:
Date	:
<p>The purpose of this research is to evaluate the place of the woman in the society and her rights according to the Tafsir book Fi Zilal al-Quran from Sayyid Qutb. The woman rights during her creation, her social standing, her identity, her place in the family and a lot of similar subjects, it became a subject of debate in all the major civilizations. After analyzing the roles given to the woman during the Pre-Islamic era, then we will analyze what they gained during the Islamic era and the impact of those gains nowadays. Also, we will analyze the woman differences' creation wise, and what the Waḥi had entrusted them according to those differences, the impact of the Waḥi on the formation of the Mumina personality and the struggle of the woman for those gains and the tawhid. In the context of the woman's responsibility and her rights, the economic rights like the inheritance, the wedding and the end of the wedding contract, all of these subjects above have been analyzed, some evaluation as the role of the woman as a mother and a wife is present.</p>	
Key Words: Sayyid Qutb, Fi Zilal al-Quran, Woman, West, Jahiliyyah.	

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	Hazreti
s.	Sayfa
sy.	Sayı
ss.	Sayfa sayısı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
tlk.	Talik
trs.	Tarihsiz
vd.	Ve diğeri
yrs.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Bu kısımda yaptığımız çalışmanın önemi ve gayesi tespit edilerek, araştırmada takip edilen yöntem ortaya konulacak, çalışmanın üzerine inşa edildiği ve temelini oluşturduğu kaynakların değerlendirmesi yapıp, İslam öncesi kadının statüsü incelenecektir.

I. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Kur'an-ı Kerim insanların dünyevi-uhrevi hayatını doğru biçimde inşa edebilmesi için Allah (cc) tarafından gönderilen ilahi bir kitaptır. Kelimelerin hiçbir beşerin ulaşamayacağı bir şekilde edebi oluşu ve gönüllere hitap edip dokunması onun mucizevi oluşunun başka bir yönüdür. Kur'an-ı Kerim'in asıl muhatabının insan olması, dolayısıyla insanların hayat yollarını çizen, değerlerini ve ölçülerini belirleyen bir iradenin olduğu bilinmesi ve o iradenin koyduğu ölçülere göre hayatın tanzim edilmesi bir gerekliliktir. İnsanlık bu gereğin farkına vardığı zaman evrende yaşayan-yaşamayan bütün yaratılanın belli kurallara ve ölçülere göre hareket ettiğini daha iyi anlayacaktır. İnsan daha önce var olmadığı bir dünyaya yoktan var edilerek gelmiş ve onu yaratan ve imtihan dünyasında olmasını sağlayan bir iradenin olduğu gerçeğini bilmektedir. Bu irade onlara yaratılıştan gelen farklı özellikler verip, bu özellikler bağlamında metot ve ölçüler belirleyerek, farklı sorumluluklar ve görevler tevdi etmiştir. İnsanın bir erkek ve kadından yaratılmış olduğu gerçeğini Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc) bize bildirerek, iki cinse yüklenen sorumlulukları, görevleri ve bunların sınırlarını çizerek, iki cinsin haklarını ve kişiliğini ilahi bir koruma altına alarak belirlemiştir.

Kadın konusu, neredeyse tüm toplum ve medeniyetlerde öteden beri tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar genellikle kadın aleyhine bir seyir izlemiş ve kadın her zaman arka plana itilmiştir. Tüm bunların aksine İslam dini kadına mümtaz bir konum belirlemiştir. İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'e muhatap olma, onu anlama ve emir ve yasaklarına uyma hususunda kadın ve erkek eşittir. Klasik ve çağdaş birçok müfessir Kur'an'ın bu konularını ele alsa da Seyyid Kutub bu konuda bir adım öne çıkmaktadır. Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Ķur'ân ile yeni bir çığır açtığını söyleyebiliriz. Kur'an'ı sosyal açıdan tefsir etme, onu topluma indirgeme hususunda bazı selefleri bulunsa da bu konuda onun seviyesine çıkıldığını söylemek güçtür. Öte yandan Fî Zılâli'l-Ķur'ân bir tefsir olmanın yanı sıra İslami kimlik oluşturma iddiasını

güçlü bir şekilde taşımaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak Fî Zılâli'l-Ķur'ân bağlamında kadının konumuna dair bir araştırma yapmanın önemli olduğuna inanarak bunu tez konumuz olarak belirledik.

II. Araştırmanın Gayesi

Araştırmamızda İslam öncesi kadına biçilen roller ve kadının statüsü ele alınmış, sonrasında ise tezimizin ana omurgasını oluşturan Kur'an-ı Kerim'de kadın ile ilişkili ayetler Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Ķur'ân tefsiri bağlamında değerlendirilmiştir. Gerek klasik gerekse çağdaş müfessirlerin kadın ile ilgili ayetleri yorumlamalarına yer verilip, kadın konusunu ele alan akademik çalışmalardan faydalanılmıştır.

Seyyid Kutub'un sosyolog ve edebiyatçı kimliğinin sağladığı avantaj ile, Kur'an-ı Kerim'i yorumlamadaki kıvrak ve ince üsluba sahip olan bir âlim ve düşünür olması kadın konusunu ele alış biçiminin zengin yorumlamalarından faydalanarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Amacımız kadının tarihten günümüze kadar geçen zaman içinde hak ettiği statüye ulaşamadığını gerçeğini ortaya koyup, kadın konusunu ayetlerin gölgesinde günümüze indirgeyerek, İslam'ın kadına hak ettiği değeri verdiğini ve asıl konumuna kavuşturduğu gerçeğini Seyyid Kutub'un yoğun ve zengin değerlendirmelerini tespit ederek yorumlamaktır.

III. Araştırmanın Yöntemi

Konumuzun ana omurgasını oluşturan Seyyid Kutub'un kadın ile ilgili ayetleri yorumlama şeklini ortaya koyup değerlendirmektir. Bu bağlamda konumuz giriş ve üç bölüm şeklinde ele alınmıştır. Girişte İslam öncesi kadının konumu incelenip, İslam sonrası kadının elde ettiği kazanımlar değerlendirilmiştir. Birinci bölümde müellifin hayatı ve yaşadığı toplumda yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal olayların hayatında yaptığı etki ile düşünsel anlamdaki değişikliklerin ilmi şahsiyetine nasıl yansıdığını ve etki ettiğini, bununla ilintili olarak fikri değişimin ve olgunlaşmanın getirdiği sonuç ile ortaya koyduğu eserleri inceledik. İslam dünyasında iz bırakan ve hala ciddi anlamda etkisini devam ettiren Fî Zılâli'l-Ķur'ân tefsirinin ortaya çıkışına etki eden etkenler neler olduğunu tespit ederek nasıl ve ne şartlarda yazıldığını ortaya koymaya çalışmaktır.

İkinci bölümde "Yaratılış ve Değerler Açısından Kadın" konusu ana başlık olarak ele alınmış ve dört temel başlık tasarlanmıştır. Birinci başlıkta yaratılıştan gelen

farklılıklar ele alınmış ve ikinci olarak da ilahi vahye muhataplık konusu incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise mümin şahsiyeti oluşturan değerler açısından kadın konusu incelenmiş ve mümin kişiliğe sahip bir kadın ile erkeğin aynı sorumluluklara sahip olduğu ve ilahi hitap karşısında iki cinsin de muhatap alındığı konusu irdelenmiş ve son olarak da tevhid mücadelesinde kadının aldığı roller ele alınıp, klasik ve çağdaş tefsirlerin de değerlendirmelerine başvurularak neticelendirilmiştir.

Üçüncü bölümde “Haklar ve Sorumluluklar Açısından Kadın” ana başlığı altında altı temel ve iki alt başlık tasarlanmıştır. Hak ve sorumlulukların doğurduğu sonuçlar açısından kadının iktisadi, miras, şahitliği, nikah, anne ve eş olarak kadın konusu Seyyid Kutub’un bakış açısı ile zenginleştirilerek yorumlanmış ve Kur’an-ı Kerim’in kadına kazandırdığı kazanımlar incelenerek bu kazanımların günümüz dünyasına yansımalarının nasıl olduğu değerlendirilmiştir.

IV. Konu Hakkında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

Seyyid Kutub’un Kur’an-ı Kerim’de kadın ile ilgili ayetleri nasıl yorumladığını ve ne gibi sonuçlara vardığını belirleyebilmemiz için ana kaynak olarak referansımız kendi eseri olan *Fî Zılâli’l-Ķur’ân* tefsiridir. İkinci olarak da doğrudan veya dolaylı olarak konumuza ışık tutacak eserler, tez, makale ve kendi eserleridir.

Kadının konumunu incelerken istifade ettiğimiz kaynakları iki ölümdedeğerlendirebiliriz. Birincisi vahyin indiği dönemde kadın ile ilgili ayetleri tespit ederek sebep-i nüzul açısından değerlendirebilmemiz adına konumuzla ilintili rivayetlerden Buhârî (256/870) ve Müslim’in (261/875) sahihlerine, İbn Mâce (273/887), Ebû Davûd (275/889) ve Tirmizî’nin (297/892) sünenlerine, ayrıca Vahidî’nin sebep-i nüzul ile Suyûtî’nin (911/1505) *Lubâbu’n-Nukûl fî Esbâbi’n-Nuzûl adlı* eserinden faydalanılmıştır.

Fî Zılâli’l-Ķur’ân’da kadın konusunu işlerken farklı yorumları ihtiva eden ve yaptığımız çalışma ile karşılaştırma yapmak için çeşitli tefsirlere başvurulmuştur. Taberî’nin (310/923) *Câmi’u’l-beyân fî tefsîri’l-Ķur’ân*’ı Fahreddin er-Râzî’nin (606/1210) *Mefâtihu’l-gayb*’ı, Âlûsî’nin (1270/1854) *Rûhu’l-me’ânî*’ı, İbn Âşûr’un *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*’i, ile Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza’nın *Tefsiru’l-Ķur’an’i-Hakim Tefsiru’l Menar*’ı adlı eserlerden bilgi ve değerlendirmelere yer verip çalışmamıza zengin bir yorum katmayı da ihmal etmedik.

Kadın ile ilgili tarihi verileri tespit etmek için klasik ve çağdaş eserlere başvurulmuştur. İbn İshak'ın (151/768) *Siretü İbn İshâk*'ı, İbn Hişâm'ın (218/833) *es-Sîretü'n-nebeviyy*'i İbnü'l-Esîr'in (630/1322) *el-Kâmil fi't-târih*, Cevâd Ali'nin *el-Mufasssal fi Târîhi'l-Arabi kable'l-İslâm*'ı ile Asım Köksal'ın *İslam Tarihi* adlı eserler verilerin doğruluğu ile alakalı bize yardımcı olan başlıca kaynaklardır.

Emrullah Ülgen'in *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği* adlı eseri kadın-erkek eşitliğinin ontolojik, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve hukuki boyutları ile çok yönlü incelemesi çalışmamızda kadın ile ilgili kısmı konumuzla ilintili olduğundan incelenmesi gerekli görülmüştür.

V. İslam Öncesi Dönemde Kadının Durumu

Tarih boyunca insanlar, kadının yeri, konumu, hakları ile ilgili konuları tartışmışlar ve bazı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. İslam dininin kadına hak ettiği değeri ve konumu verdiğini daha iyi değerlendirmemiz için İslam'dan önceki farklı medeniyetlerin yapısını incelemek ve buradan yola çıkarak eski medeniyetlerin kültürü, yaşam biçimi, dini inanışları ve yaşam şartları toplumdaki algıyı şekillendirdiğinden, kadının konumu ve değeri açısından da bize daha doğru sağlıklı bilgi verecektir.

İslam öncesi cahiliye Araplarında kadının yeri ve değerini incelemeyen önce eski milletlerde kadın algısı ve kadına biçilen roller nelerdir onlara bir göz atıp, geçmiş toplumlardan kadın algısının, İslam öncesi cahiliye dönemine etkisi ve benzerlikleri tespit edip, İslam'ın kadına biçtiği konum ve değeri daha iyi anlamamıza ve kadına bakışın gelişiminde bize yardımcı olacaktır.

Tarih öncesi medeniyetlere baktığımızda eski Yunan ve Roma imparatorluklarında kadının bir nebze yeri olsa bile her zaman ikinci plana atılmış sadece çocuk doğuran, toplumsal yaşantıda yeri olmayan, politika ve yöneticilikte hiçbir şekilde söz sahibi olmayan, alınıp satılabilen, bir eşya gibi görülen, ev hizmetlerini yerine getiren ve eşinin isteklerini yerine getiren cinsel bir meta olmaktan öteye geçmiyordu.

Eski Çin medeniyetinde ise kadınlara isim verilmesi bile gerekmeyen bir varlık olarak görülüp sadece numaralandırma şeklinde tanımlama yolu seçilerek toplumsal hayatın dışına itilmiştir.¹

Klasik Yahudi literatüründe her gün sabah ibadetinde okunan duada "Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun!" denilmektedir.² Hristiyanlık dininde de kadının görev ve sorumluluğu yalnızca çocuk dünyaya getirmek ve o çocuğun gelişimine en iyi biçimde katkı sağlamaktır. Bu düşünce; Hz. Havva'nın, Hz. Âdem'i kandırarak cennetten kovulmasına sebebiyet vermesi neticesinde, kadınların bu bağlamda dünyada çocuk doğurarak cezalandırılması gerektiği inancına dayanmaktadır.³

Roma ve Yunan medeniyetinden cahiliye Arap dönemine kadar geçen süre zarfında her medeniyet kendi yaşayış ve kültürü, inancı doğrultusunda kadını konumlandırmış ve değer biçmiştir. Kadınlar, kadın olduğundan utanan ve bunu bir ceza olarak görüp kendini eksik gören, toplum nezdinde ise erkeklerin işlerini gören bir hizmetçi ya da yaratıcıya kullukta bile layık görülmeyen, sadece hayatta kalma mücadelesi veren bir varlık olarak görüldüğünü anlıyoruz.

Antik Yunan toplumunda kadınlar, erkeklere oranla çok daha az değer gördüğü anlaşılmaktadır. Zira kadınlar, Hz. Havva'nın, -sözde- Hz. Âdem'i kandıran aynı cinsin varisleri olarak değerlendiriliyordu. Bu sebeple Antik Yunan toplumunda bir kadının doğurduğu çocuk annesinden alınarak; güçsüz, sağlıksız veya kız çocuğu olması gibi gerekçelerle boğazlanıyor veya derin bir su çukuruna atılarak öldürülebiliyordu. Bu durum kadına yani anneye, hiçbir biçimde söz hakkı verilmediğini gözler önüne sermektedir.⁴ Eski Roma ve İran toplumlarında kadının insan olup olmadığı yönünde tartışmaların yaşanması, bu toplumlardaki çarpık kadın algısını ortaya koymaktadır.⁵

¹ Canan, Mehmet Zeki, *İslam Tarihi I*, Yelken Matbaası, İstanbul 1977, s.443.

² Okiç, Muhammed Tayyip, *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*, DİB Yayınları, Ankara 1981, s.7; *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 24/ 82-86.

³ Uğurlu Bülbül, Yasemin, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'da kadın* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2019, s 7-8; Can, Sevim, *Selçuklular Döneminde Kadın*, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 38-39; *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 24/ 82-86.

⁴ Karaaslan, Derya, "Antik Yunanda Kadın Olmak", *Sirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, 1/2, s. 165.

⁵ Canan, Mehmet Zeki, *İslam Tarihi I*, Yelken Matbaası, İstanbul 1977, s. 443.

Eğitimden, çalışma hayatından toplumsal yaşantıya kadar kadınlar daima dışlanmış ve sadece cinsel birer obje olarak görülmüştür. Yaratılıştan dolayı eksik bir varlık olarak görülen, alınıp satılabilen bir eşya gibi görülen kadının toplumsal değerini ise sadece cinsellik tayin ediyordu. Ayrıca Afrodit ya da Venüs tanrıçası, kadını birer cinsel obje olarak görmelerinin inanç boyutunda tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

Eski Çin geleneğinde ise, Yunan ve Roma medeniyetleri gibi ataerkil bir yapı mevcuttu. Fakat Çin medeniyetinde kadının konumunu ve yerini bilmek oldukça zordur. Bunun nedeni elimizde yeteri kadar materyal olmaması ve günümüze kadar ulaşamamasından kaynaklanmaktadır. Konfüçyanizm'deki üç itaat ilkesi gereği, “bir kadın evlenmeden önce babasına, evlendiğinde kocasına, kocası öldüğündeyse oğluna itaat etmelidir”⁷ inancı hakimdi.

Konfüçyüsçü inancın dışında ki felsefelerde kadının konumunu anlamada bize yardımcı olacaktır. Yin Yang felsefesine göre siyah kötülüğü, karanlığı, soğuğu ve kadını, beyaz ise aydınlığı, iyiliği, sıcaklığı ve erkeği temsil etmektedir. Bu felsefe eski Çin medeniyetinin kadına verdiği değeri bize göstermektedir.⁸

Kadınlara bu ayrımın sadece sosyolojik, psikolojik ya da biyolojik olarak değil fiziksel değişimlerine kadar bu ayrım yapılmıştır. Eski Çin geleneğine göre kadınların daha güzel görünebilmeleri ve daha rahat eş bulup evlenebilmeleri için küçük yaştan itibaren ayakları kırılıp demir ayakkabılar içine koyulup, ayakların küçük görünerek daha güzel görüneceği inancı hâkim olmuş ve kız çocukları küçük yaştan itibaren fiziksel ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmışlardır. Asırlardır süren bu gelenek maalesef günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.⁹

Hint medeniyeti ise geçmiş 4000 yıldan fazla olan bir medeniyettir.¹⁰ İçinde birçok etnik unsuru barındıran bu medeniyet tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmeyen bir inanişaya sahiptirler. Hint denildiği zaman aklımıza ilk gelen şey

⁶ Cartwright, Mark. "Afrodit." *World History Encyclopedia*, çev. Bahadır Çiçek, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-13940/pandora/>, 30.12.2022.

⁷ Akman, Tuğçe, “Çin Feodal Toplum Yapısındaki Kadın Değer Yargıları”, *IJHE*, 2018, 4/8, s.74.

⁸ Akman, Tuğçe, “Çin Feodal Toplum Yapısındaki Kadın Değer Yargıları”, s.76.

⁹ İmre, Havva Meryem, “Güzellik Ve Sosyal Konum Göstergesi Olarak Lotus Ayak Ve Ayakkabı” *JİA*, 2020, 5/11, s. 87-88.

¹⁰ Ersöz, Emine, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007, s. ix.

muhakkakı Hinduizm'dir. Hint kültürünü tamamıyla etkisi altına alan bu din onların kadına bakış açılarını da şekillendiren bir unsurdur. Bundan dolayı Hinduizm den bağımsız bir medeniyeti incelemek hatalı ve yetersiz olacaktır. Hayatın her alanına müdahale eden bu din, sayısı bilinmeyen çok tanrılı bir inanişe sahiptir.¹¹ Bu inanışta kadının yer yer bahsedilse de hayatın dışına itilen bir unsur ve asıl olan erkeğin hâkimiyeti ve üstünlüğü inancı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Hinduizm'de kadının yok sayılması veya değersiz görülmesi bu dinin temel konularını arasında yer almaktadır. Kadının sosyal hayattan soyutlanarak bütünüyle pasifize edilmesi Hinduizm'in temel esaslarından sayılmakta ve söz konusu esasların çiğnenmemesi gerektiği hususu temel kitaplarda kesin kurallara bağlanarak kadın bütünüyle değersizleştirilmiştir.¹²

Hinduizm'deki Manu Kanunnamesi'ne (Manusmitri) baktığımızda kadına biçilen rolün tamamıyla olumsuz temelde ele alındığını müşahede edebiliriz.¹³ Zira söz konusu kanunnamede kadının olumsuz yönleri bir varlık olduğu, erkek olmadan tek başına bir işin üstesinden gelemeyeceği ve sadece erkeğini mutlu etmek için var olduğu görüşü dikkat çekmektedir. Bu ise mezkur kanunnamenin kadın hakları açısından ne denli olumsuz kurallar ihtiva ettiği açıkça görülmektedir.¹⁴

Hinduizm'de kadın, doğumundan ölümüne kadar yaşamdaki bütün alanlarında büyük bir yük olarak görülmüş; Drahome geleneği bağlamında –sahip olduğumuz kültürün aksine- evliliğin muhtemel bütün masrafları kıza ve ailesine yüklenerek kız çocuklarının esasında istenmeyen bir unsur olduğu deklere edilmiştir. Zira Hindu kutsal kitaplarında yer alarak asırlarca uygulanan kocasının cenazesıyla birlikte yakılarak öldürülen kadını ifade eden Sati gibi gelenekler neticesinde Brahmaların 20. Yy sürecinde 50 milyon kız çocuğu katletmek suretiyle Yahudi soykırımından 10 kat daha büyük bir soykırım gerçekleştirildiği açıkça ortaya çıkmıştır.¹⁵ Bu durum kadının kocasından sonra yaşama hakkının olmadığını göstermektedir.

¹¹ Ersöz, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz s. xiv.

¹² Ersöz, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, s. ix.xxxi.

¹³ Öztürk, Alparslan, *Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm ve Budizm'de Din Adamları*, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2010, s. 86.

¹⁴ Ersöz, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, s. 15.

¹⁵ Ersöz, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, s. 15-16.

Hinduizm'deki bu uygulama, kadının kocasından başka kimseyle evlenmemesi adına kendini yakması bağlılık, sadakat ve erdem olarak görülmekte; bunun aksini yapan kadınların günah ve aşağılanmayla karşı karşıya kalarak kocası ölen kadının başkasıyla evlenmesi sonucunda meşru bir neslin çıkamayacağı ve namuslu bir kadının ikinci bir kocasının olamayacağı gibi düşünceler hâkimdir. Bununla birlikte kocasına sadık kalarak başkasıyla evlenmeyen, zihnine ve bedenine hâkim olarak ihanet etmeyen kadın, ölümden sonra kocasına kavuşarak ün ve şöhret kazandığına inanılmaktadır.¹⁶

Burada daha birçok sayamayacağımız farklı uygulamalar kadınlar için mümkünken, erkekler için ise hiçbir kısıtlamanın olmayışı ve kadının ölümünden sonra erkeğin hemen evlenebilmesi kadının hayatının her alanından soyutlandığının göstergesidir.

Mezopotamya var olmuş medeniyetlere baktığımızda ise ataerkil bir yapının olduğu ve kadının ikinci sınıf bir varlık olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Hamurabi kanunlarına göre tek eşlilik yaygın bir gelenek olmakla beraber, birinci eşinden çocuk olmadığı zaman ikinci eşle de hiçbir sebep yokken evlenmek mümkündür.¹⁷

Bunun yanında Mezopotamya toplumlarında kadınlar, ikinci sınıf muameleye tabi tutulsa da eski antik Yunan ve Roma toplumlarındaki gibi belli haklar kadınlara tanınmıştır. Çocuk sahibi olmak bir erkek için ne kadar önemli olursa olsun, nihayetinde kadını koruma adına evlilik ve aile yapısıyla alakalı düzenlemeler yapılmıştır. Bu durum, kadının aile içerisindeki statüsünü korumuş ve sağlamlaştırmıştır. Mesela Hamurabi kanununun 128. Maddesine göre “Eğer bir adam bir kadın alır fakat sözleşmesini yapmazsa, o kadın zevce değildir.” Denilerek aile yapısı içerisindeki kadının konumu bu ve benzer. maddelerle sağlam bir zemine oturtulmuştur.¹⁸

Hamurabi kanunlarında, Babil'in kadın haklarını gözettiğini müşahede ediyoruz. Kadının aile içindeki statüsünden mirasa kadar kendisine belli başlı haklar tanınsa da

¹⁶ Ersöz, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, s.17-18.

¹⁷ Hamurabi Kanunları, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/belgeler/303.pdf>, 30.12.2022.

¹⁸ Hamurabi Kanunları, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/belgeler/303.pdf>, 30.12.2022.

kadın bu medeniyetler içinde her zaman ikinci sınıf kalmış ve nihai hedefi çocuk doğuran kadın, köle olarak alınıp satılmış ve birçok haklardan mahrum edildiğini de söyleyebiliriz.

Eski Mısır'da kadınlar antik çağa göre daha iyi durumda olduğunu ve toplumun kadına değer verdiğini söyleyebiliriz. Eski medeniyetlerde olduğu gibi Mısır medeniyetinde de kadın, çocuk doğurup neslin devamını sağlayan bir unsurdur. Ancak toplum, kadını sadece neslin devamını sağlayan bir unsur olmanın ötesinde daha fazla değer biçtikleri anlaşılmaktadır. Mısır medeniyetinde çok küçük yaşlarda evliliğin ve birden fazla eşle beraberliğin olduğu anlaşılrsa da eski medeniyetlere nazaran Mısır'da kadınların daha fazla haklara sahip olduğunu ve sosyal, siyasi ve dini alanlarda görev aldığını görebiliriz. Eski Mısır'da toplumsal sınıflandırma olmasına rağmen, her sınıfta kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu söyleyebiliriz.¹⁹

Eski Mısır'da kadın ve erkek ayırımından ziyade insanların kişiliği ve karakteri daha ön planda olduğu görülmektedir. Diğer toplumlara nazaran Mısır kadınları daha geniş haklara sahiptiler. Zira Mısır'ın dini yapısına göre kadınlar kutsal olarak görülüp, saygı duyulurdu.²⁰

Görüldüğü üzere diğer medeniyetlerle kıyaslandığında Mısır medeniyetinde kadın toplumsal olarak çok önemli haklara sahip olduğunu ve neredeyse erkeklerle aynı statüleri paylaştığını görüyoruz. Mısır medeniyetinin, dünya tarihinde diğer medeniyetlerden çok daha fazla kadına önem verdiği görülmektedir.

İslam öncesi kadının konumu ve değerine baktığımızda hep tartışılan bir konu olarak günümüze kadar gelmiş ve hala tartışılmaya devam edilmektedir. Kadının yaratılış açısından değeri, sosyal konumu, kimliği, aile içerisindeki statüsü ve bunun gibi birçok konu tarihten bu yana tartışılmıştır. Dünya tarihinde iz bırakmış farklı farklı medeniyetlerde kadının konumunu ve değerini değerlendirdikten sonra İslam öncesi son devre diyebileceğimiz Arap kültüründe kadın algısını inceleyeceğiz. Geçmiş imparatorluklarda ve medeniyetlerde nasıl ki kadına hak ettiği değer ve konum verilmeyip asıl hüviyetinden koparılmışsa cahiliye dönemi kadınlara biçilen rollerin verilen değer çok değişmediğini göreceğiz. İslam öncesi Arap kültürüne

¹⁹ Babila, Muhsin Haji Azeed, "Eski Mısır'da Kadın", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 13/1, s. 133.

²⁰ Babila, "Eski Mısır'da Kadın", s. 132.

baktığımızda çok problemlı bir dönemle karşı karşıya kaldığımızı söyleyebiliriz. Erkek gücünün hâkimiyeti ve ataerkil bir yapı olmakla beraber kadının bazı istisnalar hariç hayatın her alanından soyutlanan ve dışlanan bir varlık olduğunu müşahade edilmektedir. Bu dışlanmışlık hayatın her safhasında karşımıza çıkan bir gerçek olduğunu, kadının aile hayatından tutun sosyal yaşamına kadar hayatının her alanını kapsayan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cahiliye döneminde kadın Hür ve Cariye olarak iki farklı konumda karşımıza çıkmaktadır. Ne kadar iki farklı statü ile karşılaşırsak karşılaşıalım o dönemde kadının hali hür olsun cariye olsun içler acısı bir durumdaydı. Kadının bir eşya gibi mal gibi alınıp satıldığı, üzerinde her türlü tasarruf hakkının olduğu, miras olarak bir mal gibi bırakılan, mirastan hakkı olmayan bir varlık olarak görülüyordu. İslam'ın hâkim olmadığı ve insanlığını tamamen ötelemiş bir toplum içerisinde hür olan kadına bile reva görülen bu insanlık dışı muamelelerin cariyeler açısından ise tam bir kaos olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Ömer bu hakikati, “Cahiliye devrinde kadına hiçbir değer vermedik”²¹ sözü o dönemin kadın algısının nasıl olduğu hakkında bize ışık tutmaktadır. Kadının bu dışlanmışlığı hayatın her alanında kendini göstermektedir.

Kadının değeri erkeğe sağladığı menfaat doğrultusunda belirleniyor ve erkeğe hizmet ettiği kadar itibar görebiliyordu.²² Arap cahiliyesinde kişinin cariyesi ile dişi devesi arasında fark gözetmeksizin aynı görülmek suretiyle alınıp satılarak ticari bir meta olarak görülürdü. Zira bu ticari bir gelir olarak değerlendirilirdi.²³ Meşhur münafık Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün, “Müseyke” ve “Ümeyme” adında iki cariyesinin olduğu ve onlara fuhuş yaptırmak suretiyle paralarını aldığı bilinmektedir.²⁴

Cahiliye dönemi Araplarında kadına çocuk doğuran bir varlık olarak bakılır, çocuk doğurmadığı sürede ölürse veya diyet ödeyecek bir fiil meydana gelirse kocasına taziye verilmez veya diyeti ödenmez, şayet ödenecekse kadının ailesi

²¹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Cu'fi (256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, Daru tavki'n-necat, yrz. 1422. “Libas” 31.

²² Çağıl, Necdet, “İslam Öncesi Mekke Toplumunda Kadın”, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu Ulusal Sempozyumu*, İstanbul 1-3 Temmuz 2011 s. 201.

²³ Çağıl, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu Ulusal Sempozyumu*, s. 214.

²⁴ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1991, “Tefsîr” 3.

tarafından ödenirdi. Bu uygulama kadının çocuk veremediği durumda yapılan bir uygulamaydı. Çünkü kadın, çocuk doğurana kadar ailenin bir ferdi sayılmazdı.²⁵

Bu uygulamaların yanında istisnai durumların da olduğu bilinmektedir. Zira toplumun ileri gelen veya aristokrat diyebileceğimiz ailelere mensup olan kadınlar, ailesinin bulunduğu konumdan faydalanıp belli bir statü elde ettikleri gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur.²⁶

Günümüzde olduğu gibi cahiliye döneminde de toplum tarafından çok kötü olarak bakılmayan hatta toplum tarafından kabul gören bazı gayri ahlaki uygulamaların olduğunu görülmektedir. Para karşılığında fuhuş yapmak veya önceden de değindiğimiz üzere cariyeleri para karşılığında fuhuşa zorlamak şeklinde tezahür ettiği bilinmektedir. Fakat kadının zina etmesi veya evli olan bir kadına kötü niyetle yaklaşmak, o günün toplumu tarafından çok büyük bir ahlaksızlık olarak görülmekte, hatta o kişi toplum tarafından dışlanmaktaydı. Mesela Umare b. Velid el-Mahzumî ile Amr b. As arasında yaşanmış bir olay buna örnek olarak verebiliriz. Bir gemi yolculuğunda Umare, Amr'ın karısına iffete yakışmayacak davranışlarda bulununca Amr tarafından denize atılmış ve yüzerek sahile ulaşabilmiştir. Bu olay sonrası Umare boğulmadıysa da kabilesi tarafından hul' edilmiş yani kabile dışına çıkarılmıştır.²⁷

Cahiliye Arap toplumunda, iklim şartlarından ötürü kendini kısmi olarak kapatmak istisnası dışında örtünme gibi bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Aksine kadınlar, güzelliklerini göstermek ve erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekerek kendilerini beğendirmek amacıyla açık-saçık ve çekici giyinirlerdi.²⁸ Abbott, kadınların sohbet ortamlarında cinsellikle alakalı konuları rahatça konuşabildiklerini ve gösterişli giyinmeye özen göstermek suretiyle erkekleri cezbetmeyi amaçladıklarını ifade ederek; örtünme ayeti gelmeden önce söz konusu durumun zarar verecek seviyeye ulaştığını da belirtmektedir.²⁹ Ayrıca bu toplumda metres hayatı da mevcuttu;

²⁵ Günaltay, Şemseddin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Sad. M. Mahfûz Söylemez – M. Hizmetli, Ankara Okulu Yayınları, Ankara trs., s. 106.

²⁶ Cevâd Alî, *el-Mufasssal fi târihi 'l-Arabi kable 'l-İslâm*, İntişaratü'ş-Şerîf er-Rıdâ, Bağdat 1380, 4/616.

²⁷ İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesar, *Siretü İbn İshâk*, thk. Ahmed Ferid Mezidi, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 2004, s. 209.

²⁸ Ferrâ, Ebû Zekerîya Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah ed-Deylemî (207/822), *Me'âni 'l-Kur'an*, thk. Ahmed Yusuf en-Necati-Muhammed Ali Neccar, Daru'l-kütübi'l-Mısriyye, Kahire 1955, 2/342-243.

²⁹ Nabia Abbott, *Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Yurt Kitap Yayın, Ankara 1999, s. 39.

erkeklerin kadın metresleri olduğu gibi kadınların da metresleri vardı. Fuhuş yapan kadınlar, tanınmaları için evlerine bayrak asarlardı. Fuhuş yapan bu kadınlardan herhangi biri doğum yaptığında bir heyet tarafından çocuğun kime ait olduğu yönünde karar alınırdı. Tespit edilen kişinin, o çocuğun babası olduğunu kabul etmesi dışında bir seçeneği yoktu.³⁰

Yukarıda da bahsettiklerimizden anlaşılacağı üzere cahiliye toplumu kadınları hem bir eşya hem de bir cinsel obje olarak gördüklerinden her türlü hayasızlığı yapmaktan çekinmiyorlardı. Bunun yanında olumlu olarak gördüğümüz evli ve hür olan bir kadının iffetsizlik yapması toplum tarafından çok çirkin bir amel olarak görülür hatta sonu ölüm cezasına varıncaya farklı toplum tarafından çok ciddi yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Bunun dışında fuhuş, iffetsizlik ve kadınların erkeklerin yanında onları cezbedecek şekilde giyim kuşamları ve Kâbe'yi çırılçıplak tavaf edecek şekilde ki ritüelleri onların ahlak ve namus anlayışının nasıl olduğunu ve kadınların bir mal ve eşya gibi görüldüğünü bize göstermektedir.

Cahiliye toplumunda evlilik ve aile hayatının başlaması kadının çocuk dünyaya getirmesine bağlıydı; zira o toplumda nikâhın dini bir yönü yoktu. Çocuk doğurmadan ölen kadının kocasına başsağlığı dilenmiyor ve çocuksuz kadının diyet gerektirecek bir durumla karşılaşması halinde söz konusu diyeti kocası değil, kadının kendi ailesi öderdi.³¹ Bununla birlikte kız kardeşler aynı anda nikâh altına alıyor³² ancak kendi anneleri, kızları, halaları ve teyzeleriyle evlenmeleri ise yasaktı.³³

Cahiliye devrinde birçok nikâh türünden bahsedebiliriz. Bu nikah türleri ile ilgili rivayetler dört sınıfta değerlendirilebilir. "İlk nikâh türü günümüzde mehir vermek suretiyle yaptığımız nikâh türüdür. İkinci olarak hanımıyla birlikteliğinde çocuğu olmadan kadını, kocası başka bir erkeğe gönderir; çocuğu olana kadar onda kalmasını isterdi. Çocuk olduktan sonra dilerse tekrar eşiyile birlikte olurdu. Üçüncü olarak da kadın on kişi veya daha az bir erkek topluluğuyla birlikte olur; eğer hamile kalırsa birlikte olduğu erkekleri çağırır ve herhangi bir erkeğe bu çocuk senindir derdi. O

³⁰ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Nikah" 36.

³¹ Günaltay, Şemseddin, "İslam'dan önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikâh Şekilleri", *Marîfe Dergisi*, 2002, 1/3, s. 194.

³² İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (273/887) *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki, Daru İhyai'l-kütübi'l-Arabî, Kahire trz., "Nikâh" 39.

³³ Çağatay, Neşet, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1957, s. 136.

kişinin de buna itiraz etme gibi bir durumu söz konusu değildi. Son nikâh çeşidi de kadının evine bayrak dikmek suretiyle kendisini fahişe olarak tanımlayarak gelecek bütün erkeklerle birlikte olmayı kabul etmesiydi. Netice itibariyle Peygamberimiz (s.a.s), bütün bu nikâh uygulamalarını yasakladı ve yalnızca geriye günümüzde kıydığımızı nikâh çeşidini bıraktı.”³⁴

İslam öncesi nikah uygulamaları kadının tahakküm altına alınması kadının ailesinin itibarsızlaştırılması zulmün ve haksızlığın son bulması için İslam meşru olan evlilik uygulamalarını devam ettirmiş fakat cahiliye toplumunun her kesimi tarafından da çokta kabul görmeyen ya da hoş karşılanmayan uygulamaları Allah Resulü (s.a.v) toplumsal bir devrim yaparak son vermiştir.

Çok eşlilik ise yine Arap kültürünün vaz geçilmez uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. O zamanın gelenek ve örflerine göre yadsınmayan ve toplum tarafından da kabul görmüş çok evlilik kültürü bizim bildiğimiz çok evlilik kültüründen farklı olarak kişi istediği kadar, imkân dâhilinde kadınla evlenme şeklindeydi diyebiliriz.³⁵ Çok evlilikler genelde kişinin maddi imkânı ile orantılı olduğunu görüyoruz. Maddi imkânlar yani kişinin çok evlilik yapabilmesi için gerekli olan maddi gücü nispetinde, çok evliliğin bu imkâna sahip olan kişiler tarafından daha yaygın olarak uygulandığını söyleyebiliriz. Tabi bunu dışında akraba ilişkilerini ya da kabileler arası ilişkileri güçlendirmek, ya da siyasi anlamda da evlilikler olduğu da bilinen bir gerçektir. Cahiliye Araplarında çok evlilik bağlamında erkekler, kabilenin gücünü oluşturmaları hasebiyle erkek çocuklarının sayı olarak fazla olmasına ciddi manada önem vermişlerdir. Zira çocukların fazla oluşu kabilenin siyasi ve ekonomik olarak güçlü olmasını sağladığından dolayı çok evliliğe önem vermişlerdir.³⁶

Cahiliye Arap toplumunda boşanma erkeğin hakkı olup hiçbir sebep göstermeden erkek karısını boşayabilirdi. Hz. Aişe (r.a) annemizden gelen bir rivayette; bir kişi eşini birçok defa boşasa bile iddet süresi bitmeden kadını geri alır ve tekrar onu boşayarak ne onunla tam bir evlilik hayatı yaşar ne de onu tamamıyla

³⁴ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, “Nikah” 36.

³⁵ Demircan, Adnan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikah”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2013, 49/3, s. 29.

³⁶ Demircan, Adnan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Zamanında Çok Kadınla Evlilik”, *İstem*, 2003, sy. 2, s. 25-26.

serbest bırakırdı. Bu uygulama ile kadına eziyet edilirdi.³⁷ Bununla birlikte cahiliye Arap toplumunda farklı boşanma türleri olduğunu müşahede ediyoruz. Talak, zihar ve ilâ gibi boşanma türleri olduğunu görmekteyiz.³⁸ Bu boşanma türlerinden bazılarını İslam tamamen kaldırmış bazısını da meşru bir şekilde düzenleme ve sınırlandırma getirerek uygulamaya devam etmiştir.³⁹

Cahiliye Arapları miras konusunda da kadınları hor görmüş ve hiçbir şekilde onlara miras alma hakkı tanımamışlardır. Miras hakkının erkek olma zorunluluğu şartına bağlı olduğunu söylememiz bir abartı olmayacaktır. Zira miras erkek akraba ve kardeşler arasında bölüşülüyordu. Kadına herhangi bir miras hakkı tanınmamasıyla birlikte, bizzat kadının kendisi de bir eşya gibi miras bırakılırdı. Nitekim arkasında miras bırakan bir babanın en büyük oğlu, üvey annesini de miras olarak alabiliyordu.⁴⁰ Erkeklerin aksine güçsüz, savunmasız ve zayıf olan kız çocuklarının da mirastan bir pay almaları söz konusu değildi; zira öyle bir hak iddia eden kız çocuğu aileden dışlanırdı.⁴¹

Bütün bunlarla birlikte miras konusundaki bu haksızca uygulama Arap toplumunun hepsine tam manasıyla hâkim değildi. Çünkü bazı kaynaklar bize kız çocuklarının az veya çok mirastan bir hak talep edebildiklerini göstermektedir.⁴²

Cahiliye döneminde hafızalarımıza kazınan en korkunç uygulamaların başında şüphesiz kız çocuklarının diri diri gömülmesi olayıdır. Bu olayı Allah (cc)'ın Kuran'ı-Kerim'de konu etmesi bu dehşet verici olaya dikkatimizi biraz daha yoğunlaşmamız gerektiğini bize göstermektedir. Cahiliye dönemindeki bu uygulamanın toplumun her kesimi tarafından kabul gören bir uygulama olduğunu söylemek yanlış olur. Bazı kabileler arasında daha çok yaygın olan bu uygulama olduğunu tarihi veriler bize göstermektedir.

³⁷ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (297/892), *Sünenü't-Tirmizî*, thk. İbrahim Atve Avd, Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî, yrz., 1975, "Talâk", 16.

³⁸ Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihabuddîn Mahmud (1270/1854), *Rûhu'l-me'ânî*, Daru İhyâi't-turâsi'l-Arabi, Beyrut trz., 28/4.

³⁹ Bakara, 2/229.

⁴⁰ İbn Âşûr, Muhammed tahir, *İslâm Hukuk Felsefesi*, çev. Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 237; Zühaylî, Muhammed, *el-Ferâid ve'l-mevâris ve'l-vesâyâ*, Daru'l-kelimi't-tayyib, Dımaşk 2001, s. 27.

⁴¹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 4/247-248.

⁴² Cevâd Alî, *el-Mufasssal fî târihi'l-Arabi kable'l-İslâm*, 5/563.

Cahiliye döneminde kadın algısının, toplum tarafından bu uygulamayı güçlendirdiğini söyleyebiliriz. Nitekim kadın değersiz görülmesi, eşya gibi alınıp satılan bir mal gibi bakılması, aile tarafından nesep yönünden kadının hiçbir rolünün olmaması, zayıf ve güçsüz olması gibi durumları göz önüne alan toplum, kızlara bu vahşi uygulamada nasıl bir algı oluştuğunu anlayabiliriz. Erkek gücün, asaletin ve nesebin sembolüken, kadın ise toplum nazarında tam tersi bir durumla karşı karşıyadır.

Kız çocuklarına bu veya buna benzer uygulamaların altında hem iktisadi hem siyasi hem de askeri bazı durumlarında yattığını söyleyebiliriz. Zira kadına evde bir misafir gibi bakıldığından mirastan mahrum etme, geçim sıkıntısıyla ilişkilendirme veya savaşlarda esir düştüğünde kadınlara yapılan kötü muamelelerden kaynaklanan namus kaygısı, uğursuz sayma gibi kadına bu bakışın altında yatan sebepler olarak sıralayabiliriz.

Bu korkunç âdeti uygulayan birisi Allah Resülü (sav)’e gelerek geçmişte yaptığı bu işi şu şekilde anlatmıştır; “Bir adam Resûlullah’a gelerek, “Biz Câhiliyye insanlarıydık, putlara tapar; çocukları öldürürdük. Benim bir kızım vardı. Anlayacak yaşa geldiğinde, onu çağırdığım zaman sevinerek koşa koşa yanıma gelirdi. Bir gün onu çağırınca peşimden geldi. Onu bize ait, uzak olmayan bir kuyuya götürdüm. Elinden tutarak onu kuyuya attım. Duyduğum son sözleri, “Babacığım, Babacığım!” çığlıklarıydı.” Resûlullah’ın gözlerinden yaşlar süzüldü. Orada oturanlardan biri, “Resûlullah’ı üzdün!” diyerek adama sitem etti. Resûlullah, “Bırak kendisi için önemli olan şeyi soruyor.” dedi. Sonra adama dönerek, “Hâdiseyi yeniden anlat.” diye buyurdu. Adam olayı yeniden anlattı; Resûlullah da sakalı ıslanmıncaya değin ağladı. Daha sonra adama, “Allah, Cahiliye döneminde yapılanları affetti. Sen iyi davranışlarına devam et.” Dedi’⁴³

Koca hanımının doğumundan gelecek haberi heyecanla beklerken çocuğun cinsiyetine bağlı olarak mutluluğunu gösterirdi. Eğer erkek ise mutlu olur ancak kız çocuğu ise üzülürdü. Ailelerde kız çocukları olacak korkusuyla aile içinde problemler

⁴³ Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm (255/869), *Sünenü’l-Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru’l-muğni, Beytut 1420, 1/154.

ortaya çıkıyor ve bundan ötürü boşanmalar meydana geliyordu. Hatta bazı erkekler doğan çocuğunu gömecek korkusuyla evden kaçıyorlardı.⁴⁴

Abdullah b. Abbas'ın (r.a) naklettiğine göre bazı kadınlar yaşadıkları stresten ötürü kızlarının diri diri gömülmesi işini başkalarına bırakmayarak, doğum esnasında kazılan çukura götürür; eğer doğan çocuk kız çocuğu ise hemen çukura atar ve üzerini toprakla örterdi.⁴⁵

Kız çocuğunu diri diri gömme geleneğinin ilk defa Rebi'a kabilesi tarafından yapıldığını ve Temim kabilesi tarafından uygulandığı rivayet edilmektedir. Temim kabilesi tarafından uygulanan bu gelenek, herkesçe kabul görmediği gibi o dönemde yapılan bu vahşi uygulamanın merhamet sahibi olan ve vicdan ehli olan bazı kişiler tarafından engellenmeye çalışıldığını görmekteyiz. Kaynaklarda geçen ve meşhur olarak bilinen cahiliye şairlerinden Ferezdak'ın dedesi Sa'sa' b. Naciye'nin⁴⁶ Resulullah (s.a.s)'e sorduğu soru üzerine bu uygulamaya karşı o zamanki cahili toplum içerisinde bununla mücadele eden insanların olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁷

Bu çirkin ve vahşi uygulama toplumun her kesimi tarafından uygulanan bir adet olmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle bazı kabileler ve bedevi toplumlar arasında daha yaygın bir uygulamaydı. Nitekim bu uygulama tüm toplum tarafından benimsenen ve eksiksiz uygulanan bir adet olmuş olsaydı neslin devamı zaten mümkün olmayacağından mantıksız ve mesnetsiz bir durum ortaya çıkmış olur. O dönemin özellikle aristokrat kesim tarafından bir uygulama olmadığı yine tarihi belgeler bize göstermektedir. Toplum nazarında kadına bakış açısı ne kadar olumsuz olursa olsun kız çocuğunu diri gömme uygulaması toplumun her kesimi tarafından kabul gören bir davranış değildi.

Seyyid Kutup ise Kur'an'ı Kerim'in bu vahşice uygulamayı cahiliye döneminin en kötü davranışı olarak diyebileceğimiz bu kötü hareketten bahsetmektedir. İslam'ın tüm insanlığı bu kötü uygulamalardan kurtarma adına geldiğini ifade etmektedir. Nitekim Rabbimiz; *“Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü*

⁴⁴ Cevâd Alî, *el-Mufasssal fî târihi'l-Arabi kable'l-İslâm*, 4/94.

⁴⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an* Hikmet Yayınları, çev. İsmail Hakkı Şengüler, İstanbul 1979, 16/51.

⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trz. 3/430.

⁴⁷ İbnu'l-Cevzi, Ebu'l-ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (597/1201), *el-Muntazam fî tarihi'l-mülûki ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Darü'l-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut 1992, 7/149.

mosmor kesilir. (Aklınca) verilen müjdenin kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar!”⁴⁸ “Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır.”⁴⁹ Ayetlerinden anlaşılacağı üzere cahiliye döneminde insanların kötü bir zaafının olduğunu, fakirlik veya ayıplanma korkusundan dolayı kız çocuklarını diri diri toprağa gömdükleri adetinin yaygınlaştığını ifade etmektedir. İslam’ın gelmesiyle bu insanlık dışı ve çok kötü bir gelenek olduğunu ilan ederek kıyamet gününde de hesaba çekilecek mevzulardan biri olduğunu ve kıyametin o korkunç manzaralarını nakleden ayetlerle beraber zikredilmesi bunun ne kadar büyük bir olay olduğunu söylemektedir. “Diri diri gömülen kıza hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda”⁵⁰

Seyyid Kutup, cahiliye döneminde bir kadının değer kazanmasının mümkün olmadığını ancak Allah (c.c)’ın ahkâmını indirmesiyle erkeğiyle kadınıyla insanı kıymetlendirdiğini ve itibarının saygıya layık olduğunu ve çok yüce mertebelere erişebilecek kabiliyete sahip varlıklar olduğunu ortaya koyarak, kadının değer kazanmasının İslam sayesinde olduğunu, bunun mevcut toplumun gelişmesiyle alakalı olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca Seyyid Kutup, Allah’ın lütfu sayesinde kadın yeni baştan doğarak hak ettiği değere ulaştığını belirtmiştir. İnsana asıl değeri kazandıranın Allah’a itaatkâr olan bir ruh ile mümkün olduğunu, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlayanın da bu gerçek olduğunu ifade etmektedir. Zira kadının bu itibarı kazanmasının cahiliye döneminin toplumsal gelişmişliği veya yeryüzünün diğer kanunlarının kadına bu itibarı veremeyeceğini ancak ve ancak Allah’ın indirdiği hükümler ile bu devrimin meydana gelmesinin mümkün olduğunu ve kadına gereken statüyü ve itibarı kazandıran Allah’ın gönderdiği nizam ve şariat ile mümkün olduğunun altını çizmektedir.⁵¹

⁴⁸ Nahl 16/58-59.

⁴⁹ İsrâ 17/31.

⁵⁰ Tekvir, 81/8-9.

⁵¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Şur'ân*, 16/50-53.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD KUTUB'UN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Bu bölümde Seyyid Kutub'ın hayatı, ilmî kişiliği, eserleri ve Fî Zılâli'l-Kur'ân tefsirini inceleyip, müellifin yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal olayların, düşüncelerine ve siyasi görüşlerine yaptığı etkiyi tespit etmektir.

1.1. Seyyid Kutub'ın Hayatı

9 Ekim 1906'da Mısır'ın Asyût vilâyetine bağlı Mûşâ köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde tamamlayan Kutub 1921 yılında Kahire'de eğitimine devam etti. 1926 yılında öğretmen okulundan mezun olduktan sonra Dâri'l-ulûm'un hazırlık sınıfında Abbas Mahmud el- Akkad ile tanışarak onun görüşlerinden etkilenen Kutub öğrenci hareketlerine katılmaya başladı. Edebiyat ile de ilgilenen Kutub 1936 yılında üniversiteden mezun oldu. Bir süre ilkokul öğretmenliği yapan Kutub siyasetle de yakından ilgilendi. Edebi tartışmalara da katılarak edebiyat dünyasında büyük rol oynamaya başladı.⁵²

Dindar bir ailenin çocuğu olan Seyyid Kutub ahlak ve bilgi yönünden iyi yetişmiş ve ilkokulu bitirdiği zaman Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberleyerek hıfz etmişti. Bu çağda ezberlediği ilahi buyruklar hayatının diğer dönemlerinde ona bir ışık ve kandil olacak insanlığın düştüğü bu kötü buhrandan kurtaracak en büyük dayanağı olacaktır. Muhalif kişiliği ile bilinen ve dönemin zalim otoritelerini rahatsız eden Kutub düşüncelerinin değişmesi beklentisiyle 1948 yılında Amerika'ya gönderilmiştir. Sosyoloji doktorası için gittiği Amerika'yı yakından tanıma imkânı bulan Kutub 1950 yılında en büyük batı karşıtı olarak Amerika'dan dönüş yapmıştır.⁵³ Kutub'un Amerika dönüşü batı hakkındaki söylemleri ve düşünceleri iyice netleşmiş, Amerika ve batının ahlaki yozlaşmalarını dile getirmiş ve Sovyet Rusya'nın açık bir İslam düşmanı olduğunu net bir şekilde ifade etmiştir. Amerika dönüşü Maarif Bakanlığı görevinden istifa eden Kutub, Müslüman Kardeşler Teşkilatına üye olmuştur.⁵⁴ Seyyid Kutub'un hayatını iki döneme ayırırsak birinci olarak kendini edebiyata verdiği ve sol ideolojiyi savunduğu devre ve ikinci olarak da İslam ve çeşitli

⁵² Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *DİA*, Ankara 2009, 37/64-68.

⁵³ Seyyid Kutub, "Fî Zılâli'l-Kur'ân", Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979, 1/10.

⁵⁴ Cihangir B. Aksakal, "Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2 (3), 2015, 68.

fikirler üzerine yaptığı çalışmalar sonucu olgunluk dönemi olarak bir ayrıma gidebiliriz. İslam'dan önceki hayatını cahiliye dönemi olarak adlandıran Kutub, birinci dönemi akide bunalımı içinde bocalayan ve sınırlı bilgi yumağı içinde çırpınan bir insan, sonra ise ilhamını ve görüşlerini tamamen Kur'an'dan alan, temiz bir akidenin oluşmaya başladığı olgunluk dönemi olduğunu söyleyebiliriz.⁵⁵

1952 yılında askeri darbe öncesi ve sonrasında da subaylarla arası iyi olan Seyyid Kutub, Cemal Abdünnâsır ile de arası gayet iyi ve kendi evindeki toplantılara katılan bir subaydı.⁵⁶ Müslüman Kardeşler Teşkilatı ile arası gayet iyi olan Abdünnâsır, tüm siyasi partileri kapatmasına rağmen İhvan Teşkilatına karışmayarak, tüm İhvan tutuklularını serbest bırakmış, hatta Hasan El Benna'nın katillerini yakalamak için soruşturma başlatmıştır. Ancak geniş bir teşkilatlanma ağına sahip olan İhvan ile arasının bozulması uzun sürmemiştir. Darbeci yönetimin ile İhvan Teşkilatının fikri ayrılıkları olmasına rağmen, Kral Faruk'un devrilmesi ve işgal kuvvetlerinin boyunduruğundan kurtulmak için İhvanın desteğini alması bilinen bir durumdu. Cumhuriyetin ilanından sonra İhvanın, ülke kanunlarının İslami kurallara göre düzenlenmesi ve yönetilmesi talepleri darbeci yönetimi rahatsız etmiş ve köklü bir yapıya sahip olan bu hareketi büyük bir tehlike olarak görmeye başlamıştır.⁵⁷ Yakından ilgi ve sempati duyduğu İhvân-ı Müslimîn teşkilatıyla hür subaylar arasını bulmaya çalışan Seyyid Kutub, Cemal Abdünnâsır'ın İhvan teşkilatının kapatılıp subaylarla beraber hareket etmesi gerektiği fikrine karşı çıkan İhvan ile anlaşmazlıklar baş göstermişti. Arabuluculuk yapmaya çalışan Kutub'un çabaları başarılı olmayınca 1953 yılında Kutub İhvân-ı Müslimîn teşkilatına üye olmuş, 1954 yılında teşkilatın kapatılmasından sonra ihvan mensuplarının tutuklanması üzerine onlarla beraber Kutub'ta tutuklanmıştır. Sonrasında ülke genelinde yapılan protestolar sonucunda serbest bırakılan Kutub ve arkadaşları 1954 yılında Cemal Abdünnâsır'a yapılan başarısız suikasttan -hiçbir delil bulunmamasına rağmen- sorumlu tutulan İhvan yöneticileri ile beraber tekrar tutuklanarak 15 yıl hapse mahkûm edilmiştir.⁵⁸ İhvan teşkilatı, süikast ile ilgilerinin olmadığını ve kınadıklarını açıklamalarına rağmen

⁵⁵ Seyyid Kutub, "*Fî Zılâli'l-Kur'an*", Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979, 1/10.

⁵⁶ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

⁵⁷ Cihangir B. Aksakal, "*Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler*", Akademik Hassasiyetler Dergisi, 2 (3), 2015, 69.

⁵⁸ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

İhvan yöneticileri başta olmak üzere birçok kişi tutuklanmıştır. İhvan lideri Hasan el-Hudaybi başta olmak üzere konsey üyelerine idam cezası verilmiştir. Huaybi'nin ve bazı konsey üyelerinin idam cezası ömür boyu hapse çevrilerek başta hukukçu bir hâkim olan Abdulkadir Udeh olmak üzere 9 kişi hakkında 1954 yılında idam cezası verilerek hükümleri infaz edilmiştir. Müslüman kardeşler için tekrardan zor günlerin başladığını gösteren bu durum gittikçe daha da çetin bir hal alarak birçok ihvan mensubu tutuklanmış ve akla hayale gelmeyecek işkencelere tabi tutulmuştur.⁵⁹ Bu işkencelere tabi tutulan isimlerin başında gelen Seyyid Kutub, 10 yıl cezaevi yattıktan sonra Irak Devlet Başkanı Abdüsselâm Ârif'in girişimiyle 1964 yılında tahliye edilen Kutub, ileride İslam dünyasında ses getirecek, birçok insanın uyanışına vesile olacak ve onu Şehadete götürecektir olan Yoldaki İşaretler (Me'alim fi et-Tarik) adlı kitabı yazarak teşkilatın tekrar toparlanması için girişimlerde bulununca, 1965 yılında tekrar tutuklanarak cezaevine konulmuştur. Yargılama sonucunda idam cezasına çarptırılan Seyyid Kutub 29 Ağustos 1966 yılında cezası infaz edilerek şehit edilmiştir.⁶⁰

İdamın tenfizinden önce Seyyid Kutub'a yapılan son teklif şu olmuştu: *“Şimdiye kadarki söz ve hareketlerinizde yanılmış olduğunuzu beyan ederek Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnâsır'dan özür dilediğiniz takdirde idam hükmünüzü bozacak ve sizi serbest bırakacaktır.”*

Bu teklife ise Seyyid Kutub şöyle cevap verir: *“Eğer idamı hak etmiş olarak Hakk'ın emri ile ipe çekiliyorsam buna itiraz etmek haksızlıktır. Eğer batılın zulmüne kurban gidiyorsam; batıldan merhamet dileyebilecek kadar alçalamam!”*⁶¹

1.2. İlmi Kişiliği

Seyyid Kutub, ahlak ve bilgi yönünden iyi yetişmiş birisi olup, ilkokulu bitirdiğinde Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiştir. Öğretmen okulunu bitiren Kutub, 1933 yılında Dârü'l-ulûm'dan mezun olmuştur. Üniversite hayatından edebiyatla ilgilenen Kutub, eğitim sisteminin değişmesi üzerine projeler hazırlamıştır. 6 yıl öğretmenlik hayatından sonra edebiyata ile olan ilgisi tanınmasına zemin hazırlamış ve edebi

⁵⁹ Cihangir B. Aksakal, “Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler”, Akademik Hassasiyetler Dergisi, 2 (3), 2015, 69.

⁶⁰ Görgün, “Seyyid Kutub”, 37/64-68.

⁶¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Ķur'ân*, 1/13.

tartışmalara katılarak, Edebiyata dünyasında hızla yükselen ve kısa sürede ismi duyulan biri haline gelmiştir.

Siyasi ve sosyal konular üzerine eğilen Kutub'un yazıları dergilerde yayımlanmaya başlanmıştır. İhvanul müslimine yakınlığı ile bilinen *el-Fikrî'l-cedîd* adlı dergide yazılar yazmaya başlayan Kutub, siyasi üslubu hükümet çevrelerini rahatsız edince 1948 yılında kapatıldı. Eğitim araştırmaları yapmaları için bir heyet ile beraber Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilen Seyyid Kutub, batı hayat tarzını, İslam coğrafyasına bakış açılarını ve düşüncelerini yakından tanıma fırsatı buldu. Amerika'da çeşitli şehirleri ve eyaletleri gezip, Üniversitelerde derslere katılarak araştırmalarda bulundu. Amerika dönüşü İngiltere, İsviçre ve İtalya'ya uğrayan Kutub, düşünsel anlamada değişmesi için gönderildiği Batı'dan tam olarak Batı karşıtı birisi olarak döndü.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan düşünür, Eğitim, Edebiyat, Şiir, Gazetecilik, Yayıncılık alanında birçok çalışması bulunmaktadır. İlk dönemlerinde daha çok Şiir, makale, Hikâye ve Roman ile ilgilenen Kutub, daha sonra fikri alanda kendisini etkileyecek ve hayatında büyük değişikliklere neden olacak İslami düşünceyi ön plana almıştır. Başta hocası Abbas Mahmûd el-Akkâd olmak üzere Tâhâ Hüseyin, Muhammed Hüseyin Heykel, Tevfik el-Hakîm ve Ahmed Emîn gibi Mısırlı aydınlarla birlikte Seyyid Kutub'un da dinî konulara ilgisi artmıştır. 1950'li yıllarından hayatının sonuna kadar temiz bir akidenin oluştuğu dönem diyebiliriz. Artık eski akide bunalımı içinde bocalayan Kutub'un yerine, olgunluk dönemi diyebileceğimiz döneme girmiş oluyordu.⁶²

Seyyid Kutub akide bunalımından kurtulup İslami kimliği elde etmesini, Kur'an merkezli bir yaşam ile mümkün olduğunu, kırk yıl boyunca okuduklarının Kur'an'ın yanında sönük kaldığını ve hayatının ilk dönem okumalarının sadece Cahiliyeyi daha iyi tanımasını sağladığını ifade etmiştir. Hayatının en verimli dönemi olan bu zaman diliminde yaptığı okumalar ve akademik çalışmaların meyvesini verdiği, Kapitalizm ve Sosyalizm gibi beşerî düşünceler üzerine oturtulmuş sistemlerin toplumun sıkıntılarına ve problemlerine çare olmadığını, tek çözümün ve kurtuluşun Ümmet

⁶² Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68; Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/13.

eksenli, İslami bir hayat tarzını benimseyen Müslümanlar ile İslam devleti, siyaset ve İslami bir yönetim ile mümkün olabileceği fikri netlik kazanmıştır.⁶³

1.3. Eserleri

Kur'an'ın edebi i'cazı üzerinde yoğunlaşan Kutub daha sonraları Kur'an'dan ilham alarak ele aldığı makalelerini *Fi zılâli'l-Kur'an* başlığı altında dergilerde yayınlanmaya başladı. Bu şekilde yedi makale yazan Kutub yeni bir tefsirin doğuşuna da başlangıç oluşturmuş oluyordu. Kur'an gölgesinde günlük olayları değerlendirmeyi amaçlayan Kutub'un yayınlanan bu çalışmaları ilgi görünce her cüzünü bir cilt olarak yayınlamaya karar vermiş ve takipçilerine bunu duyurarak çalışmalarına devam etmiştir. 1954 yılına kadar 16 cüz neşreden Kutub sonra ki dönemde kalan kısmını da cezaevinde yazmaya devam etmiştir. Edebi yaklaşımları ve kıvrak üslup gözlenen eser modern bir tefsir mahiyetinde olup, günlük hayatın problemleriyle yoğrulan bir Kur'an yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dirayet metodunu kullanan Kutub edebiyatçı olmanın verdiği avantajı çok ince kıvrak üslubuyla kullanarak zengin bir yorumla okuyucuyu baş başa bırakır. Tefsirinde özellikle İslam Akidesi ve düşüncesi, fert, aile ve toplum hayatıyla ilgili ayetlerin hikmet ve sırları üzerinde durarak toplumun düştüğü ideolojik bataklıkları anlatarak bunları çürüten açıklamalar yapar. Müellif eserini yazarken pek çok kaynağa başvurmuş ve bunlardan alıntılar yapmıştır. İbn Cerîr et-Taberî'nin *Câmi'u'l-beyân*, Sa'lebî'nin *el-Keşf ve'l-beyân*, Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*, Begavî'nin *Me'âlimü't-tenzîl*, Kurtubî'nin *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Çur'ân*, İbn Kesîr'in *Tefsîrü'l-Çur'âni'l-'azîm ve Âlûsî'nin Rûhu'l-me'ânî* adlı klasik tefsirleriyle Muhammed Reşîd Rızâ'nın *Tefsîrü'l-Menâr* ve Muhammed İzzet Derveze'nin *et-Tefsîrü'l-ħadîs* adlı çağdaş tefsirleri onun önemli kaynakları arasında yer alır. Birçok dile tercüme edilen eser Türkçeye ilk defa 1968-1977 çevrilerde okuyucularla buluşmuştur.⁶⁴

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Kutub, birçok alanda esere imza atmıştır. Edebiyat, Şiir, Eleştiri, Roman, Masal, Hikâye, Makale ve İslami düşüncenin hayatına tam anlamıyla hâkim olduğu dönemde toplumu uyandıracak ve harekete geçmesini sağlayacak olan eserler kaleme almıştır.

⁶³ Yeşil Ümmühan, *Seyyid Kutub'un Siyasi Düşüncesinin Teolojik Temelleri* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 16-17.

⁶⁴ H. Bekir Karlığa, "Fî Zılâli'l-Kur'ân", *DİA*, 1996 İstanbul, 13/ 50-51.

Seyyid Kutub'un hayatını iki döneme ayırırsak ilk dönem eserleri Edebiyat, Şiir, Makale, Hikâye ve Roman türü eserlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. 1950 yıllarından sonra özellikle Amerika dönüşünde Emperyalizm, Kapitalizm, Kominizim ve onların savunucusu olan yerli işbirlikçileri tarafından sömürülen İslam Ümmetinin düştüğü zilleti kavramış ve batının gerçek yüzünü tam anlamıyla idrak ederek, bu zilletten kurtuluşun İslami bir yaşayış ve yönetimle mümkün olduğu fikri netlik kazanmıştır. Hayatının ikinci safhası olan ve uyanış dönemi diyebileceğimiz bu zaman diliminde daha fazla eser kaleme alarak İslam ümmetinin zilletten kurtaracak çıkış yollarını ortaya koyarak, İslam toplumlarına yeni bir ufuk ve soluk getirecek eserler kaleme almıştır.

Seyyid Kutub'un idamından sonra dergilerde yayınlanan makalelerinden oluşan kitaplar ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Fî Zılâli'l-Ķur'ân tefsirinden belli konulara ait düşünceleri derlenip kitaplaştırılmıştır. Vefatından sonra yayınlanan bazı kitaplar aşağıda sıralanmıştır.

1. Efrâhu'r-rûh. Çeşitli dergilerde yayınlanmış yazılarıdır.
2. Nahve müctema' İslâmî. *el-Müslimûn* dergisinde çıkan yazılarının bir araya getirilmiş halidir.
3. Fi't-Târîh fikretün ve minhâc. *el-Müslimûn* dergisindeki bazı makalelerin bir araya getirilerek oluşturulmuş bir eserdir.
4. Ma'reketunâ ma'a'l-Yehûd. *ed-Da' ve* dergisinde yazdığı makalelerdir.
5. Tefsîru Sûreti's-Şûrâ. Fî Zılâli'l-Ķur'ân tefsirinden alınmıştır.
6. Tefsîru âyâti'r-ribâ. Fî Zılâli'l-Ķur'ân tefsirinden Faiz ile ilgili meseleleri ihtiva eden bir eserdir.⁶⁵

Eleştiri, Roman, Şiir ve Biyografi ve Hikâye türü eserleri şunlardır:

1. Mühimmetü's-şâ'ir fi'l-hayâti ve şî'rü'l-cîli'l-hâdır. 1932'de Dârülulûm'da verdiği seminerin kitaplaştırılmış halidir.
2. eş-Şâtî'ü'l-mechûl. Şiirlerinden oluşan bir eserdir.
3. NaĶdü kitâbi MüstaĶbeli's-seĶâfe fi Mış. Eleştiri türü bir eserdir.

⁶⁵ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

4. el-Etyâfü'l-erba'a. Kardeşleri ile beraber hazırladığı hatıralarını içeren bir eserdir.

5. Tıfl mine'l-ğarye. Çocukluk ve köy hayatını anlattığı biyografi türü bir eserdir.

6. el-Medînetü'l-meshûre. Masal türü bir eserdir.

7. Kütüb ve şahsiyyât. Eleştiri tarzı bir eserdir.

8. Eşvâk. Roman türü bir eserdir.

9. En-Nakdü'l-edebî: Uşûlühü ve menâhicüh. Dil ve Edebiyat türü bir eserdir.

10. Kışâşü'l-enbiyâ'. Peygamber kıssalarını anlatan kitapçık türü bir eserdir.⁶⁶

Seyyid Kutub Kur'an'ı hayatının merkezine alan, Kur'an neslinin oluşması için gayret ederek, ancak bu nesil ile ifsadın sonlandırılacağı, İslam'ın ancak bu şekilde tatbik edilebileceğini ve toplumun ancak bu yolla arınabileceğini savunmaktadır. Yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru bir değişim ile bunun mümkün olabileceğini görüşünü dile getirmektedir. Bu düşüncesinden yola çıkarak Kur'an'ı hayatının merkezine alan Kutub, eserlerini Kur'an'dan aldığı ilham ile hazırlamıştır. Eserleriyle İslam düşüncesinin şekillenmesinde rol oynayan Kutub, İslam toplumuna yeni vizyon kazandırarak ufuklarını açmış tüm Müslümanlara ve İslami hareketlere yeni bir soluk olmuştur.⁶⁷

İslam Ümmetine yeni ufuklar açan ve yeni bir soluk olan bu eserler ile ilgili bilgilere kısaca değineceğiz. Seyyid Kutub'un son devre diyeceğimiz hapis, işkence ve nihayetinde idam ile son bulan bu zaman diliminde kaleme aldığı, İslam aleminde büyük ses getiren ve birçok insanın uyanışına vesile olan eserleri şunlardır:

1. Fî Zılâli'l-Ğur'ân: *el-Müslimûn* dergisinde yayınlanan makalelerden oluşan ve daha sonra çok ilgi görmesinden dolayı kaleme aldığı tefsiridir.⁶⁸ Bu eser ile alakalı daha geniş bilgiye yer verileceğinden şimdilik bu kadar ile iktifa ediyoruz.

⁶⁶ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

⁶⁷ Taha Yusuf, *Zindanların Yıldırım Adığı Şehit Seyyid Kutub*, Yüksel Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 98.

⁶⁸ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

2. Et-Taşvîrû'l-fennî fi'l-Ḳur'ân: Makalelerinin genişletilmiş hali olup “Kur'an'da Edebi Tasvir” başlığıyla tercüme edilmiştir.⁶⁹ Tasvirin Kur'an'ın üslubunda kullandığı tercihe şayan bir anlatım türü olduğunu, ruhi halleri tasvir ederek, zihindeki mananın karakterlere aktararak, Muhammedi davetin örneklendirilerek anlatılmasının bir hikaye olmadığını, hayatın bizzat kendisi olduğunu ifade etmektedir. Asılsız kurguların, hayallerin, gerçeği yansıtmayan olayların ve akla aykırı saçmalıkların adına sanat denmesini eleştiren Kutub, Hemaros İlyada ve Odesa'sını mitoloji ve efsanelerden oluşturduğunu, Avrupa'nın hikâye ve tiyatrolarının gerçeklere dayanmadığını, fakat gerçekler doğrulardan hiçbir şey kaybetmeden sanatsal bir üslup ile anlatılabileceğini söylemektedir. Kur'an'daki kıssa ve olayların ise hikâye olmadığını gerçeklerin bizzat kendisi olduğunu, bu eserinin Kur'an naslarını ince istatistiklerle destekleyen bir eser olduğunu ifade etmektedir.⁷⁰

3. Meşâhidü'l-kıyâme fi'l-Ḳur'ân: Kur'ân-ı Kerîm'deki kıyametle ilgili âyetlerin nüzûl sıralarına göre ele alındığı eser “Kur'an'da Kıyamet Sahneleri” başlığıyla tercüme edilmiştir.⁷¹

4. El-‘Adâletü'l-ictimâ‘iyye fi'l-İslâm: Seyyid Kutub'un toplumsal ve siyasal konulara değindiği ilk eser⁷² olmasının yanı sıra, gerçek sosyal adaletin İslam ile mümkün olduğunu, gerçek adaleti İslam'dan başka hiçbir düşüncenin ve sistemin sağlamayacağı tezini tarihi olaylar üzerinden ele alıp günümüze yansımalarını derin bir şekilde incelediği eserdir.⁷³

5. Ma‘reketü'l-İslâm ve'r-re’smâliyye: 1952 yılı ihtilalinden önce Mısır toplumundaki gelir eşitsizliğini ele aldığı eseri ile Mısır'da pek çok kesimi ser dille eleştirmektedir.

6. Dirâsât İslâmiyye: Makalelerinin bir araya getirilerek derlenen eser,⁷⁴ barış ve huzuru sağlayacak sebepler üzerinde durarak, aile, toplum ve devletin huzurunun ancak İslam ile mümkün olduğunu tezini savunduğu eseridir.⁷⁵

⁶⁹ Seyyid Kutub, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, çev İsmail Aslan, Ravza Yayınları, İstanbul, 1999; Görgün, “Seyyid Kutub”, 37/64-68.

⁷⁰ Seyyid Kutub, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, s. 10-12.

⁷¹ Görgün, “Seyyid Kutub”, 37/64-68.

⁷² Görgün, “Seyyid Kutub”, 37/64-68.

⁷³ Taha Yusuf, “Zindanların Yıldırım Adığı Şehit Seyyid Kutub” s. 102.

⁷⁴ Görgün, “Seyyid Kutub”, 37/64-68.

⁷⁵ Taha Yusuf, “Zindanların Yıldırım Adığı Şehit Seyyid Kutub” s. 103.

7. Hâze'd-dîn: İslam'ı bir hayat tarzı olduğunu dile getirdiği eseridir.

8. El-Müstakbel li-hâze'd-dîn: "Din budur" adlı eserin devamı niteliğinde olan bu kitap, İslam dışı bütün sistemlerin batıl olduğunu, kurtuluşun ise ancak İslam ile mümkün olduğu fikrini savunduğu eseridir.

9. Haşâ' işü't-taşavvuri'l-İslâmî vemuḳavvemâtüh: Eser iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü ilk bölümü "Haşâ' işü't-taşavvuri'l-İslâmî" başlığıyla yayınlanmış olup ikinci bölümü ise kardeşi Muhammed Kutub tarafından "Muḳavvemâtü taşavvuri'l-İslâmî" başlığıyla basılmıştır.

10. el-İslâm ve müşkilâtü'l-ḥadâre: "İslâm ve Medeniyetin Problemi" başlığıyla Türkçeye çevrilen eser, Batı'nın içine düştüğü sıkıntıları ve insanlığın temel problemlerini ele almaktadır.

11. Me'âlim fi't-tarîḳ: Çok sayıda tercümesi olan kitap "Yoldaki İşaretler" başlığıyla yayınlanmıştır. Seyyid Kutub'un son eseri olup onu idama götüren kitap olma özelliğini taşıdığını söyleyebiliriz.⁷⁶ Toplumun baskılarına karşı direnme, İslam toplumunun oluşması için nelerin gerekli olduğuna, İslam'ın cahili topluma karşı kıyam yöntemlerini gösteren ve okuyucuya dinamizm verip hareketlendiren, inanç ve rabbani ilkelerin açık ve net bir şekilde kaleme aldığı eseridir.⁷⁷

1.3.1. Fî Zılâli'l-Kur'ân

Seyyid Kutub önceleri ilimi ve fikri alıŖmalarını Kur'an-ı Kerim'in edebi mucizeleri üzerine yoğunlaŖtırmıştır. Daha sonra yazdığı makalelerini "Fî Zılâli'l-Kur'ân" başlığı altında yayımlamaya baŖlayan Kutub, el-Müslimun dergisinde yayımladığı makaleleri ile yeni bir tefsirin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Başlangıçta tefsir yazmanın ötesinde günlük olayları Kur'an gölgesinde değerlendirmeyi amaçlayan Kutub, bu makalelerinin ilgi görmesinden aynı metot ile Kur'an-ı Kerim'i her cüzünü bir cilt halinde tefsir edip okuyucularla buluşturmaya başlamıştır. 1954 yılına kadar 16 cüz neşreden Kutub, Müslüman kardeşler teşkilatının mensuplarıyla tutuklanmış ve tefsirini cezaevinde yazmaya devam etmiştir. 17 ve 18'inci cüzleri cezaevinde yazan Kutub, üç ay serbest bırakıldıktan sonra 15 yıl hapse

⁷⁶ Görgün, "Seyyid Kutub", 37/64-68.

⁷⁷ Taha Yusuf, "Zindanların Yıldırım Adığı Şehit Seyyid Kutub" s. 103-104.

mahkûm edilmiştir. Bu süre zarfında tefsirini yazmaya devam etmiş ve 27'inci cüze kadar yayımladı. Son dört cüzünü yeni bir metot ile yazan Kutub, yazdığı diğer cüzleri redakte etmeye başladı. 1964 yılında cezaevinden çıkan Kutub, tefsirinin gözden geçirilmiş hali olan ilk on üç 1965 yılında neşretmeye başladı. Fakat kısa süre sonra tekrar tutuklanan Kutub, idama mahkûm edildi. İdam kararının infazı kısa sürede uygulanınca 14'ten 27'inci cüze kadar olan kısımlar redaksiyonu tamamlanmadan olduğu gibi basıldı.

Fî Zılâli'l-Kur'ân, müfessirin duygu ve düşünceleriyle pratik tecrübelerini yansıttığı Kur'an'ın yeni bir yorumu veya böyle bir yorum için deneme özelliğini taşımaktadır. Eser bu özelliğiyle, 20'inci yüzyılda yazılan içtimaî-edebî tefsirlerin en çok ilgi toplayan örneklerinden birini oluşturur. Daha çok, geçmişin tortularından arınmış yepyeni bir anlayışla ana kaynağa dönme arzusunda olan, ortaya koyduğu düşüncelerle 1960'lı ve 70'li yıllarda İslâm dünyasının büyük bir bölümünde Müslüman aydınlar arasında olağan üstü bir ilgiye mazhar olmuştur. Seyyid Kutub, edebî yaklaşımların ağırlık kazandığı ve modern yorumların sergilendiği eserinde ana ilkelerden taviz verme pahasına yenilikler peşinde koşma amacını gütmeyiz. Onun asıl gayesi, Kur'an-ı Kerim'in kendisinden yola çıkarak yeni ve ideal bir insan, hayat, toplum ve insanlık modeli oluşturmaktır. Eserde, bu hedefe ulaşmak için nelere başvurulması gerektiği ve bu yolda ne gibi engellerle karşılaşılacağı konusunda geniş açıklamalar yapılır.⁷⁸

⁷⁸ Karlığa, "Fî Zılâli'l-Kur'ân", *DİA*, 13/51.

İKİNCİ BÖLÜM

YARATILIŞ VE DEĞERLER AÇISINDAN KADIN

2.1. Yaratılıştan Gelen Özellikleri Bağlamında Kadın

İnsan her yönüyle eşsiz bir varlıktır. Yaratılışından ve yaratılış gayesine kadar farklılığını ortaya koymaktadır. İnsan cinsini en mükemmel şekilde yaratan⁷⁹ ve sorumluluklar yükleyen Allah (cc), fitri hakikatler ve hayatın realitesi bağlamında erkek ve dişi olarak yarattığı insanın görev ve sorumluluk alanını belirlemiştir. İslam öncesi toplumlarda yeri geldiğinde insan muamelesi yapılmamış, yeri geldiğinde hayvanlardan daha aşağı muamele görmüş kadına, İslam hak ettiği değeri vermiş erkek-kadın ayrımı yapmadan insan olarak vasıflandırmıştır.

*“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”*⁸⁰

Bu bağlamda Seyyid Kutub, insanların bu hakikatlere ciddi kulak vermesini, zira bu ayetin ağır ve derin manalar ihtiva ettiğinin altını çizmektedir. Beşeriyetin noksan, gayri insanı ve gayri İslami düşüncelerden dolayı kadını birçok kötülüğün kaynağı olarak görmüştür. İslam ise kadını yaratılış itibariyle ilk esas olarak kabul etmiş ve Allah’ın erkek ve kadının aralarında hiçbir fark olmadığını, farkın sadece kabiliyet ve vazifelerde olduğunu dile getirmiştir.⁸¹

Allah (cc) ilk aile çatısını bir erkek bir kadın üzerine kurmuştur. Her ikisini de tek bir nefis, tek bir tabiattan ve tek fitrattan yaratmıştır. Cahiliye ise kadının hayat ile bütün bağlarını kopararak ona insan olduğunu unutturmuş, İslam ise kadının yaratılış gayesine uygun olarak erkeğin mükemmel bir parçası olduğunu, erkek ile kadının birbirine benzer fertler olmasından öte birbirini tamamlayan bir çift olduğunu hatırlatarak Rububiyet bağında birleştirmiştir.⁸² Gerek bu sürede gerekse başka ayetlerde Allah, insanı bir erkek ve dişiden yarattığını vurgulayarak⁸³ kadına gereken

⁷⁹ Kıyame, 75/37-39.

⁸⁰ Nisa, 4/1.

⁸¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/56.

⁸² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/56-57.

⁸³ Hucurât, 49/13.

saygı ve hürmeti ifade etmiş, kadına gösterdiği yakın ve ilgi alakayı gözler önüne sermiştir.⁸⁴

Kadının yaratılıştan gelen farklılıklara baktığımızda, insanı tek bir nefisten yaratan Allah, erkek ve kadına has istidat ve kabiliyet bahşetmiştir. Bu istidatların birinin diğeriyle olan alakasını bilmek lazımdır. Zira erkek ve kadın hem akli hem duygu yönünden farklıdır. Bu farklılığı bir üstünlük meselesinden ziyade tamamlayıcı unsur olarak görmek lazımdır. Bu istidat kadının aileden tutun toplumsal sorumluluklara kadar hem fiziki hem akli hem de güç bağlamında değerlendirmek lazımdır.

Seyyid Kutub, Allah (cc) tüm fertleri istidat ve kabiliyetlerine göre farklı yarattığını söyleyerek, dünyada birbirinin tam eşi benzeri iki kişi gösterilemediğini, şekil, mizaç, ahlak duygu ve vazifelerde olan bir farklılığın olduğunun vurgulayarak, bu çeşitliliğin yaratıcının kudretini bize gösterdiğini söylemektedir.⁸⁵

2.2. Vahyin Gereklarını Yerine Getirme Açısından Kadın

İlahi vahye muhatap olma açısından Kur'an kadın erkek ayrımı yapmadan iki cinsi de muhatap almaktadır.⁸⁶ Ahzab süresinin otuz beşinci ayetinde ibadet, itaat, doğruluk, iffet, oruç ve yardımlaşma gibi hem dünya hem de ahiret hayatını doğrudan etkileyen bu davranışlardan kadınlar da sorumlu tutulmuştur. Namaz, oruç, emri bil maruf ve nehyi anil münker⁸⁷ ve gerektiği yerde cihat ile ilgili meselelerde de sorumluluklar verilerek muhatap alınmış ve güçleri nispetinde görevler tevdi edilmiştir. Kur'an'da geçmiş milletlerin başına gelen bela musibetlerden ibret alıp hayatını İslam'a göre şekillendirmesinden tutun⁸⁸ eğitim ve öğretime⁸⁹ kadar kadının hem Allah'a hem ailesine hem de topluma karşı üstlenmesi gereken görevler olduğu aşikârdır. Bu sorumlulukların kadının Kur'an'ın birçok yerinde ilahi vahye muhatap olduğu gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.

⁸⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân* 1979, 3/57.

⁸⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/56-57.

⁸⁶ Ülgen, Emrullah, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, İlahiyat Yayınları, İstanbul 2019, s.185.

⁸⁷ Tevbe, 9/71.

⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/137; En'âm, 6/11; Yûsuf, 12/109; Hac, 22/45-46; Rûm, 30/9-10; Mü'min, 40/21-22; Fecir, 89/ 6-13; Fil 105/ 1-5; Kaf, 50/36; Şems, 91/ 11-15; Sad, 38/ 1-3, 12-14.

⁸⁹ Alak, 96/1.

Ahzab süresinin 35'inci ayet-i kerimesinde ‘‘Müslüman erkekler, Müslüman kadınlar; mümin erkekler, mümin kadınlar; ibadet ve itaat eden erkekler, ibadet ve itaat eden kadınlar; özü sözü doğru erkekler, özü sözü doğru kadınlar; sabreden erkekler, sabreden kadınlar; gönlünü ibadete vermiş erkekler, gönlünü ibadete vermiş kadınlar; (Allah için) yardım yapan erkekler, yardım yapan kadınlar; oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar; iffetlerini koruyan erkekler, iffetlerini koruyan kadınlar; Allah'ı çokça anan erkekler, çokça anan kadınlar; işte bunlar için Allah büyük bir ödül hazırlamıştır.’’ her iki cinsin özelliklerini yansıtan ve Müslüman erkek ve kadının şahsiyetini oluşturan bu ayet ilahi vahye muhataplık noktasında açık bir örnektir. Ayetin sebab-i nüzulü da bu gerçekliği ortaya koymaktadır.⁹⁰

Seyyid Kutub, bu ayetin umumilik ifade ettiğini, Müslüman erkek ve kadının vasıflarından bahsederek erkeğin yanında kadının kıymetini ve değerini yükseltip Allah (cc) ile olan bağının açıkça zikredilerek, erkek topluluğunun hor ve hakir bakış açısından kurtardığını ve kadına layık olduğu konumu verdiğini ifade etmektedir.⁹¹

İslam toplumunun oluşumu, ideal bir sitemin hâkimiyeti ve gelişimi ancak Müslüman bireylerin Allah'ın istediği bir kişiliğe sahip olması ile gerçekleşebilir. Bu şahsiyet oluşumu, Allah'ın emir-yasaklarına uymak, ilahi buyruğu yaşam tarzı haline getirmek ve sağlam bir içselleştirme ile mümkün olabilmektedir.

Allah (cc), Kur'an'da bu şahsiyetin oluşması veya oluşturulması anlamında kadın ve erkek ayrımı yapmamış; Kur'an'da hem erkeği hem de kadını muhatap olarak bazı vazifeler tevdi etmiştir. Bu vazifeler tevdi edilirken kadının ve erkeğin yaratılıştan gelen bazı özellikleri dikkate alınarak hem ortak hem de farklı görev ve sorumluluklar belirlenmiştir. Netice itibariyle esas olan, rıza-i ilahiye eriştirecek, yaratılış amacına uygun bir sorumluluk bilinci oluşturmaktır.

Nitekim Rabbimiz: ‘‘Ey Peygamber! Mümin kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye

⁹⁰ Ahzâb, 33/14, Tirmizî, ‘‘Tefsîrî'l-Kur'ân’’ 34, Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir b. Muhammed (911/1505), *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Daru İhyai'l-ulum, Beyrut trz., s. 171.

⁹¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Çur'ân* 12/32.

*geldiklerinde onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir”*⁹² buyurarak mezkûr şahsiyet profilinin nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu ayet, Peygamberimiz (s.a.s)’e iman etmek üzere gelen kadınların hangi ilke ve prensipler doğrultusunda sözleşme yapacaklarını ifade ediyor. Dolayısıyla bir iman sözleşmesi olan kadınların bu bey’atı, Müslüman kadının -temelde- şahsiyetinin nasıl olması gerektiği noktasında ciddi bir örneklik teşkil etmektedir.

Hasan el-Benna’nın; “Toplumların yarısını kadınlar oluşturur, diğer yarısını da kadınlar yetiştirir”⁹³ sözü gereğince toplumsal düzenin sağlanabilmesi için toplumun temel dinamikleri fonksiyonu gören bu ilke ve prensipler dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla İslami bir kadın şahsiyeti modeli olmayan toplumlarda, söz konusu düzeni sağlayabilmek mümkün olmayacaktır. Seyyid Kutub’un ifadesiyle: Bu ilkeler inancın temel ilkeleridir. Ayrıca bunlar İslam’ın yeniden kurduğu sosyal hayatın temel direkleridir.⁹⁴

Müslüman kadının şahsiyetini şekillendiren bu ilkeler hicap, iffet, takva, ilim, itaat, sabır, tevekkül, tevazu, fedakârlık, cihat, mücadele, emr-i bil ma’ruf-nehyi anil münker, namaz, oruç, zekât vb.⁹⁵ özellikleri de kapsamaktadır. Bu özellikler hem bireysel hem de toplumsal alanda hayati bir önem arz etmektedir. Zira her kadın bir anne adayı olduğu için gerek erkek gerekse kız çocukları, kadının eğitim ve terbiyesinden geçerek toplum içerisinde önemli bir rol üstlenir.

Kadınların bu özelliklerden sorumlu olması onların toplum içerisindeki değer ve konumu açısından önemli bir rol üstlendiklerini açıkça göstermektedir. Temiz ve ahlaklı bir toplumun oluşumu için hicap, iffet, takva gibi sıfatlar Müslüman şahsiyetli kadının kendisinde olması gereken en önemli özelliklerin başında gelir.

Kadını, Kur’an’ın gölgesinde incelediğimizde bu özelliklerin içinde en önemli vasfı hicap olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Seyyid Kutub, Müslüman kadının

⁹² Mümteherine, 60/12.

⁹³ el-Bennâ, Hasan, *Risaleler*, Nida Yayınları, İstanbul, 2013, s. 466.

⁹⁴ Seyyid Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur’ân*, 14/430.

⁹⁵ Âl-i İmrân, 3/137; En’âm, 6/11; Yûsuf, 12/109; Hac, 22/45-46; Rûm, 30/9-10; Mü’min, 40/21-22; Fecir, 89/ 6-13; Fil 105/ 1-5; Kaf, 50/36; Şems, 91/ 11-15; Sad, 38/ 1-3, 12-14; Alak, 96/1.

şahsiyetini oluşturan bu ilkeleri yorumlayarak farklı bir bakış açısı bize kazandırmaktadır. Zira bu ilkelerin bir kısmı kadının bireysel anlamda kendinde bulundurması gereken ilkeler olup, bir kısmı da sosyal nizamın oluşmasında önemli bir etkidir. Muhakkak ki Müslüman kadının şahsiyetini oluşturan en önemli etken hicap ve iffettir. Bu konuyu inceleyerek hem Kur'an'ın bu emirlerinin hikmetini kavrayacak hem de Seyyid Kutub'un bu ayeti nasıl yorumladığını irdelemiş olacağız.

İffet, ilk insanlar olan Hz. Âdem (a.s) ve Hz. Havva (a.s) ile başlamış ve günümüze kadar ulaşmıştır. İblis, anne ve babamızı kandırarak onların üzerindeki elbiselerin açılmasına sebebiyet vermiştir. Elbiseleri açılan anne ve babamızın utançlarından koşmaya başlamaları aslında iffet erdeminin ilk insandan beri var olduğunu bizlere göstermektedir.

Rabbimiz: " *Nihayet ikisi de o ağaçtan yediler. Bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü, üstlerini cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem rabbine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmişti.*"⁹⁶ buyurmuştur.

Nitekim Seyyid Kutub, bu ayeti tefsir ederken ayette geçen "Sev'at" kavramının, onların avret yerleri anlamında olduğunu ifade etmiş ve daha önce kendilerine gizli olan avretlerinin kendilerine şimdi görüldüğünü, utanç duydukları şeyin her ikisinin bedenlerindeki iffet yerleri olduğunu söylemiştir. Seyyid Kutub, onların bu davranıştan sonra cennet yaprakları ile avretlerini örtmeye çalışmaları ve kapatmak için adeta yarışmaları da avretlerinin iffet yeri olması görüşünü destekler mahiyette olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca merhum bu durumun, onların bünyelerinde zaten var olan cinsel duyguların uyarılmasına yol açan bir nesne de olabileceğini, cinsel duygular uyanmadan insan iffet yerlerinin açılması halinde utanmayacağı ve onlara karşı uyanık bulunmayacağını söyler. Bununla birlikte merhum, cinsel duygular harekete geçtiğinde ise insan avret yerleri hususunda daha dikkatli olur ve onların açılması halinde utanacağını ayrıca belirtir.⁹⁷

İblis, yaşadığımız bu çağda da Âdemoğlunun iffetini yıpratacak günahları işlemeye yöneltiyor. Örneğin; hicap, Rabbimizin Müslüman kadınların kendilerini ve iffetlerini koruyabilmeleri için emretmiş olduğu bir itaat örneğidir. İffet kalesinin

⁹⁶ Taha, 20/121.

⁹⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/84.

anahtarının hicap olduğunu bilen İblis, yaşadığımız şu çağda projelerinin büyük bir bölümünü buna ayırmış, iffet kalesinin işgal edilmesi için elinden geleni yapmış ve halen yapmaktadır.

İffet, yalnızca kadına indirgenebilecek bir kavram değildir; bilakis erkeğin de kendisinde bulundurması gereken en önemli ahlaki özelliklerden biridir. Rabbimiz gözlerin haramdan sakınması gerektiğini ifade ederken erkek ve kadını beraber zikretmiş, bunun onlar için daha güvenilir ve arındırıcı olduğunu ifade etmiştir.⁹⁸

Erkeğin ve kadının gözlerini haramdan sakınması iffetlerini korumalarının ilk adımıdır. Sağlam bir iradeyle kendisini muhafaza etmeye karar vermek de bunun önemli bir ön aşamasıdır. Gözler kalbin aynasıdır, gözler neyi görürse kalbe de onu gönderir. Açık-saçıklığı gören gözler, kalbi karartır ve iffetsizlik tohumunu kalbe bırakır. Bu durum hem erkekte hem de kadında ciddi sorunlar oluşturur. Neticede toplumda gayri meşru ilişkiler, tecavüzler, istismarlar gibi kaos etkisi yaratacak münkerler ortaya çıkar. Dolayısıyla hicap, mümine kadının kendisini mahremi olmayanlardan korumasına yardımcı olurken, bununla birlikte toplumda büyük travmalar oluşturacak münkerlerin de önüne geçebilmeye yardımcı olur. Hicap, mümine kadının iffetini, bedenini ve zihnini muhafaza eder.

Seyyid Kutup, Nur süresi 31. ayeti tefsir ederken gözü sakındırmanın ruhsal bir edep olduğunu, ayrıca yüz-beden güzelliklerinin ve baştan çıkarıcı unsurların görme arzusunu yenme girişimi olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte gözleri sakındırmanın, tahrik olma ve günaha girme pencerelerinden ilkinin kapatma eylemi olduğunu, ayrıca zehirli okun hedefine ulaşmasını önleme amaçlı pratik bir çaba olduğunu da belirtmiştir. Seyyid Kutup, mahrem yerleri korumanın da gözleri harama bakmaktan sakındırmanın doğal sonucu olduğunu ifade ettikten sonra; iradeyi kontrol altında tutmanın, denetim mekanizmasını uyarmanın ve daha ilk aşamasında olan cinsel arzuyu yenmenin ikinci adımı olarak nitelendirmiştir. Devamında söz konusu adımların, sebep ve sonuç olmaları ya da hem vicdan âleminde hem de pratikte birbirlerini izleyen ve birbirlerine son derece yakın iki adım olmaları itibarıyla bir ayette birlikte söz konusu edildiklerini söylemiştir.⁹⁹

⁹⁸ Nur, 24/30.

⁹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Ķur'ân*, 10/421.

Ayetin sonundaki “Bu onlar için en güvenceli arınma yoludur” kısmı için Seyyid Kutup, duygularının temizlenmesi için en güvenceli yol olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu duyguların yasal ve temiz yolun dışında şehvi azgınlıklarla kirlenmemesi, aşağılık hayvani düzeye yuvarlanmaması için en garantili yol olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte bu yol toplum için, saygınlığın ve şerefin ayrıca teneffüs ettiği havanın korunması için en temiz yol olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁰ Dolayısıyla namus ve iffetin korunması, kalp ve nefis temizliğinin temel şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰¹

Müslüman kadının hicaplı olması yaratıcıya itaat anlamında bireysellik ifade etse de, bu davranış ile birçok münkerin önünün kapatmasıyla da toplumsallık ifade etmektedir. Dünyevileşmeyle ortaya çıkan açık-saçıklığın yayılması, uhrevi hayatın unutulmasıyla oluşan rehavet toplumlarda tedavisi çok zor olacak problemler ortaya çıkarmaktadır. Hatta bu durum birçok toplum ve medeniyetlerin çöküşünü hızlandıran en önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Seyyid Kutup, farklı ülkelerde açık-saçıklığın ve gayri meşru cinsel birlikteliklerin serbest olmasının nefisleri doyurmadığını aksine bu durumun daha saldırgan kişilikleri ortaya çıkardığını, buna bağlı olarak cinsel tacizlerin, tecavüz ve istismarların daha fazla olduğunu ifade ediyor. Ayrıca karşı cinse duyulan ilgi ve alakanın sınırlandırılması sonucunda psikolojik rahatsızlıkların ve travmaların oluşabileceği düşüncesine sahip toplumlara şahit olduğunu belirtiyor. Bununla birlikte merhum, hiçbir ailevi bağ kabul etmeyen, sınırsız bir özgürlüğü arzulayan, erkek ve kadının tamamıyla iç içe karışmış, sokaklarda gezinen çırılçıplak insanların, başkalarını tahrik edici hareketlerin ve davetkâr bakışların hâkim olduğu ülkeleri görme fırsatı olduğunu söyleyerek; gözle görünen bu sapkın düşüncelerin çürütülmesi açısından İslam’ın bu davetkâr bakışları ve sapkın yaşantı biçiminin önünü almak için insanların karakterini terbiye etme, insanoğlunun enerjisini başka alanlara kanalize etme anlamında tek kurtuluşun İslam’ın seçtiği metot olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰²

¹⁰⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/421.

¹⁰¹ Aruk, Seyfullah, *Kur'an'da Kadın Kissaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi 2011, s. 108.

¹⁰² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/420.

İslam iki cins arasındaki fitri eğilime karşı çıkmayıp onu kontrol altına alarak belli bir düzene koymaktadır. Bu fitri eğilimin doğal ve İslam'ın kontrolü altında gelişmesi gerektiğini vurgulayan Kutup, sapkın ve ahlaksız düşünce-davranışları minimize etme açısından bu ayetin önemine vurgu yapmaktadır.¹⁰³

Dolayısıyla şehvet ihtiyacının gayri meşru yollarla giderilmesini sorun olarak görmeyen bir toplumda hicap, bu ihtiyacın meşru yollarla giderilmesi gerektiğini ifade eden hâl daveti niteliğindedir. Hicap, mümine kadının kimliğidir. Kimlik kişinin kim ve ne olduğunun göstergesidir. Müslüman şahsiyetli kadının kim ve ne olduğu iffetinden, hicabından ve onu farklı kılan diğer başka ahlaki özelliklerinden belli olur.

Seyyid Kutup, insanların bir zamanlar serbest bir şekilde bakışmanın, birbirlerine dokunmalarının, mahrem yerlerini açmalarının veya cinsel birlikteliğini sağlayarak netice olarak kişiyi rahatlattığını ve böylece tutsak arzularının özgürleştiği düşüncesinin yaygınlaştığını; buna bağlı olarak insanların içe kapanmanın, psikolojik hastalıkların ve güven vermeyen olumsuz tepkilerin bu şekilde azalacağı düşüncesinin olduğunu ifade etmiştir. Devamında Kutup, bu düşüncenin temelinde Freud gibi materyalist düşünce adamlarının insanı çamura batmış hayvansallık düzeyinde zillete düşürmüş olmalarını eleştirip gezdiği ülkelerde bu teorilerin realiteyi hiçbir şekilde göstermediğini gözleriyle müşahede ettiğini belirtiyor.¹⁰⁴ “*Başörtülerinin uçlarını yaka altlarına kadar sarkıtsınlar.*”¹⁰⁵

Seyyid Kutup, cahiliye devrindeki kadınların bugünün modern cahiliyesinde olduğu gibi göğüslerini pervasızca açıp erkekler içerisinde serbestçe dolaştığını ifade ettikten sonra fitratlarındaki güzelliklerini süslenerak gösterme eğilimine sahip olmalarına rağmen mümine kadınların Rablerinin emrine uyararak büyük bir azimle bu haramdan kaçındıklarını söylüyor.¹⁰⁶

Seyyid Kutup, hayâ duygusunun egemen olduğu bir güzelliğin temiz ve arınmış bir güzellik olduğunu söyler. Ayrıca bu güzelliğin zevkini yücelten, onu insana yaraşır bir duruma getiren, algıda ve hayalde onu temizlik ve arınmışlık duygulan ile kuşatan şeyin bu hayâ duygusu olduğunu belirtir. Bununla birlikte, söz konusu bu sakınma

¹⁰³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/420.

¹⁰⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/419.

¹⁰⁵ Nur, 24/31.

¹⁰⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/422-423.

duygusunun kuşkusuz fert ve toplumun korunma yöntemlerinden biri olduğunu söyler.¹⁰⁷

Seyyid Kutub devamında, Allah'ın (cc) mü'mine kadınların saklı süslerini açığa çıkaracak, gizli cinsel istekleri harekete geçirecek, uyuyan duyguları uyaracak davranışlarda bulunmalarını da yasakladığını ifade ettikten sonra¹⁰⁸ yukarıdaki ayetin sonunda gelen emri bizlere hatırlatıyor: *"Yabancı bakışlardan gizledikleri süsleri ve cazibeleri belli olsun diye ses çıkaracak adımlarla yürümesinler."*¹⁰⁹

Seyyid Kutub, kadınların cazibeleri belli olsun diye ses çıkaracak adımlarla yürümesinin erkekteki cinsel duyguları galeyana getirdiğini, bazen şehvet duyguların kabarması için bir kadının hayal edilmesinin gözle görülmesinden ve kadındaki takıların veya sürdüğü kokunun cinsel yerlerinin görülmesinden daha etkili olabileceğini ifade etmiş; dolayısıyla bunun da psikiyatristlerce bilinen psikolojik bir hastalık olduğunu belirtmiştir. Kutub, bu sebeplerden dolayı Kur'an'ın bu tür sapkınlıkların önünü kapattığını, yaratıcının kendi yarattığı kullarının nasıl kontrol edilebileceğini en iyi bir biçimde bildiğini ve dolayısıyla ona göre bir kontrol mekanizmasının geliştirildiğini ifade etmiştir.¹¹⁰

Seyyid Kutub'un temas ettiği hususta bu ümmetin, söz konusu kontrol mekanizmasını en iyi biçimde uygulamış iffet sembolü niteliğinde kadınları olagelmiştir. Örneğin; İmran kızı Meryem (a.s). Kendisine hiçbir erkeğin dokunmamasına rağmen Rabbimiz ona Cebrail (a.s) vasıtasıyla bir erkek evlat müjdemmiş ve bu işin kendisine zor olmadığını söylemiştir. Ancak -bir mucize olması dışında- sünnetullah gereği bir çocuk babasız dünyaya gelmesi mümkün olamadığı bilinmektedir.

Meryem (a.s) iffetini incitecek hiçbir şey yapmadığını çok iyi bilmesine rağmen derin bir üzüntü ve bunalım içerisine girmiştir. Çünkü o temiz, iffetli, asil ve kendisi hakkında söylenecek çirkin ithamlarının hiçbirini hak etmeyen mümine bir kadındı.

¹⁰⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/424.

¹⁰⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/425.

¹⁰⁹ Nur 24/31.

¹¹⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/425.

"Bir süre sonra doğum sancıları tutunca bir hurma ağacının altına sığınmak zorunda kaldı ve "Keşke, daha önce ölmüş ve hafızalardan silinmiş olsaydım" dedi."¹¹¹

Seyyid Kutub, Meryem annemizin "Keşke daha önce ölmüş ve hafızalardan silinmiş olsaydım" sözünün sebebini açıklarken onun bir taraftan doğum sancısı çekerken bir taraftan da babasız bir çocukla insanların karşısına çıkacağı ve onların çirkin ithamlarına maruz kalacağı düşüncesinin ağırlığıyla cebelleştiğini belirtiyor.¹¹² Bir diğer iffetli mümine kadınlardan biri de Şuayb (a.s) kızıdır. "O sırada iki kızdan biri utana utana Musa'nın yanına geldi; "Babam sulama ücretini ödemek için seni çağırıyor" dedi. Musa kızların babalarının yanına gelerek başından geçen olayları anlatınca O; "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi."¹¹³

Hz. Musa (a.s), Hz. Şuayb'ın (a.s) kızlarına yardım ettikten sonra Şuayp peygamber kızlarından birini Hz. Musa'yı davetine icabet etmesi için çağırttı. Ayette kızın "utana utana gelmesi" kısmı üzerine konuşan İbn Aşur, bunun Şuayb (a.s)'ın kızının utangaç olduğunu, yani kendini beğenmenin vermiş olduğu açılma saçılmadan ve yürürken kıvrılarak yürümekten uzak olduğu manasında olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁴ Merhum Kutub da buna benzer olarak temiz ve iyi kızların erkeklerle karşılaştıklarında utana utana geldiklerini; kırıtmadan, dikkatleri üzerlerine çekmeden, baştan çıkartmadan, kısa ve öz konuştuklarını, ayrıca ses tonlarının net ve tahrik edici olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁵ Kızlardan biri; "Babacığım, bunu çoban olarak tut, ücretle tuttuklarının en hayırlısı budur. Çünkü hem güçlü hem de güvenilir."¹¹⁶

İbn Aşur, kızlardan birinin babasına Musa (a.s)'ı ücretle tut talebinin aslında Şuayp (a.s)'ın, Musa (a.s)'ı ücretle tutma hususunda henüz bir karar vermediğinin kanıtı olduğunu belirtmiştir. İmam Taberi, kendi tefsirinde bu ayeti açıklarken İbn Abbas'ın (r.a) bu husustaki görüşünü nakletmiştir. İbn Abbas (r.a), Musa (a.s)'ın onlara su verirken kuyunun başındaki on erkeğin hareket ettiremediği taşı tek başına hareket ettirdiğini ifade etmiş ve kadının da bu sebeple onun gücüne şahit olmuş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Şuayp (a.s)'ın daveti üzerine kızlarıyla birlikte ona

¹¹¹ Meryem, 19/23.

¹¹² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 9/504.

¹¹³ Kasas, 28/25.

¹¹⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 20/103.

¹¹⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 11/243.

¹¹⁶ Kasas, 28/26.

giderlerken Musa (a.s)'ın kızlardan arkasından yürümelerini istediğini; önde yürümleri halinde Allah'ın kendisine yasaklamış olduğu bir şeyi görmesinden endişe ettiğini söylemiş olduğunu ifade eden İbn Abbas, bu hadisenin gerçekleştiğı günde havanın da rüzgârlı olduğunu söylemiştir.¹¹⁷

Buna bağılı olarak Seyyid Kutup ise ayetin devamında kızlardan birinin babalarına Hz. Musa'yı çoban olarak tutmasını tavsiye etmesinin sebebini açıklarken, söz konusu iki kızın koyunları gütmenin ve erkeklerin yaptığı işi yapmanın sıkıntısını yaşadıklarını ifade ettikten sonra böylesi iffetli ve temiz kızların kendi evlerinde oturmak, evlerinin kadını olmak, dışarıda yabancı erkeklerle gereksiz yere muhatap olmak istemediklerini belirtiyor. Ayrıca Merhum iffetli, temiz kalpli kızların erkeklerle bir arada olmak istemeyeceğini ve buna bağılı olarak ortaya çıkacak açık-saçıklıktan, süslenmekten ciddi rahatsızlık duyacaklarını söylüyor.¹¹⁸

Seyyid Kutup, bu iki kızın yukarıdaki sebeplerden dolayı Hz. Musa'nın (a.s) çoban olmasını teklif ettiklerini söyledikten sonra ayrıca bu sebeplerle birlikte Hz. Musa'nın da hayâlî ve güvenilir olmasını kızların teklifte bulunmalarının en önemli sebepleri arasında zikretmiştir.¹¹⁹ Dolayısıyla burada hem kızların iffet ve hayâsı hem de Hz. Musa'nın iffet ve hayâsı bizler için büyük örneklikler teşkil etmektedir.

Bu ümmetin bir diğeri iffet sembolü niteliğindeki kadını Aişe (r.a)'tır. Rabbimizin bizlere "Müminlerin annesi" olarak tanıttığı Aişe annemiz münafıklar tarafından çok çirkin (zina) bir iftiraya maruz kalmıştır. Seyyid Kutup, iftiraya uğrayan kişinin Allah katında en saygın kişi olan Peygamberimizin (s.a.s) eşi yani namusu Hz. Aişe olduğunu, ayrıca insanların en saygın olan Peygamberimizin dostu-arkadaşı Ebubekir (r.a)'ın da kızı olduğunu belirterek söz konusu iftira cürmünün seviyesini yansıtmaya çalışmıştır¹²⁰.

Yine bu cürmün ne kadar büyük bir cürüm olduğunu ifade etmeye çalışan Keşşaf sahibi Zamahşeri, Nur Süresi 11. ayetini tefsir ederken bu olayda Allah Teâlâ'nın doğru sözlüleri ve yalancıları ortaya çıkardığını, ayrıca bu konuda inen ayetlerin olayı

¹¹⁷ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, (çev. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin), Hisar Yayınevi, İstanbul 2018, 6/319.

¹¹⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 11/245.

¹¹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 11/245.

¹²⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/395.

duydıklarında müminlerin annesi olan Hz. Aişe hakkında hüsnü zan beslemeyerek arada kalan (kararsız) ve bu iftirayı duyduklarında bunun iftira olduğunu söylemeyenler için de büyük bir azarlama ve kınama olduğunu ifade etmiştir. Devamında Zamahşeri, ayetin sonunda bu iftirayı atanlara yönelik yapılan azap tehdidinin ne kadar büyük olacağını belirtmiştir. Normal iffetli Müslüman bir kadına atılacak iftiranın cezasının çok büyük bir azap olduğuna değinen Keşşaf sahibi, bir de bu iftiranın Allah Resulünün mukaddesatı ve sevgilisi olan, Hz Ebu Bekir'in kızı, müminlerin annesi Hz. Aişe'ye (r.a) atıldığını söyleyerek bu azabın şiddetinin çok daha büyük olacağını söylemiştir.¹²¹

İfk hadisesinin tüm insanlık tarihinin en temiz ruhlarına acı çektirdiğini söyleyen Kutup, acıların bir ay boyunca en zirveye çıktığı bir anda Rabbimizin Peygamberimize ve müminlere acıyarak; tertemiz ve doğru sözlü olan Aişe (r.a) annemizin suçsuzluğunu ifade eden onlarca ayeti indirdiğini belirtmiştir. Kutup, netice itibariyle bu olaydan sonra münafıkların ortaya çıktığını ve böylesi bir olayda Müslüman toplumun nasıl davranması gerektiği hususunda bir yol haritasının oluştuğunu söylemiştir.¹²²

İşte bu vb. örneklemeler İslam medeniyetinin ortaya çıkarmış olduğu, günümüz genç kızları ve kadınlarına emsal teşkil edebilecek muazzam örneklemelerdir. Medeniyetlerin rol modelleri, o toplumlar için yol haritası niteliği taşımaktadır. Bunlardan başka örnek alınacak modeller arayan Müslüman kadınlar, hem kendi nefislerinin hem de onlara ulaşmak isteyenlerin nefislerine köle olacaktır.

Nihayetinde yaşadığımız modern çağın cahiliyesinde kadınlar, yalnızca dikkatlerin üzerinde olması gereken bir obje niteliğine dönüşmüştür. Kadınların güzelliği, reklamlarda ticari bir sermaye haline gelmiştir. Ümmetimizin kadınları - maalesef- asıl örneklik modellerini bir tarafa bırakmış, batıdaki kadına özenerek açık-saçıklığı ve süslenip püslenmeyi hayat tarzı haline getirmiştir. Ancak her şeye rağmen bu çağın Meryem'i bu çağın Aişe'si olmayı tercih etmiş mümin kardeşlerimiz vardır. Böylesi zor bir çağda iffetli kalabilen kadın, kelimenin tam anlamıyla mümin kadındır.

¹²¹ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ iki gavâmizi 't-tenzîl ve 'uyûni 'l-eşkâvil fi vücûhi 't-te'vil*, tlk. Halil Memun, Daru'l-ma'rife, Beyrut 2009, s. 721

¹²² Seyyid Kutub, *Fi Zılâli 'l-Kur'ân*, 10/400.

İffet, yalnızca kadınlar için üzerinde konuşacağımız bir konu değildir. İffet ve hayânın yalnızca kadınlara indirgenmesi doğru bir düşünme biçimi değildir. Bu düşünce tarzının aksine iffet abidesi niteliğinde erkekler vardır. Bunun en genel ve meşhur örneği Yusuf (a.s)'dır. Yusuf (a.s) genç bir delikanlı iken azizin karısı onu odasına alıp kapıyı üzerine kilitliyor ve onu yatağına davet ediyor. Bu davete icabet etmesi için bütün imkân ve şartlar oluşturulmuş olmasına rağmen Yusuf (a.s) bu çirkin teklifi kabul etmeyeceğini, bunu yapmaktan âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığındığını ifade etmiştir. *“Evinde bulunduğu kadın, onunla birlikte olmak istedi. Kapıları iyice kapattı ve “haydi gel!” dedi. O da “Hâşâ, Allah'a sığınırım! Kocan benim velinimetimdir, bana iyilik edip evini açtı. Gerçek şu ki zalimler iflah olmaz!” dedi.*”¹²³

Seyyid Kutup, bu ayeti tefsir ederken Yusuf (a.s)'ın 25 yaşlarında, murad isteyen kadının ise 40 yaşlarında olabileceğini ifade etmiştir. Merhum, 25 yaşında bir gencin cinsel anlamda istekli olmasının zirve dönemlerinde olduğunu, kadının olay esnasındaki ve olay sonrasındaki tutumları da göz önünde bulundurulur ve 40 yaşında olabileceği düşünülürse ikna ve baştan çıkarabilme anlamında en tecrübeli dönemlerinde olduğunu belirtmiştir.¹²⁴ Bu da Yusuf (a.s)'ın böylesi tecrübeli bir kadın karşısında kendisini koruyabilecek kadar iffetli ve Rabbinin de yardımına mazhar olabilecek kadar samimi olduğunun göstergesidir. Nitekim onun peygamber olarak seçilmesi, bu anlamda ne kadar meziyet sahibi olduğunu veya olabileceğini göstermesi açısından yeterlidir.

Hz. Yusuf (a.s) azizin karısının teklifini reddedince kadın nazikçe istemiş olduğu murada zorla ulaşmaya çalışmıştır. Yusuf (a.s) da onun bu zorlamasına karşı kapıya doğru koşmaya başlamış ve kapıları açarak odadan çıkmayı başarmıştır. Aziz'in karısı Yusuf (a.s)'ın peşinden koşarken arkadan gömleğini tutup çekince gömleği arkadan yırtılmış, kapıya ulaştıklarında ise aziz ile karşılaşmış ve netice itibariyle orada bulunan birinin hakemliğiyle olayın aslı gün yüzüne çıktıktan sonra aziz kendi karısının Yusuf (a.s)'dan murat istediğini anlamıştır. Nihayetinde aziz, Hz. Yusuf'a bu olayı kapatmasını ve karısına da günahından dolayı af dilemesini söylemiştir.¹²⁵

¹²³ Yusuf, 12/23.

¹²⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/381.

¹²⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/387.

Seyyid Kutup, yukarıda geçen olayı anlattıktan sonra bazı önemli noktalara dikkatleri çekiyor. Merhum, azizin söz konusu olayın aktörlerinden olan karısının böylesi çirkin bir fiilde bulunmasına kanaat getirmesine rağmen hiçbir şey yapmaması ve Yusuf (a.s)'a konuyu kapatması gerektiğini söylemesi; o toplumun ahlaki özelliklerini ortaya koyduğunu ifade ediyor. Yönetim ve bünyesinde bulunan ailelerin o zamanın aristokratik kesimini oluşturduğunu dile getiren Merhum Kutup, bizler için bir travma niteliği taşıyan bu olayın o kesim için çok basit bir olay olduğunu, aziz için olayın anlaşılmasından sonra duyulmamasının; böylesi bir olayın yaşanmasından daha ciddi bir önem arz ettiğini belirtiyor.¹²⁶

Bu kesimin lüks ve şatafat içinde olduğunu ve hayvani duygularının tatmini için bütün değerlerini çığnediklerini söyleyen Merhum Kutup, söz konusu olaydan sonra azizin karısının bir parti düzenleyerek kadınları bir araya getirmesi ve çok rahat bir şekilde Yusuf (a.s)'dan murad istediğini itiraf etmesi aslında var olan durumu açıkça ortaya koyduğunu ifade ediyor. Azizin karısının yaptıkları yetmezmiş gibi o kadınları da Yusuf (a.s)'ın güzelliği ile sınava tabi tutması üst düzey bir rahatlığın ve serbestliğin göstergesi olduğunu da ayrıca söyleyebiliriz.¹²⁷

Seyyid Kutup, azizin karısının saraya davet ettiği kadınları Yusuf (a.s)'ın güzelliğiyle sınava tabi tutması ve netice itibariyle kadınların böylesi yakışıklı bir delikanlı karşısında ellerindeki bıçakla ellerini kesmeleri azizin karısı için bir zafer niteliği taşıdığını belirtiyor. Merhum, azizin karısının bu zaferinin ardından kadınlara "Eğer dediğimi yapmazsa onun burnunu yerden sürteceğim" demesini Yusuf (a.s)'ın iplerinin halen kendisinin elinde olduğunu düşünmesinden kaynaklandığını belirtiyor.

Orada bulunan kadınların Yusuf (a.s)'ın güzelliği karşısında bakışları ve hareketleriyle ondan murad istemeleri ve Yusuf (a.s)'ın da bu durum karşısında: "Rabbim! Zindan bana bunların benden istediklerinden daha iyidir. Eğer onların bana kurdukları tuzağı boşa çıkarmazsan, korkarım ki, onlara meyleder ve cahillerden olurum!" demesi oradaki durumu gözler önüne seriyor.

İffet ve hicap, Müslüman kadının ve erkeğin kendi iradesi ile inancının bir gereği olarak yaptığı seçimin sonucu olmalıdır. Kişi iffetini incitecek durumlara düşecek

¹²⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/387.

¹²⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/389-390.

imkânlar bulamadığı için değil, aksine iffetli kalmayı riza-î ilahiye ulaşmanın bir vesilesi olarak gördüğü için bu erdemi korumalıdır. Örneğin; yakışıklı veya güzel olmayan birinin "ben zina yapmam" demesi iffetinden midir yoksa o çirkin fiili yapma imkânı bulamamasından mıdır bilemeyiz. Bu durum yalnızca gerekli şartların oluşmasının ardından ortaya çıkabilecek bir durumdur. Dolayısıyla iffet erdemine sahip olmak ile iffet erdemine sahipmiş gibi gözükmeye çalışmak arasında ince bir nüans farkı vardır. Bütün bunlar bize iffetin yalnızca kadınlara indirgenmesinin ne kadar yanlış bir düşünce olduğunu, aksine erkeğin de bu anlamda dikkatli olması gerektiğini ortaya koyuyor. Ayrıca insanın, iffet gibi önemli bir erdemi koruyabilmesi için aşırı dünyalık zevklerden uzak durması gerekir. Helal de olsa aşırı yeme, içme, eğlenme vs. gibi durumlar kişinin bazı ahlaki özelliklerine zarar verebilir. Şehvetin normal seyrinde olduğu bir durumu aksine çevirerek cinsel duyguyu uyararak kontrol mekanizmasını zorlaştırabilir. Bu da iffeti zedeleyerek Müslümanın yapmaması gereken şeylere yönelmesini kolaylaştırabilir. Zaten peygamberimizin evlenmeye imkânı olmayanların oruç tutmasını tavsiye etmesi de bundan dolaydır. Dolayısıyla Müslümanın meşru bile olsa dünyalık zevklerini kontrollü ve uhrevi hayatı unutmayacak bir şekilde yapması söz konusu problemlerin önüne set çekecektir.

Seyyid Kutup, Taha Süresi 121. ayetin tefsirinde Âdem babamıza ve Havva annemize bu ağacın yasaklanmasının temelinde yatan sebebi açıklarken yukarıda ifade etmiş olduğumuz noktaya şöyle ışık tutmuştur. Bu ağacın onlara yasak edilmesinin nedeni, yasak meyvenin Allah'ın dilediği bir zaman sonra onların bedenlerinde bu cinsel duyguları uyarmak için olduğunu, aynı zamanda Allah'ın yasağını unutup ona karşı gelmeleri, onların azimlerini kırmış ve yaratıcıları olan Allah ile bağlarını koparmış, bu nedenle de bedensel arzuları onlara egemen olup cinsel duygularını uyarmış olabileceğini ifade etmektedir. Sonsuzluk arzusu da bir nesil sahibi olmak için onların cinsel arzularını uyarmış olabileceğini, çünkü şu sınırlı olan ömrün ötesine uzanabilmenin ve insanın eli altında olan yolun da bu olduğu şeklinde yorum getirmektedir. Onların yasak ağaçtan yemeleriyle birlikte ayıp yerlerinin kendilerine görünmesi ile ilgili yorumlar genelde bu tarzdadır. Yüce Allah ayeti kerimede "Ayıp yerleri meydana çıktı" demiyor. "Ayıp yerlerinin farkına vardılar" diyor. Bu da

gösteriyor ki, onların bu ayıpları kendilerine kapalı olduğunu, içten gelen bir dürtüyle onların bunun farkına vardıklarını ifade etmektedir.¹²⁸

Şehvet ihtiyacının gayri meşru yollarla giderilmesini sorun olarak görmeyen bir toplumda hicap, bu ihtiyacın meşru yollarla giderilmesi gerektiğini ifade eden hâl daveti niteliğindedir. Hicap, mümine kadının kimliğidir. Kimlik kişinin kim ve ne olduğunun göstergesidir. Müslüman şahsiyetli kadının kim ve ne olduğu iffetinden, hicabından ve onu farklı kılan diğer başka ahlaki özelliklerinden belli olur.

2.3. Mü'min Kişiliği Oluşturan Değerler Açısından Kadın

Gerek erkek açısından gerekse de kadın açısından kişilik oluşumu, bu iki cinsin sahip olduğu inanç ve değerler bağlamında değişiklik arz eder. Kişi sahip olduğu inanç ve değerler doğrultusunda hayata bakışını ve yaşam tarzının nasıl olması gerektiğini belirler. Dolayısıyla kendisini İslam'a nispet eden bir kadın, kendi kişiliğini sahip olduğu inanç ve değerler doğrultusunda oluşturur.

İnanç ve değerlerin kişilik oluşumunda etkili olmasının temel sebebi, kişiye yüklenen görev ve sorumlulukların çeşitliliğiyle doğru orantılı olduğunu ifade edebiliriz. İslam hem kadına hem de erkeğe görev ve sorumluluklar yükleyerek bu anlamda bir ayırım yapmamış ve kadınlara da bazı görev ve sorumluluklar tevdi etmiştir.

Bu sorumluluklar aynı zamanda mü'min kadının kişiliğini oluşturan özelliklerdir. Kur'an'da mü'minlerin özelliklerinden bahsederken bu özelliklerin umumi olduğu ve sadece erkekleri kapsamadığını ve aynı şekilde kadınlara da bazı sorumluluklar yüklediğini görebiliriz. Ayrıca erkek ve kadının kişiliğini oluşturan özelliklerin bazı ayetlerde kadın ve erkek beraber zikredilerek herhangi bir ayırımın söz konusu olmadığını müşahede edebiliriz.¹²⁹

Kur'an ve sünnet perspektifinden konuyu inceleyecek olursak Allah'ın (c.c) erkek ve kadınlara bazı ortak görevler verdiğini, öte yandan kadınların biyolojik,

¹²⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/84.

¹²⁹ Tevbe, 9/71; Mümtehine, 60/12; Ahzap, 33/35; Nisa, 4/124; Mü'min, 40/40.

fizyolojik ve psikolojik yapısından kaynaklı farklılıklar sebebiyle görevler noktasında daha minimize sorumluluklar yüklediğini görebiliriz.¹³⁰

Erkeklerle nazaran kadınlara daha az sorumluluklar yüklenmiş olmasına rağmen, Allah katında daha faziletli olma gayretiyle bazı kadınların erkeklere tevdi edilmiş görevleri de üstlenmeleri gözden kaçırılmaması gereken önemli bir durumdur. Nitekim kadınlara cihad farz olmamasına rağmen bazı kadınların cihad meydanında erkeklerle beraber mücadele etmesi¹³¹ veya evli kadınların evin maişetini sağlamalarının kendilerine yüklenen bir sorumluluk olmamasına rağmen kocasına bu anlamda maddi katkıda bulunmak için İslam'ın meşru gördüğü ve iffetine halel getirmeyecek alanlarda çalışması¹³² buna örnek olarak gösterilebilir.

İslam dinini temsiliyet noktasında erkeğe yüklenen görevler kadınlara da yüklenerek mümin kadının şahsiyetinin nasıl olması gerektiği Kur'an'da açıkça belirtilmiş olup, bu özelliklerin kazanılması bazı sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. İlahi vahyin erkek gibi kadını da muhatap alıp bazı sorumluluklar yüklemiştir. Bu her mümin kadında olması gereken özellikler olup, İslam dinini temsil noktasında da bir zorunluluktur. Allah (cc)'ın emir ve yasaklarına uyma ve itaat etme konusunda kadın ve erkeğe aynı sorumluluklar yüklenmiş olup, Allah (cc)'ın rızasını kazanma adına kim emir ve yasaklara riayet edip ondan hakkıyla korkarsa onun üstün olduğu vurgulamıştır.¹³³ Nitekim Allah Resulü (sav) kadınlara bazı sorumluluklar yükleyerek biat almış¹³⁴ ve Allah (cc) Müslüman bir kadının kişiliğinin nasıl olması gerektiğinin de vahiy ile belirlemiştir.

İbn Aşur bu ayeti açıklarken, söz konusu ayetin Tevbe süresi 67'nci -"Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindedir" - ayetinin karşılığı olduğuna değinmiş ve bağışlanacak olan taifenin, mü'minlere bağlı olan taife olacağına dikkat çekmiştir. Ayrıca devamında ayetleri beraber inceleyince mü'minlerin ve münafıkların

¹³⁰ Bakara, 2/282; Enbiya, 21/7, Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Hayz", 6 vd.; Ebû Davûd, Süleyman b. Eş'as es-sicistânî, *Sünenü Ebû Dâvûd*, Daru'l-kitabi'l-Arabi, Beyrut trz. "Taharet", 109; İbn Kayyim, Ebû Abdullah Şemsüddin, Muhammed b. Ebî Bekir el-Hanbelî, *Zadü'l-mead fî hedyi hayri'l-İbâd*, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1994, 5/186 vd.

¹³¹ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Fadlu'l-cihâdi ve 's-siyer", 62, 64.

¹³² İbn Sa'd b. Menî' ez-Zührî, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebir*, Daru Sadır, Beyrut trz., 1/178; İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaluddin Abdumelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakâ, Turasü'l-İslam, Kahire trz. 8/311.

¹³³ Hucurat, 49/13.

¹³⁴ Mümtehine, 60/12.

özelliklerinin birbirinin zıddıyla zikredildiğini ifade eden İbn Aşur örnekleme yaparken; mü'minlerin zekât verdiğini ancak münafıkların zekât vermeyerek elinin kapalı olduğunu, mü'minlerin Allah'a ve Resulüne itaat ettiklerini ancak münafıkların Allah'ı bütünüyle unuttuklarını, Allah'ın mü'minlere merhamet edeceğini ancak münafıkları onların unuttuğu gibi unutacağını belirtmiştir.¹³⁵

Keşşaf Sahibi Zemahşeri Tevbe süresinin 71'inci ayetteki mü'minlerin dostluk ilişkisini değerlendirirken, söz konusu dostluk ilişkisinin din, millet, birbirlerine yardım ve hizmet etme, merhamet etme ve bununla birlikte birbirlerini sevmek anlamında olduğuna işaret etmektedir.¹³⁶

“Müslüman erkekler, müslüman kadınlar; mümin erkekler, mümin kadınlar; ibadet ve itaat eden erkekler, ibadet ve itaat eden kadınlar; özü sözü doğru erkekler, özü sözü doğru kadınlar; sabreden erkekler, sabreden kadınlar; mütevazi erkekler, mütevazi kadınlar; (Allah için) yardım yapan erkekler, yardım yapan kadınlar; oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar; iffetlerini koruyan erkekler, iffetlerini koruyan kadınlar; Allah'ı çokça anan erkekler, çokça anan kadınlar; işte bunlar için Allah büyük bir ödül hazırlamıştır.” (Ahzab/35)

Seyyid Kutub İslam cemaatinin arınması noktasında erkek olsun kadın olsun eşit olduğunu ve İslami değerleri yüklenme açısından hayatın sağlıklı ikame edilmesi için bir gereklilik olduğunun altını çizmektedir. Hükümlerin muhataplığı noktasında eşitliğin olduğunu vurgulayan Kutub, bu ayette önemli hususlar ile ilgili bir araya getirilen bu sıfatların Müslüman kişiliğin vücuda gelmesi için gerekli olduğunu ifade etmektedir.¹³⁷

Allah (cc)'in hükümlerinin muhataplığı ve tatbiki noktasında kadın-erkek ayrımının olmadığını, ilahi vahye her iki cinsin de muhatap alındığını ayetin nüzul sebepleri incelendiğinde daha iyi anlaşılacağı muhakkaktır.¹³⁸ Ayrıca Kutub, İbadet ve taat gibi hususlarda İslam'ın kadına layık olduğu mevki ve değeri verdiğini Allah'a

¹³⁵ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve 't-tenvîr*, 10/262-263.

¹³⁶ Bkz. Zemahşerî, *Keşşâf*, s. 441.

¹³⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/30.

¹³⁸ Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir b. Muhammed, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Merkezu hecer, Kahire 2003, 13/45 vd.; Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, çev. Necati Tetik-Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 296. Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 6/497.

kul olma gayesinde cinsiyet farklılığının hiçbir önemi olmadığını, herkesin ibadet ve sorumluluklar bağlamında tarağın dişleri gibi eşit olduğunu söylemektedir.¹³⁹

Mü'min kadının şahsiyetinin oluşumu bağlamında, yukarıdaki ayette zikredilen özellikler bu oluşan şahsiyetin ayakta kalması anlamında ciddi bir önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu şahsiyetin oluşumu, bütünüyle tek bir ahlakî özelliğin temellenmesi üzerinden değil bilakis birçok ahlakî özelliğin bir arada bulunarak birbirine destek olmasıyla mümkün olabilir. Ancak bundan daha da önemlisi, birbiriyle uyum içerisinde olan bu ahlaki özelliklerin doğru ve sağlam bir temelde inşa edilmesidir. Kişinin ahlaki özellikleri, sahip olduğu inanç, değer ve fikirleriyle doğrudan bağlantılıdır. İnanç, değer ve fikirler ahlaki özelliklerin inşasının esası ve temelidir. Dolayısıyla mü'min kadının şahsiyetini oluşturan ahlaki özelliklerden önce, o özelliklerin sağlanmasına vesile olan; temel ve esası teşkil eden iman/teslimiyet hususunu gözden kaçırmamalıyız. Allah (c.c), ilk etapta kadınların ibadet ve itaatine değinmiştir. İbadet, aynı zamanda bir itaat olduğu gibi; itaat de ayı şekilde bir ibadettir. En önemlisi ise ibadet ve itaati sağlayan imandır; iman da yaratıcıya tam manasıyla bir teslimiyettir. O halde mü'min kadının şahsiyetini oluşturan ahlaki özelliklerin oluşum aşamasının ilki ve en temeli; bu ahlaki özelliklere sahip olunması gerekliliğini elzem kılan iman/teslimiyettir.

Teslimiyet, mü'min kadının şahsiyetini oluşturan en temel gerekliliktir. Teslimiyetin olmadığı yerde sorumluluk yoktur diyemeyiz ancak teslimiyetin olmadığı yerde sorumluluğun yerine getirilmesini sağlayacak disiplin ve itaat bilincinin olmayacağını söyleyebiliriz. Böylesi bir bilincin olmadığı ya da eksik olduğu bir şahsiyet inşası süreci, hiçbir şekilde başarıya ulaşamayacaktır. Mümine kadının şahsiyetini oluşturmak ne kadar önemliyse, bu şahsiyetin sağlam bir temelde inşa edilmesi ve ayakta tutarak sürdürülebilir olmasını sağlamak da bir o kadar önemlidir. Sürdürülebilir/kalıcı bir mü'min şahsiyetini, yarım veya yüzdelerle ayrılmış bir teslimiyet oranıyla sağlamak mümkün değildir. Zaten böyle bir teslimiyetin dünyada ve ahirette iman anlamında hiçbir karşılığı yoktur. Çünkü Müslüman olmak inanmayı/iman etmeyi; iman da tam manasıyla bir teslimiyeti gerektirir.

¹³⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/31.

Müslüman bir kadın, mü'min şahsiyetli biri olmasının Allah'a ibadet olacağı için ve bunu son nefesine kadar sürdürmesinin kendisini cennete götüreceğine -her zaman için hatırında tutarak- inanırsa; elbette ki kendisini bütünüyle yaratıcısına teslim edecektir. Dolayısıyla mü'min kadının şahsiyeti ancak tam bir teslimiyetle mümkün olabilir.

Nitekim mü'min kadının şahsiyetinin temelini ifade eden iman/teslimiyet bağlamında bir sonraki ayet bu konuya ışık tutmaktadır:

*"Allah ve resulü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya kadın için işlerinde tercih hakları yoktur. Allah'ın ve resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır."*¹⁴⁰

Birçok müfessir, bu ayetin annemiz Zeyneb bint Cahş hakkında indirildiği konusunda görüş birliği içindedirler. İbn Abbâs'tan rivayete göre "Rasûlullah (s.a.v.), halasının kızı olan Zeyneb bint Cahş el-Esediyye'yi evlâtlığı Zeyd ibn Harise için istemeye gitmiş, yanına girip onu istemiş. Zeyneb: "Hayır, onunla evlenecek değilim." demiş, Rasûlullah (s.a.v.) ısrar etmiş, Zeyneb: "Ey Allah'ın elçisi, durumum hakkında bir istişare edeyim." demiş. O sırada Allah Tealâ, Rasûlü'ne bu âyet-i kerimesini indirmiş de Zeyneb: "Ey Allah'ın elçisi, benim için koca olarak ona mı razı oldun?" diye sormuş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "evet" cevabı üzerine de: "O halde Allah'a ve Rasûlü'ne elbette karşı duracak değilim, onunla evlenmeye razı oldum." demiş.¹⁴¹

Seyyid Kutub, bu ayeti iki farklı cihetten incelemektedir.

Birincisi: Bu ayet, o günkü Müslüman toplumun geçmişten kalan cahiliye kalıntılarından olan sınıf farklılıklarını ortadan kaldırarak takvanın dışında tüm üstünlük derecelerini geçersiz kılmayı hedeflemektedir. Ayetin sebebi nüzulüne baktığımızda peygamber efendimizin bu noktadaki tercihiyle hedefinin eşitlik ilkesini sağlamak olduğunu açıkça görmekteyiz. Nitekim o dönemde sınıf farklılıkları çok katı bir şekilde uygulanıyordu. Dolayısıyla toplumda bütünüyle kalıplaşmış olan bu durum ancak bir peygamberin emriyle ortadan kaldırılabilirdi. Ki, Allah Resulü (s.a.s) bu uygulamasıyla söz konusu cahiliye anlayışını yıkarak takva üzerine bir bilinç devrimi gerçekleştirmiştir.

¹⁴⁰ Ahzab, 33/36.

¹⁴¹ Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nuzûl*, s. 171.

Seyyid Kutub ikincisinin ise İslami inanç sisteminin Müslümanların gönlünde tam anlamıyla yerleştiğini, duyguların bu sistemin denetimine girerek, hem kendi varlığını hem de Allah'ın onlara bahsettiği her şeyin, âlemlerin Rabbi olan Allah'a ait olduğunu ve insanların bu evrenin bir parçası olduğunu altını çizmektedir. Ayrıca bu evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olan Allah (c.c), bu kâinat sahnesinde insanlara roller biçerek insanların hareketlerini belirleyip kendi istekleri doğrultusunda değil, Allah'ın onlara biçtiği rolün gereği yaptıklarının karşılığını alacakları bir yönetime sevk ettiğini belirtmiştir. Devamında Seyyid Kutub, mü'min erkeğin ve mü'min kadının özlerini Allah'ın yasasına uyumlu hale getirip duygusal bir reaksiyon yerine, soğukkanlı ve sabırla Allah'ın onlar için çizdiği kaderin sonuçlarına rıza gösterip, adanmışlığın zirvesini yaşayarak iman ve teslimiyetin örnekliğini ortaya koymuş olduğunu ifade etmiştir. İşte o mü'min kadınlar Allah'ın onlara biçtiği bu role kayıtsız, şartsız ve kaygısız bir şekilde teslim olmuşlardır. Ayrıca söz konusu ayetin, Zeyneb binti Cahş olayıyla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve çok kapsamlı bir ayet olduğunu belirtmektedir.

İbn Aşur, ayette geçen Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar olarak kastedilen şeyin İslam'ın beş şartı olan kelime-i şahadet, namaz, zekât, oruç ve hac olduğunu ifade etmiş; ayrıca İslam'ın şartları olarak ifade edilen bu şeylerin ancak iman ile muteber olabileceğini belirterek ayetin imanın asıl yani temel olduğunu hatırlatmak için mü'min erkekler ve mü'min kadınlar olarak devam ettiğini değerlendirmiştir.¹⁴² Bütün bunlar bizlere Zeynep binti Cahş'ın şahsında tüm mü'min kadınların kişiliğini oluşturan ahlaki özelliklerin temelinde iman yani tam manasıyla bir teslimiyetle gerçekleştiğini ve esasında teslimiyetin söz konusu oluşan mü'mine şahsiyetin kalıcılığı bakımından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Allah (c.c)'ın, mü'min erkek ve kadının şahsiyetini oluşturan ahlaki özellikleri sıralaması ilk etapta İbn Aşur'un değimiyle Müslüman nitelemesi üzerinden İslam'ın beş şartının önemini; ardından mü'min nitelemesiyle esasında imanın, yani bir bakımdan imanın şartlarının önemine vurgu yaparak diğer özellikleri bu temelde inşa etmemiz gerektiği kanaatini bizde oluşturmuştur. İman ve teslimiyet esasının önemini

¹⁴² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve 't-tenvîr*, c. 22, s. 21.

ifade ettikten sonra söz konusu ayet bağlamında, mü'min şahsiyetli kadının ahlaki özelliklerinin ilki olan ibadet konusundan başlayarak sırasıyla inceleyebiliriz.

İbadet, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edip Allah'ın istediği bir kul olma gayesiyle O'na yakınlaştıracak, hoşnut edecek ve rızasını kazandıracak tüm amellerdir diyebiliriz. Mü'min kadının kişiliğini şekillendirecek en temel vasıfların başında Allah'a gerçek anlamda kulluk vazifesini yerine getirip âbid bir kul olmaya çalışmaktır. Nitekim başka ayet-i kerimede Rabbimiz: "Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım" (Zariyat/56) buyurarak insanın yaratılış gayesinin Allah'a ibadet olduğu bu ayette açıkça anlaşılmaktadır.

İbadet, mü'min kadını diğer kadınlardan ayıran en temel özellik olup, Müslüman kadının kişiliğini oluşturmada en önemli vasıfların başında yer almaktadır. İslam tarihi boyunca bu anlamda emsal teşkil eden binlerce mümin kadın şahsiyetleri olagelmıştır. Bu örneklerden yalnızca birkaç misal verecek olursak mü'min kadının nasıl bir kişiliğe sahip olması gerektiği daha iyi anlaşılacaktır.

Allah Resulü (sav) 'in hanımlarından Aişe (ra)'nin ibadetlerinde çok titiz olduğu, gece namazlarına dikkat ettiğini, nafil oruç tuttuğu¹⁴³ ve her yıl hac ibadetini yaparak Rabbinin rızasına uygun bir hayat yaşadığı kaynaklarda rivayet edilmektedir.¹⁴⁴

Bir diğer örnek ise yine Allah Resulü (sav)'in eşlerinden mü'minlerin annesi Zeyneb Binti Cahş'tır. Ümmü Seleme (r.a) şöyle der: "Peygamber onu severdi. O, salih, çokça namaz kılan, oruç tutan ve sadaka veren bir kadındı."¹⁴⁵ Yine bu konu ile alakalı Enes b. Mâlik (ra)'ten şöyle bir rivayet vardır: Hz. Peygamber mescide girdiğinde iki direk arasında bir ipin çekilmiş olduğunu gördü. "Bu ip nedir?" diye sorunca oradakiler, "Bu, Zeyneb'in ipidir. Zeyneb (namazda ayakta durmaktan) yorulunca bu ipe tutunur." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Hayır (ibadette böyle güçlük olmaz) bu ipi çözüünüz. Sizden biriniz zinde ve kuvvetli oldukça namazı (ayakta) kılsın. Yorulunca da otursun." buyurdu.¹⁴⁶

¹⁴³ Bkz. Okumuş, Zehra Şener, *Hadislerle Göre En Faziletli Kadın ve Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi 2019, s. 87-89

¹⁴⁴ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Cezâu's-sayd" 26.

¹⁴⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, 8/103.

¹⁴⁶ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* "Teheccüd" 18.

Rivayetler bağlamında konuyu incelersek Allah Resulu (sav) ibadetlerine düşkün salih bir kadını dünya nimetleri arsında sayarak şükür sebebi olması gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim Resulullah (sav): “Dünya geçici bir faydadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı, dindar ve sâliha bir kadındır.”¹⁴⁷ Buyurarak ibadetine düşkün salih bir kadının dünya nimetlerinin en önemli unsurlarından biri olduğunu vurgulamıştır.

Seyyid Kutub ise ibadetin tasdik ve teslim olmak ile mümkün olacağını yani İslam ve iman ile irtibatlandırarak, ikisi arasında kuvvetli bir bağ olduğunu, madalyonun iki yüzü gibi bir bütünün iki parçası olduğunu altını çizmektedir. Teslim olmak ise ancak gerçek anlamda tasdik etmekle mümkün olacağını ifade ederek, Allah (cc)’a gerçek anlamda itaat ve boyun eğmenin de İslam ve İman ile mümkün olacağını, hakiki manada bir ibadetin ve taatın da dışarıdan bir müdahale ile değil samimi ve içtenlikle olabileceğini ifade etmektedir.¹⁴⁸

Mü’min şahsiyetli kadının bir diğer ahlaki özelliği ise ayetin de değimiyle “özü ve sözüyle doğru” olmasıdır. Kişinin özü, sözünü ve davranışını belirler. Özün ıslahı da –yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi - ancak iman ve sağlam bir teslimiyetle mümkün olabilir.

Doğruluk, sadakat, güven, vefa ve bunlara bağlı olarak oluşan ahlaki özellikler mü’min şahsiyetli kadın veya erkekte olması gereken en önemli ahlaki özelliklerin başında gelmektedir.

İslam, dünyayı bütün yönleriyle imar etme bağlamında gönderilen bir din olması hasebiyle; sosyal hayatta da karşılığı olan bir dindir. Dolayısıyla İslam, insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin daha sağlıklı ve sağlam olması açısından belli başlı bazı ahlaki özelliklere; ceza veya ödül karşılığı atfetmiştir. Bu da insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin sağlıklı bir zeminde gerçekleşmesini sağlayabilmek adına elzemdir.

Mü’min şahsiyetli kadının özünde ve sözünde doğru olması; buna bağlı olarak oluşan sadakat, güven ve vefa gibi ahlaki özellikler toplumsal düzenin sağlanması açısından çok önemlidir. Çünkü kadının yaşam içerisindeki rolleri pek çoktur. Anne,

¹⁴⁷Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût, Müessesetü’r-risale, Beyrut 1995, 11/127; İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, “Nikâh” 5 (hadis no: 1855).

¹⁴⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’ân*, 12/30

eş, kardeş, evlat, kayınvalide ve arkadaş gibi vasıflar olarak kadını düşündüğümüzde söz konusu ahlaki özelliklerin olmayışı ciddi toplumsal problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Örneğin; anne olarak kadın, evlatlarına karşı bu olumlu ahlaki özellikleri sergilemediğinde evlatlar da annelerinden almış olduğu olumsuz ahlaki özelliklerle yaşamın içinde farklı rollerde problemlerin temel kaynağı haline gelirler. Neticede bu şekilde eğitilen evlatların kendi annelerine, kardeşlerine, babalarına ve eşlerine de bir faydası dokunmayacaktır.

İslam tarihinde bununla alakalı vereceğimiz birçok örnek olmakla beraber biz burada bir örnek vererek konunun daha iyi anlaşılacağını sanıyoruz. Abdullah b. Amr (ra) anlatıyor: “Peygamberimiz (sav) evimizde bulunduğu bir günde annem beni sakinleştirmek için: Yavrums, gel sana bir şey vereceğim, diye beni çağırdı. Peygamberimiz (sav) anneme: çocuğa ne vermek istedin? Diye sordu. Annem: hurma vermek istedim, dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav): eğer bir şey vermeseydin (çocuğu aldatmış olsaydın) sana bir yalan günahı yazılırdı, diye uyardı.”¹⁴⁹ Bir anne olarak kadının evladını terbiye etme adına çocuğuna ahlaki açıdan bir rol model olduğunu, çocukların terbiyesi ve ilk öğretmenin annesi olduğunu düşünürsek olumlu ve olumsuz yönlerini kendisine örnek alacağı kaçınılmaz bir durumdur. Bahsettiğimiz rivayetteki Peygamber (sav)’ in uyarısı da geleceğin inşası adına çocukları ahlaki yönden yetiştirmenin sağlıklı bir toplumun oluşması için elzem olduğu anlaşılmaktadır.

İster Müslüman olsun ister başka bir dinin müntesibi olsun hiç kimse yalana, iftiraya, vefasızlığa ve aldatmaya yönelik davranışların hâkim olduğu bir toplumun oluşmasını istemez. Ki, bu durum evrensel ahlak, değer yargılarına da terstir. Netice itibariyle mü’min şahsiyetli kadının iman, ibadet ve itaatten sonra sahip olması gereken en önemli ahlaki özellik özünde ve sözünde doğru olup yalan, iftira, aldatma gibi kötü ahlaki özelliklerden berî olmasıdır. Bu bağlamda mümin kadının Kur’an’ın tüm emir ve yasakları ile muhatap olduğunu düşünürsek, yalan, iftira, aldatma veya sözünde durmama gibi mümin kişinin şahsiyetinden uzak böyle özellikleri kendinde bulundurması düşünülemez. Nitekim Kur’an’da Allah’ın ayetlerini inkâr edenlerin - bir özelliğinin de- yalancı oldukları vurgulanmaktadır.¹⁵⁰ Nitekim kadın-erkek herkes

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 3, s. 447.

¹⁵⁰ Nahl, 16/105.

için örnek olan Allah Resülü (sav) emin ve doğru sözlü birisi olduğu müşrikler tarafından bile inkâr edilemeyecek bir gerçektir. En'am süresinin 33'üncü ayetinin nüzul sebebi de bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Ebû Meysere'nin rivayetine göre, "Resulullah (s.a.v.), Ebû Cehil'le adamlarına uğramış, onlar da: "Ey Muhammed, vallahi biz seni yalanlamıyoruz, Zira sen bizim katımızda doğru sözlü birisin. Fakat biz, senin getirdiğin şeyi yalanlıyoruz. İşte bu ayet bu yüzden indi."¹⁵¹ Bu ayetin nüzul sebebi ile alakalı farklı rivayetler olsa da, tüm rivayetler Allah Resülü (sav)'in doğruluğu ve hayatı boyunca yalan söylemediği meselesi etrafında odaklanmaktadır.¹⁵² Ayrıca Allah Resülü (sav)'in tavsiye ve emirleri de Müslüman bir kişiliğe sahip olan bir müminin sözün de ve özün de bir olması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Hadis-i Şerifte: "Size doğruluğu tavsiye ederim. Zira doğruluk iyiliğe götürür, iyilikte cennete götürür. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça Allah katında doğru yazılır. Yalandan kaçınım, zira yalan kötülüğe götürür, kötülükte cehenneme götürür. Kişi yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştuğça Allah katında yalancı yazılır."¹⁵³

Bu ve bu buna benzer rivayetler Resulullah (sav)'in peygamber olarak geldiği toplumda büyük devrimler gerçekleştirdiği ve inanç alanından tutun da ahlaki olgunluğa erişmesine kadar kişisel ve toplumsal değişimler yaptığı anlaşılmaktadır.

Ayetin bağlamında doğruluk, mümin kadının vasfı olarak ifade edilerek karşıtı olan yalancılıktan uzak durulması gerektiği ve ayrıca Allah Resülü (sav)'in emir ve tavsiyelerinden de anlaşılmaktadır.¹⁵⁴

Merhum Kutub ise cahiliye döneminde müşrik Arapların, Allah Resülü (sav)'in yalan söylemediğini peygamber olmadan önce de böyle bir şeyi müşahade etmediklerini, yıllardan beri onun güvenilir ve doğru sözlü olduğunu ifade ederek Resulullah (sav)'ın bu özelliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca doğruluk vasfına sahip olmayan birisinin ümmetin safının dışına çıktığını ve hatta doğru sözlü olan bu ümmetin safından kovulduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁵

¹⁵¹ Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 6/40; Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, s. 175.

¹⁵² Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl*, s. 113, Fahreddin er-Râzî, Diyâuddin Ömer, *Mefâtihu'l-gayb*, Daru'l-fikir, Beyrut 1981, 12/215.

¹⁵³ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Edeb", 69; Müslim, *Sahîhu Müslim*, "Birr", 29.

¹⁵⁴ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "İman", 24.

¹⁵⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/31

Mü'min şahsiyetli kadının veya erkeğin belki de en önemli ahlaki özelliklerinden bir diğeri de sabırdır. Esasında sabır, kişinin iman etmesinin ardından hemen başlayan bir süreçtir. İman, bir teslimiyet ise sabır da o teslimiyeti sürdürülebilir hale getiren en önemli temel özelliktir. Kişinin inancı yaşam içerisindeki en büyük sorumluluğudur. Sorumluluk oluşturan şeyin, insanın hem dünyasını hem de ahiretini kurtaran bir şey olduğunu düşünürsek; sabrın, sorumluluğu yerine getirerek sürekliliği sağlaması bağlamında ne kadar önemli bir özellik olduğunu anlamış oluruz. İslam'ın ve imanın şartları, Müslüman/mü'min olmanın bir zorunluluğudur. Bu da genel anlamda mü'min bir erkek veya bayanın ne tür sorumluluklara sahip olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. İşte bu sorumluluklar, ancak sabrı özümsemiş insanların tam manasıyla yerine getirebileceği sorumluluklardır.

Örneğin; kişinin kıyamet gününde hakkında sorguya çekileceği ilk şey namazdır.¹⁵⁶ Mü'min şahsiyetli bir kadının günde beş vakit abdest alarak namaz kılması, bu namazlardan farzları yerine getirirken ayrıca sünnet ve nafileleri de yerine getirmesi sabır gerektiren bir sorumluluktur. Aynı şekilde yılda bir defa 30 gün oruç tutması ve Ramazan ayına has bazı ibadetleri yapması, kendisine düşüyorsa zekât vermesi ve bütün meşakkatlerine rağmen hac yapması ayrıca sabır gerektiren sorumluluklardır. Nitekim yukarıdaki ayet, ibadet, itaat ve özünde/sözünde doğru olunması gerekliliği gibi hususları ifade ettikten sonra “sabreden erkekler ve kadınlar” ifadesiyle devam etmiştir. Bu da bize bütün bunları yapmanın ve sürekli hale getirmenin ciddi bir sabır gerektirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Mü'min şahsiyetli erkek veya kadının, özünde ve sözünde doğru olması yaşadıkları toplum içerisinde bazı zorluklarla karşılaşmalarına neden olur. Çünkü doğru sözlü olmak, yalan şahitlikte bulunmamak, insanları değil de Allah'ı razı etmeye çalışmak gibi sebepler; özünde ve sözünde doğru olmayan insanların kendilerine problem çıkarmalarına sebebiyet verecektir. Hakkı hak için ayakta tutma mücadelesi, haksızın hakkı kabul etmemesiyle büyük bir düşmanlığa dönüşebilir. Bu da özünde ve sözünde dosdoğru olan mü'min şahsiyetli erkek/kadın için zor ve ciddi bir sabır gerektiren bir süreçtir.

¹⁵⁶ Tirmizî, 2/269, Bab 305, No: 413.

Örneğin; özünde ve sözünde dosdoğru olan Hz. Meryem, evli olmadığı halde Rabbimizin mucizesiyle çocuğu oluyor ancak toplum Hz. Meryem'in zina ettiğini düşünüyor. Toplumsal bazda gerçekleşen bu iftira bir kadın için dayanılması güç bir durumdur. İşte böylesi çirkin bir olayın karşısında bir aktör olarak Hz. Meryem, Rabbinin hakkı ortaya çıkaracağına inanıp tevekkül ederek sabretmesi ve bunun neticesinde yine bir mucize sonucunda temize çıkarılması, sabrın önemini anlamamız açısından çok önemlidir.

Hakeza özünde ve sözünde dosdoğru olan Peygamberimiz (s.a.s)'in hanımı Hz. Aişe (r.a), bazı münafıklar tarafından zina iftirasına uğradı. Bir peygamber eşi olması hasebiyle böylesi bir iftiraya uğramaması gerektiğini düşünerek Allah'a isyan etme gibi bir hataya düşebilirdi. Ancak annemiz Hz. Aişe (r.a), zan üzerine temellenmiş bir düşünceye ikna olmuş kimselere uzunca savunmalar yapmak yerine, Rabbine tevekkül ederek sabretti; nihayetinde Rabbimiz kendisi hakkında 10'dan fazla ayet indirerek onu temize çıkarttı.

Mü'min şahsiyetli erkek ve kadın sahabilerin İslamiyet'in ortaya çıktığı ilk dönemlerden, İslam'ın devlet olarak yayıldığı sonraki dönemlere kadar çekmiş oldukları sıkıntılar, karşılaşmış oldukları meşakkatler bütünüyle sabır azığının önemini göstermektedir.

Örneğin; Yasir ailesinin İslam için canını ortaya koyarak şehit olması,¹⁵⁷ sahabelere yıllarca sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak boykotlar uygulanması, Müslümanların sürekli olarak işkenceye uğramaları, peygamberimizin Taif'te çocuklar tarafından taşlanması ve bunlara bağlı olarak Müslümanların kadın, erkek, çocuk ve yaşlı olarak bütünüyle memleketlerini terk ederek hicret etmeleri gibi yüzlerce bedel ancak yüce bir sabırla ödenebilirdi.

Mü'min şahsiyetli kadının sabrını çok yönlü incelemek gerekmektedir. Anne olarak bir kadının kendi çocuklarının eğitimi ve terbiyesi noktasında ciddi bir uğraş ortaya koyması ve sabah-akşam onlarla orantısız bir şekilde ilgilenmesi önemli bir sabır örneğidir. Yine eş olarak bir kadının kocasına itaat etmesi, onu razı etmek için elinden geleni yapması, olumsuz davranışlarına karşı müsamahakâr olması ve geçim

¹⁵⁷ İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdulvâhid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-târih*, thk. Abdullah el-Kadi, Beyrut 1415, 1/589.

sıkıntısı noktasında kanaat göstererek isyan etmemesi gibi olumlu durumlar önemli bir sabır örneği olarak zikredilebilir.

İşte bütün bunlar bizlere meşakkatler karşısında Mü'min şahsiyetli bir kadının sabırlı olması gerektiğini ve esasen sabretmenin bizzat kadının mü'mine kişiliğini oluşturduğunu göstermektedir. Seyyid Kutub sabrın kapsamını geniş tutarak, Müslüman bir bireyin inancını ancak sabır ile koruyabileceğini ve Allah'ın onu mükellef tuttuğu amelleri ancak onunla ifa edebileceğini söylemektedir. Müslüman kadın veya erkeğin asıl hedefinin İslam akidesini tüm insanlığa ulaştırma gayesi olduğundan, İslam akidesinin ise ancak sabır ile ilerleyebileceğini ve karşılaşacağı zorluk ve sıkıntılarda sabra muhtaç olduğunun altını çizmektedir. Bu zorluk ve sıkıntıların gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta olabileceğine değinen Kutub, nefsin arzu ve isteklerine karşı, insanların zaafına, aksiliğine, huysuzluğuna ve her kalıba girebilecek kişiliklere karşı sabır göstermek, şeytanın hile ve tuzaklarına karşı mücadele ederken, insanların eziyet ve meşakkatlerine karşı sabır göstermek, fitne fesat, açlık tokluk/darlık bolluk her türlü zorluğa karşı sabırlı olunması gerektiğini ve bunların dayanılması çok ağır şeyler olduğunu ifade ederek bu mücadele sahasında mümin erkek veya kadının, ancak bunlara sabır ile göğüs gerebileceğinin ve her adımını sabır ile atması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁵⁸

Mü'min şahsiyetli kadının kişiliğini oluşturan bir diğer önemli ahlaki özellik ise Allah'a karşı derin bir saygıyla bağlanarak mütevazı olmasıdır. Kişinin Allah'a karşı derin bir saygıyla bağlılığı sağlamasının yolu, kendisini O'na karşı müstağni görmeyerek mümkün olabilir. İnsanın, Allah (c.c)'ın verdiği nimetleri unutarak sanki o nimetleri bütünüyle yalnızca kendi çabasıyla kazanmış gibi görmesi büyük bir yanılığın beraber; süreç içerisinde Allah'a karşı kibirlenme gibi bir cüretkârlığa kadar götürmeye sebebiyet verir. Bu sebeple mü'min şahsiyetli erkek veya kadının Allah (c.c) ile olan bağını sorgulayarak, derin bir saygı içerisinde bütün nimetlerin O'ndan geldiği bilincinde olmalıdır.

Mü'min şahsiyetli kadının, yalnızca Rabbiyle olan ilişkisi bağlamında kendisini müstağni görmemesi yeterli değildir; aynı zamanda insanlara karşı da mütevazı olarak kibir gibi kişiyi helake sürükleyecek kötü ahlaki özelliklerden de korunmalıdır.

¹⁵⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Ķur'ân*, 12/31.

Mü'min şahsiyetli kadın, Allah'ın kendisine verdiği nimetlerle kibirlenen değil, bilakis o nimetlerle Allah'a ulaşan kimsedir. Örneğin; mü'min kadın, ev hayatında lüksü, şatafatı, konforu ve gösterişi dert edinerek başkalarına karşı şov yapıp büyüklenmez. Eğer Allah (c.c) ona lüksü yaşayacak nimetler vermişse bile o hiçbir şekilde o nimetle büyüklük taslamaz; eşyayı evine koyar ancak kalbine koymaz. Bu konu ile vereceğimiz en güzel örneklerden bir tanesi Resulullah (sav)' in kızı Hz. Fatma (ra)'dır. Kendisinin hayatı incelendiğinde birçok güzel hasleti bulundurması ile beraber, mütevazı ve alçak gönüllü olması göze çarpan meziyetlerinin başında gelmektedir. Zira evliliği ve çeyizi onun çok sade bir yaşam benimsediğini ve Hz. Ali (ra)'ın zengin olmamasına rağmen hatta fakir olmasına rağmen buna rıza gösterip izdivaç yapması konumuzu destekler mahiyettedir.¹⁵⁹

Bu ve bunun gibi örnekler bize gösteriyor ki, dünyanın ve içindekilerinin bütünüyle geçici olduğu bilincinde olan mü'min şahsiyetli kadın zenginliğini, dünya süslerini ve güzelliğini hiçbir şekilde Allah'ın razı olmayacağı yerlerde kullanmaz; mutlak manada sahibi olmadığı şeyler için de kibirlenmez. Seyyid Kutub, Allah'ın kudretini ve azametini düşünmekten kaynaklı kişinin kalbinde hâsıl olan duruma ve Allah korkusuna işaret eden bir hal olduğunu ifade etmektedir.¹⁶⁰

Mü'min şahsiyetli kadının âlime veya kültürlü olması onu, insanlara karşı bencil, bağnaz ve kibirli yapmaz; aksine bu ayrıcalık onu Allah'a karşı takva sahibi, insanlara karşı da daha çok merhametli, müsamahakâr, anlayışlı ve en önemlisi mütevazı kılar. İnsanlar arası ilişkinin sağlıklı bir temelde inşa edilmesi ve sürdürülebilmesi ancak karşılıklı saygı, sevgi, merhamet, anlayış ve mütevazılık gibi güzel hasletler ile mümkün olabilir. Kıskançlık, nefret, kin, adavet ve kibir gibi kötü ahlaki özellikler kişiyi insanlar nezdinde değersizleştirdiği gibi aynı şekilde Allah katında da azaba uğramasına sebebiyet verir. İşte bir kadında Mü'min şahsiyetini oluşturan bu önemli ahlaki özellik var olduğu müddetçe onun mal, makam, servet, ilim, kültür ve güzellik gibi nimetlere sahip olması elbette ki güzeldir. Çünkü güç, mü'minin elinde iyilik; Mü'min olmayanın elinde kötülük kaynağıdır. Dolayısıyla kadını mü'min yapan en önemli ahlaki özellik; Rabbine karşı derin bir saygıyla bağlı olarak kendisini müstağni görmeyip Rabbine ve insanlara karşı alçak gönüllü/mütevazı olmasıdır.

¹⁵⁹ Okumuş, *Hadislere Göre En Faziletli Kadın ve Özellikleri*, s. 79.

¹⁶⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Şur'ân*, 12/31.

Mümin şahsiyetli kadının bir diğer önemli özelliklerinden biri de ihtiyaç sahibi kimselere infak etmesidir. İnfak, bir yandan Müslümanlardan ihtiyaç sahibi kimselerin sıkıntılarını gidermeye yönelik bir amel olarak karşımıza çıkarken öte taraftan infak sahibini cennete götürecektir veya cennetteki makamını yükseltecek amellerin başında gelmektedir. İhtiyaç sahibi kimselerin sıkıntılarını gidermeye yönelik gerçekleştirilen infak amelinin yalnızca bireysel bir yönü yoktur. Bu amelin aynı zamanda toplumsal bazda ciddi manada olumlu etkileri söz konusudur. Toplumlarda oluşan lokal ekonomik sıkıntılar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan başka problemlerin önü alınmış olmaktadır. İslam toplumlarındaki her bir bireyin İslami bilinci aynı düzeyde değildir. İslâmî anlamda bilinci henüz tam olarak oturmamış kimselerin ekonomik sıkıntılar karşısında, toplumsal bazda olumsuz etkileri olacak eylemlerde bulunabilmeleri muhtemeldir. Dolayısıyla İslam toplumlarındaki her Müslüman bireyin infak gibi önemli bir ameli ifa etmesi, böylesi toplumsal krizlerin oluşmasını önleyebilir.

Bireysel ve toplumsal problemlerin oluşmasını engelleyecek kadar mühim olan bu amelin gerek mümin bir erkek gerekse de mümine bir kadın tarafından yapılması ve önemle teşvik edilmesi elzemdir. Bir anne olarak kadın çocuklarına bu anlamda örnek olmalı ve çocuklarında bu özelliğin oluşabilmesi adına bizzat onlarla birlikte infaka yönelik etkinlikler yapmalıdır. Örneğin; anne çocuklarına ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarını gidermek adına bir infak kumbarası alabilir. Böylece çocuklarının bu ameli içselleştirmesi sağlanmış olacaktır. Nihayetinde yalnızca annenin içerisinde bulunduğu dönem değil, aynı zamanda sonraki nesillerin dönemlerinde de bu amelin olumlu etkileri sürekli hale gelmiş olacaktır.

Bütün bunlarla birlikte infak ameli, İslam ümmeti içinde merhamet, şefkat ve sevginin artmasına vesile olmaktadır. Bu duyguların oluştuğu İslam toplumlarında da birliktelik pekişir ve güçlü, sarsılmaz bir İslam toplumu inşa edilmiş olacaktır. Nitekim toplumsal problemlerin azaldığı, merhamet, şefkat, saygı ve sevginin hâkim olduğu toplumlar kalkınmaya gebe dir. İşte bütün bunlardan dolayı Rabbimiz infak amelinin, kadın veya erkeğin mümin kimliğini oluşturan özelliklerden biri haline getirmiştir. Bu özellik bireysel ve toplumsal etkileriyle bir cennet vesilesi kılınmıştır. Dolayısıyla İslam toplumunun her ferdinin bu ameli özümsemesi, içselleştirmesi ve teşvik ederek yayılmasını sağlamalıdır.

Kur'an'ı bir hayat düsturu ve rehber edinen sahabiler, hem Allah'ın istediği bir kul olup onu razı etme hem de Allah Resulü (sav)'in emirleri doğrultusunda hareket ederek gerçek bir mümin kişiliği oluşturma gayreti içinde olmuşlardır. Yaşadıkları sürece her türlü fedakârlığı yapmaya gayret etmiş ve uğurda tüm çabalarını ortaya koymaktan çekinmemişlerdir. Allah Resulü (sav)'in terbiyesi ve emirleri doğrultusunda hayatlarını tanzim etmeye çalışan sahabe erkek ve kadınlar bir çok noktada olduğu gibi infak ve fedakârlık noktasında da ümmete örnek olmuşlardır. Hanım sahabiler de infak noktasında diğer sahabilerden geri durmamış bu ümmetin kadınlara fedakârlık noktasında yol gösterici olmuş ve bu sayede Allah'ın rızasının kazanılabileceğini ispat etmişlerdir. Örneğin; Abdullah b. Zübeyr şöyle diyor: “Aişe ile Esmâ'dan daha cömert kadın görmedim. Ancak bunların cömertlikleri birbirinden farklıydı. Şöyle ki; Aişe biriktirir ondan sonra dağıtırdı, Esmâ ise elinde bulunamı ertesini güne bırakmazdı.”¹⁶¹

Zeyneb bint Cahş, çok cömert ve kanaatkâr bir hanımdı. Vefat ettiğinde geride bir dirhemi bile kalmamıştı. Bir defasında Hz. Peygamber eşlerinin içinde kolu en uzun olanın kendisine en önce kavuşacağını söylemiş, kol uzunluğuyla cömertliği kastetmiştir. Zeyneb el işçiliğine önem verir, deri tabaklama, deri dikme, boncuk dizme gibi işlerden elde ettiği parayı Allah yolunda harcardı.¹⁶²

Seyyid Kutub ise, Müslüman bir kişiliğin oluşmasında en önemli faktörlerden birisinin infak, cömertlik ve merhamet duygularının gelişmesini sağlayacak cimrilik illetinden kurtulmakla mümkün olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca İslam topluluklarının gelişmesi, dayanışması için infak ruhunu hep diri tutulması ve malın hakkına riayet edilerek, kendisine bu nimetleri veren rabbine şükürünü ifade etmenin bir şekli olduğunun da altını çizmektedir.¹⁶³ Mümin şahsiyetli kadının bir diğer önemli özelliklerinden biri de oruç tutmasıdır. En hayırlı amellerden biri olan oruç tıpkı diğer ameller gibi hem cennet vesilesi hem de bireysel ve toplumsal birçok faydası olan bir ameldir.

¹⁶¹ Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, *Daru'l-beşair el-İslamiyye*, thk. Muhammed uad Abdalbaki, Beyrut 1989, s. 106.

¹⁶² Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisâbü'rî (405/1014), *el-Müstedrek 'ale's-sahîheyn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, *daru'l-kütübi'l-ilmîyye*, Beyrut 1990, 4/26.

¹⁶³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/31.

Zengin veya fakir ayrımı olmadan tutulması farz olan orucun öncelikle ecir anlamında bir cennet vesilesi olmasıyla beraber zihne, bedene ve topluma çok faydası olan bir ameldir. Bilhassa maneviyatı artırması sebebiyle bireylerin kendilerini olumlu anlamda değiştirmelerini sağlar. Oruç ameli toplumda merhamet, şefkat ve empati gibi olumlu duyguları canlandırması sebebiyle birlik, beraberlik ve yardımlaşma gibi toplumu ıslah edecek neticelerin doğmasına vesile olur. Bu yönüyle bir anlamda toplumdaki kin, nefret, düşmanlık gibi olumsuz duyguların oluşmasını engelleyerek toplumsal düzeni ifsat edecek davranışların ortaya çıkmasına engel olur. Seyyid Kutub, Kur'an'ın müminlerin özelliklerinden birisinin oruç ibadeti olduğu emrine dikkat çekerek ve diğer ibadetlerden ayrılmazlığına vurgu yaparak devamlı yapılması gereken bir ibadet olduğunu, zaruri ihtiyaçlardan sabır göstererek uzaklaşmak, iradeyi kontrol altına alıp onun manevi anlamda takviye ederek hayvani hislerine galip gelmesini sağlayacak önemli bir ibadet olduğunu ifade etmektedir.¹⁶⁴

Mümin şahsiyetli kadının bir diğer önemli özelliklerinden biri de iffetli olmasıdır. Yukarıda kadının iffetli olması gerektiği hususuna değinmiş ve ümmet için emsal teşkil eden örnekleri zikretmiştik. İffet, mümin şahsiyetli kadının en önemli özelliklerinden biridir. Medeniyetler iffeti inşa etmezler, bilakis iffet medeniyetleri inşa edebilecek kadar önemli temel bir güce sahiptir. İffet, ahlaksızlığın yayılmasını engelleyen en önemli duygulardan biri olması hasebiyle; iffetin bulunduğu toplumlarda zina, fuhuş, ahlaksızlık gibi çirkin şeyler yaygın değildir. Bütün bu olumsuz sonuçlar iffetsizliğin sebep olabileceği sonuçlardır. Nitekim söz konusu olumsuz neticeler devletleri veya medeniyetleri yıkabilecek kadar derin bir yıkıcı güce sahiptir. Örneğin; zinanın yaygın olduğu toplumlarda evlilik azdır; evliliğin az dolgunu toplumların nüfusu düşüktür. Nüfusun düşük olduğu veya düşmeye başladığı toplumlar süreç içerisinde her anlamda gerilerler. Bu sebeple temelde iffet duygusunun kazanımları uzun süreli düşünüldüğünde gerçekten çok fazladır. Seyyid Kutub, insanın fitratında var olan nefsanî ve şehvani duyguları kontrol altında tutup zapt etmenin bir ifadesi olduğuna vurgu yaparak, erkek ile kadının görüşmelerinde meydana gelebilecek şehvani arzuların ötesinde yüce bir gayesi olan Müslüman erkek ve kadının, karşılıklı iletişim ve münasebetlerin Allah'ın koyduğu şeriata uygun olarak

¹⁶⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/31.

yapılmasını, bunun sonucunda yeryüzünün ihyası ve inşası için, hayatın kemale doğru seyrine önemli katkısının olacağını ve temizlik ve nezafetin yollarının iffet olduğunu ifade etmektedir.¹⁶⁵

Mümin şahsiyetli kadının bir diğer önemli özelliklerinden biri de Allah'ı zikretmesidir. Aslında bu özellik bir anlamda mümin kadında olması gereken ayetteki diğer özellikleri koruyan manevi bir güç kabilindedir. Zikir, kişinin maneviyatının üst düzeye çıkması anlamında çok mühim bir ibadettir. Huzurun kaynağı; yani kalplerin mutmain olmasını sağlayan zikir ibadeti, güçlü bir maneviyat oluşturması bağlamından yukardaki diğer özelliklerin kalıcı olmasında ciddi bir rol oynamaktadır. Kişi Allah'ı zikrettikçe her anında onu hatırlamış olur. Dolayısıyla hayatını, onu yaratanın istediği biçimde şekillendirmek daha kolay olmaktadır. Çünkü sürekli Rabbini zikrederek maneviyatını güçlendiren kimse, aynı zamanda Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etme manasında kullanılan ihsan kavramını reel hayatında pratize etmiş olur. Bu da bütünüyle onu kendisini yaratana karşı korku, sevgi ve ümit üçlemesinde uyanık tutar.

Seyyid Kutub, insanın tüm davranışlarıyla akidesi arasındaki en önemli ve birleştiren bağ olduğunu vurgulamaktadır. Kalbin her an Allah ile meşgul olup, hayatının her aşamasında o sağlam bağı bırakmaması ve kalbini bu nur ile devamlı parlak tutması olduğunu söylemektedir. Kamil bir imana sahip olmanın bu sıfatlara haiz olmakla mümkün olacağını, Allah'ın mağfiretine ve mükâfatlarına bunlarla ulaşabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca her iki cinsin şahsiyetinin oluşması Kur'an'da bahsedilirken bu konunun umumi anlamda ifade edildiğini söylemektedir. Bu ayette kadın-erkek ile beraber zikredilerek onun kıymeti yükseltilmiş, toplumun kadını hor ve hakir gören bakışlarını boşa çıkarmış, üstün olduğunu ve erkek ile eşit olduğu hususlarda Allah ile olan münasebeti, inancının gereğini yerine getirme, ibadet ve taat gibi İslami hizmetlerin cümlesi zikredilerek, kadına layık olduğu mevki ve değer verildiğini ifade etmektedir.¹⁶⁶

Ayette geçen bütün bu özellikler mümin şahsiyetli erkek veya kadının söz konusu şahsiyetini oluşturan en temel özelliklerden birkaç tanesidir. Bu özellikleri

¹⁶⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/31.

¹⁶⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 12/32.

kendisinde bulunduran kimselerin gerek bireysel gerekse de toplumsal olarak çok faydalı olduklarını dile getirmemiz elzemdir. Çünkü bu özelliklerin olmadığı birey veya toplumlar süreç içerisinde yavaş yavaş zayıflamaya ya da yok olmaya mahkûm olmaktadır.

2.4. Tevhid Mücadelesinde Kadının Rolü

Tevhid, hem bir reddediş hem de bir ön kabuldür. Reddediş ve ön kabul bu kavramın temel şartlarından ikisi olup esasında kavramın bir mücadele nitelenmesi almasını sağlayan önemli iki unsurdur. “La ilahe” diyerek başlayan reddediş hiçbir ilahın olmadığı teziyle dünya ve içindekileri bir anlamda karşısına alıp “illellah” diyerek istisna koşulu bağlamında bütün dinler dışında yalnızca bir dine bağlılığı ortaya koyan bir kimlik beyanıdır. İnsanlık tarihi boyunca hiçbir toplum inançsız bir şekilde yaşamamış olduğundan ötürü, şu an yeryüzünde yüzlerce din mevcuttur. Bu dinler etkili olduğu kadar müntesip ve bu müntesipler dinlerini benimsedikleri kadar bir yaşam tarzı inşa ederler. İnşa edilen yüzlerce yaşam tarzı, doğal olarak birbiriyle çatışma içerisine girmektedir. Bazı dinler yaşama nüfuz ederken, bazıları etmiyor veya edemiyor. Bazı dinler de yalnızca sosyal yaşamda değil; siyasette, ekonomide, askeriyede vs. birçok alana nüfuz edebilmektedir.

İşte İslam, tam da son bahsettiğimiz kategoride yer alarak yaşamın her alanına nüfuz eden ve yönlendiren bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla diğer bütün fikir, ideoloji ve inançlara karşı en iyi asıl olduğunu ortaya koyar. Bunu öğreten İslam ancak bunu pratize eden bu dinin müntesibi olan Müslümanlardır. İslam'ın özü, temeli ve esası tevhittir; Müslümanın yaşamına hâkim olması gereken en önemli olgudur. Bu olgu cinsiyeti değil, bizzat insanı muhatap alır. Böyle olması hasebiyle hem erkeği hem de bayanı eşit derecede ilgilendiren ve sorumluluk yükleyen bir olgudur. İslam hukukunda erkek ve bayanın ortak ve farklı sorumlulukları olsa da, tevhid konusunda sorumluluk eşit derecededir. Erkek ve kadının fizyolojik ve psikolojik durumlarının farklı olması hasebiyle tevhidi pratize biçimlerinde basit farklılıklar olabilir ancak teoride yani kalbi itikat ve amelde aynıdır diyebiliriz. Mümin kadın "la ilahe illallah" diyerek tevhid inancını iman bakımından içselleştirmeli ve pratize etme noktasında gücü nispetinde yaşamının her alanına nüfuz ettirmelidir.

Gücü, etkisi ve yetkisi bağlamında hayatının her alanına tevhidi hâkim kılmak demek gerçek manada Allah'ı tek bir ilah kabul etmektir. Müslüman günahkâr olabilir

ancak bilinçli bir şekilde Allah'a rağmen tevhidini bozacak eylemlerde bulunamaz. Gücü yetmediği durumlarda kalben hâkimiyeti istemeli ve bundan rahatsızlık duymamalıdır. Tevhidin yani İslam'ın siyasette, ekonomide, sosyal yaşamda vs. bütün alanlarda hâkimiyeti için mücadele etmelidir.

Dünyevi anlamdaki kişisel ve toplumsal çıkarları önceleyerek tevhidini bozacak eylemlerde bulunmak, kişinin ahiretini ebedi hüsrana çevireceğinden ötürü mümine kadın önceliklerini ahiret çıkarları bağlamında belirlemelidir. İşinden, eşinden, aşından ayrılacağı veya dünyalık başka kazanımlarını kaybetme korkusuyla tevhid inancını kurban etmemelidir. Çünkü hiçbir dünyalık kazanım, ebedi olan ahiret kazanımından daha önemli değildir; olmamalıdır. Geçici dünyanın salih amel (itikad ve amel) dışında kalıcı hiçbir şeyi yokken, kalıcı ahiretin ebedi bir kazanımı vardır. Tevhid, bir nasip meselesi; bir hidayet meselesidir. Kaynağını kul ile Rabbi arasındaki sıkı ilişkiden alır. Bundan ötürü tevhid, kulun samimiyetle hakikati bulma mücadelesinde Allah'ın kuluna bunu layık görerek lütfetmesidir. Peygamberlik gibi yüce bir vasıf bile hidayeti ihsan etme yetkisine sahip değildir. Eğer öyle olsaydı, Peygamberimiz (s.a.s) sevdiği amcasının küfür üzerine ölmesine izin vermezdi.

Seyyid Kutub, Nuh ve Lut peygamberlerin eşlerinin ayette belirtildiği üzere yaptıkları hainliğin namusla alakalı bir ihanet değil, davaya ve inanca ihanet olduğunu güvenilir kaynaklarda geçtiğini ifade etmektedir. Zira Nuh'un karısının Hz. Nuh ile alay etmesi ve Hz. Lut'un karısının misafirlerinin yerlerini niyetleri kötü insanlara göstermesi ihanetin, ne tür bir ihanet olduğunu göstermektedir. Seyyid Kutub, 'bireysel sorumluluk' tanımlaması üzerinden bu ayetlerin sebebi nüzülü bağlamında Allah Resulü'nün (s.a.s) eşlerinin bir peygamber eşi olmalarıyla bireysel sorumluluğu yerine getirmiş sayılmayacaklarını, her bir şahsın bireysel sorumluluğunun ancak inancın gerektirdiği gibi davranınca tamamlanacağına dikkat çekmiştir.¹⁶⁷ Zira Fahrettin Razi de, Nuh ve Lut peygamberlerin eşlerinin kan bağı anlamındaki bağlılıklarının iman ve küfür hususunda hiçbir şey ifade etmediğini, iki peygamberin; eşlerinin kendilerine ihanet etmelerinden sonra başlarına gelen azaba engel olmadıklarını söyleyerek aslında bireysel sorumluluğun her şeyden daha önemli ve öncelik olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 15/71.

¹⁶⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 30/49.

Ayetlerdeki örneklemelemleri değerlendiren Kutup, bir peygamber eşi olmanın ve buna rağmen tevhitte nasiplenememenin aksine tevhid m¼cadelesinin baş d¼řmanı Firavun ‘un eşinin tek başına bir konakta tevhid m¼cadelesinin simgesi olduğunu ifade etmiş,¹⁶⁹ yery¼z¼nde en azgın ve Allah’tan en uzak olan Firavun; Asiye annemize zarar verememiştir.¹⁷⁰ Asiye annemizin, imanında sebat g¼stermesi Firavun’u daha da azgınlaştırmış, kendi sarayında ve en yakınındaki kişinin iman etmesi zulm¼n¼ daha da artırmış ve Asiye annemizi akla hayale gelmeyecek işkencelere tabii tutmuştur. Taberi’de geçen bir rivayete g¼re: “Asiye annemiz, g¼neřin altında bırakılarak işkence edilmesine rağmen melekler kanatlarının altında onu g¼lgelemiř ve Asiye annemize cennetteki yeri g¼sterilmiřtir.”¹⁷¹

Bu ayetlerde Asiye annemiz, bir kadın olarak tevhid m¼cadelesi anlamında kadının y¼klendięi misyonun en g¼zel örneklerinden biri olup Allah’ın cennetteki yerini kendisine g¼stererek ikramda bulunması onun imanını daha da kuvvetlendirmiş, esasında tevhid m¼cadelesinin cinsiyetten öte bir iman meselesi olduğunu ve bir kadının fiziksel olarak zayıf olsa bile iman¼ olarak biręok erkekten üst¼n olabileceğini g¼stermektedir. Zira bu üst¼nl¼ę¼ imanda sebat g¼stererek ortaya koymuş ve kendisine yapılan tüm zul¼mlere rağmen imanından zerre kadar taviz vermemiştir. Allah (c.c.)’tan: “Ya Rabbi! Bana katında cennet içinde bir ev yap. Beni Firavun’dan ve onun amellerinden kurtar. Beni o zalimler g¼ruhundan kurtar”¹⁷² demiş olmasına binaen Allah (c.c.) duasına icabet etmiş ve onu o zalimler g¼ruhundan kurtararak cennetteki evi kendisine g¼stererek ona ikramda bulunmuş ve mertebelerin en y¼celerinden olan şehadet mertebesini kendisine nasip etmiştir.

Asiye annemizin o b¼y¼k ikrama mazhar olmasıyla alakalı bazı rivayetler s¼z konusu durumu aęıkęa ortaya koymaktadır. Taberi’de geçen bir rivayette Kasım b. Ebi Bizze diyor ki: “Firavun ‘un hanımı: Kim galip geldi? Diye soruyordu. ‘Ona Musa ve Harun galip geldi denilince’: ‘Ben Musa ve Harun’un Rabbine iman ettim’ dedi. Firavun, Asiye annemize adamlarını g¼nderdi ve dedi ki: ‘Bulabileceğiniz en b¼y¼k kayayı getirin. Eğer o, bu s¼z¼ne devam edecek olursa o kayayı onun üzerine bırakın!

¹⁶⁹ Seyyid Kutub, *F¼ Zıl¼li’l-¼ur’an*, 15/72.

¹⁷⁰ İbn Kesir, Eb¼’l-Fid¼ İmaduddin İsmail b. şihabuddin Ömer b. Kesir (774/1371), *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, ęev. Bekir Karlığa-Bedrettin ¼etiner, ¼aęrı Yayınları, İstanbul 1988, 14/79-77.

¹⁷¹ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir’¼t-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 8/361.

¹⁷² Tahrim, 66 /11.

Şayet sözünden dönerse o benim karımdır.’ Firavun ‘un adamları onun yanına varınca Asiye annemiz gözlerini göğe çevirdi. Orada, Rabbinin kendisine yaptığı evinin gördü. İmanından dönmeyerek ısrar etti. Allah da onun ruhunu aldı. Firavun’un adamları kayayı ruhsuz cesedinin üzerine attılar.¹⁷³

Seyyid Kutub, Asiye annemizin bu duası onun dünya hayatının fani ve basit kıymetinin üstüne çıkan açık bir pratiği olduğunu ifade etmektedir. O yeryüzünde bulunan en büyük hükümlerlerden birinin hanımıydı ve birçok kadının arzu ettiği o şatafatlı hayatı tercih edip, en büyük değerleri elde ederek o yüksek mertebesini koruyabilirdi. Ama o dünya hayatının geçici ve basit bir değeri olduğunu, kendisine bütün nimetleri veren bir Rabbi olduğu gerçeğini kabul ederek, gerçek üstünlüğün ve değerlerin Allah (cc)’a iman olduğunu kavrayarak yücelmeyi tercih etti. Ayrıca onların yaptıklarından Allah (cc)’a sığınarak, onlarla beraber bulunmak onların zulmüne, inkârına ve günahlarına şahitlik etmeyi istemeyerek, hakiki bir imanı elde etmenin verdiği kurtuluş ve heyecan duygusu onların arasında bulunmayı bile bir musibet olarak görmesini sağlamış, Allah (cc)’tan kendisini onlardan kurtararak Rabbine iltica etmek istediğini ifade etmiştir.¹⁷⁴

Bu iman onu peygamberin övgüsüne mazhar kılmış, Allah Resulü (s.a.s) Asiye annemizin de içinde olduğu hadisi şerifte: “Yeryüzüne dört çizgi çizerek ve bu nedir biliyor musunuz?” diye sordu. Orada bulunanlar; Allah ve Resulü en iyisini bilir dediler. Allah Resulü (s.a.s) buyurdu ki: Cennet ehlerinden olan kadınların en değerlisi Huveyle kızı Hatice, Muhammed kızı Fatma, İmran kızı Meryem ve Firavun ‘un karısı olan Müzahim kızı Asiye’dir.¹⁷⁵

Peygamber efendimiz (s.a.s)’in hadisinde geçerek faziletleri konusunda emsal teşkil eden bu kadınlar, sadece kendi dönemlerinde yaşayan kadınların en faziletlieleri değil, bilakis dünyanın başlangıcından kıyamete kadar gelmiş ve gelecek olan bütün kadınlar arasında en faziletli olanlardır. Biz ümmetler içerisinde çıkarılmış en hayırlı ümmet¹⁷⁶ olmamıza rağmen, diğer ümmetlerden bazı kadınların bizim ümmetimizin

¹⁷³ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir’üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 8/361; İbn Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7977.

¹⁷⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’ân*, 15/72.

¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/409; İbn Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7979.

¹⁷⁶ Ali İmran 3/110.

kadınlarına da fazilet bakımından örnek gösterilmesi değerlerini anlamamız açısından çok önemlidir.

Geçmişte ve günümüzde insan olarak kadın ve erkeğin doğasının değiştiğini söylemek mümkün değildir. Ancak insanın, kendi doğasının yaşamdaki karşılığını somutlaştırdığı araç ve gereçleri veya imkân ve fırsatları aynı değildir. Geçmişte insan, doğasının gerektirdiği arzuları gerçekleştirmesi anlamında araç ve gereçler noktasında kısıtlı imkânlara sahipti. Ancak günümüz 21. Yy'de insanın söz konusu arzularına ulaşması adına sınırsız diyebileceğimiz kadar imkânlara sahip olduğunu söyleyebiliriz. Geçmişte arzulara birkaç yolla ulaşılıyordusa, günümüzde bu arzulara yüzlerce yolla ulaşılabilir. Her dönemin arzu ve istekleri ya da ulaşılması için kurulan hayalleri, var olan olumlu veya olumsuz uç örnekler üzerinden ölçülebilir. Bu durum sadece o dönemdeki kadınlar için değil, yaşadığımız dönemdeki kadınlar için de geçerlidir; çünkü insanın doğası değişmemiştir. Hatta günümüzde arzulara ulaşmanın yol ve yöntemleri daha çeşitli olduğu için insan doğası arzusunu sınırlama veya kontrol etme anlamında daha çok zorluk çekmektedir. Yaşadığımız dönemin en güçlü kadın figürünü düşündüğümüzde, dünyalık kazanımların geçmişle kıyasını yapmamız daha kolay olacaktır.

Yaşadığımız çağdaki güçlü kadın örneği ile Asiyeye annemiz bağlamında değerlendirdiğimiz güçlü kadın örneği -önemli bazı yönleriyle- aynı değildir. Günümüzde insan nüfusu eskiye oranla çok daha fazla ve modern iletişim ve ulaşım araçlarının çeşitliliği hiç olmadığı kadar çok, güçlü ve etkili durumda. Dolayısıyla yaşadığımız çağda -doğrusuyla veya yanlışıyla- güçlü kadın örnekleri sayılamayacak kadar çok ve rekabet edebilecekleri kadar da birbirlerinden haberdardır. Bu durum genel nüfusun tek bir veya birkaç güçlü kadının etkisinde kalmasına değil; binlerce güçlü kadının olması hasebiyle var olan nüfusu etkileme alanının dar olduğunu gösterir. Çünkü rakiplerin az olduğu bir yerde, etkileme alanı geniş; çok olduğu yerde ise etkileme alanı çok dardır. Haberleşme ağının ülke sınırlarının varlığını değersizleştirdiği ve küreselleşme anlamında dünyayı küçük bir köye dönüştürdüğü gerçeğini hatırlayarak böylesi global bir çağda hakikatte güçlü olmayan kadınların; algı, manipülasyon, dezenformasyon gibi aldatma yöntemleriyle güçlü gösterilebilecek kadar teknolojik gelişmişliğin olduğu küresel bir çağda yaşadığımızı da ayrıca ifade etmek isteriz.

Netice itibariyle dünyalık ve uhrevi anlamda zirvede olan, kendi cinsinden bir rakibinin olmaması veya varsa da ulaşım ve iletişim araçlarının eksikliği sebebiyle rekabetin olamayışı gibi birçok gerekçe Asiye annemizin kendi döneminin en güçlü kadın örnekliğini teşkil ettiği hakikatini görmemiz açısından yeterlidir. En kötü ihtimalle günümüzde olduğu kadar fazla ve çeşitli rakipleri yoktu. Bütün bu değerlendirmelerimiz Asiye annemizin henüz iman etmeden önce sahip olmuş olduğu kazanımları bilmemiz ve kendisi iman ettiğinde ise Allah'ın rızası karşılığında ne tür dünyalık kazanımları elinin tersiyle itmiş olduğunu anlamamız için açıklayıcı niteliktedir.

Nitekim Seyyid Kutup'ta, Firavun 'un karısının geniş ve güçlü bir kralın ülkesinde yalnız başına iman etmiş bir şahsiyet olduğunu, dünyevi anlamda bütün imkân ve fırsatları elinde bulundurmasına rağmen bunları ilah-i rıza karşılığında önemsemeyerek tek başına inkârcı bir kralın ve inkârcı bir toplumun baskı ve zulümlerini göze alarak küfür okyanusunda ellerini Allah'a açmış ve çağlar üstü bir direniş örneği sergilemiş muvahhid bir kadınla karşı karşıya olduğumuzu belirtmiştir. Ayrıca kadın fitratı gereği daha zayıf ve hassas olduğu için toplumun baskı ve zulümlerini daha derin ve daha net hissedebileceğinden ötürü her türlü bağılıktan, zayıflıktan, tesirden, engellemelerden, küfrün teklif ve çağrılarında sıyrılıp kendisini yalnız ve yalnız Rabbine adanmışlığın üstün bir örneği olduğunu ifade etmektedir. Zira Kutup, Allah'ın evrensel mesajı olan yüce kitabında Asiye annemize işaret ederek, ona bu yüce mertebeyi layık görüp, asırlar sonra bile kâinatın her bir yanından anılmayı hak ettiğinin altını çizmiştir.¹⁷⁷

Bununla eş değer zorlukta olan bir diğer şey ise dünya kanunlarınca babasız olarak doğması mümkün olmayan bir çocuğun peygamber olarak gönderildiği iddiasının anne olarak baş aktörü olmaktır. Tevhid inancının özünden uzaklaştırıldığı ve din adamlarının menfaatleri doğrultusunda oluşturulmuş sapık inançsal bir hegemonyanın meydana geldiği bir toplumda; Allah'ın yeni bir peygamber gönderdiğini, bu peygamberin bir resul olduğunu, eski şeriatın yerine yeni bir şeriatla geldiğini iddia etmek ve bu doğrultuda direnç göstermek gerçekten büyük bir imtihandır.

¹⁷⁷ Seyyid Kutub, *Fizilal-il-Kur'an*, 15/72.

Toplumlar için en önemli iki olgu; din ve değerlerdir. İnanç ve değerleri en iyi temsil eden şahsiyetler ise din adamlarıdır. Din adamları, inanç ve değerleri toplumlarda belli başlı kalıplar ile köklü hale getirebilir ve bütünüyle toplumu yeni hakikatlere kapatabilirler. Nitekim Meryem annemizin içinde bulunduğu toplum kendisini, tevhidin özünden uzaklaştırılarak inşa edilmiş dinin temsilcisi olan sapık din adamlarına teslim etmişti. Dolayısıyla böylesi bir topluma babasız bir evlat ve yeni bir şeriatın iddiasıyla gelmenin ne kadar büyük bir imtihan olduğunu anlamamız zor olmayacaktır.

Rabbine adanmışlığın ne kadar büyük bir amel olduğunu ve zor olduğunu ancak o adanmışlığın kime karşı olduğunu sorusunu sordüğümüzde daha iyi değerlendirebiliriz. Meryem annemizin Rabbine adanmışlığı, yaşamış olduğu topluma karşı gerçekleşmiştir. Toplumsal desteğin ve kabul görülüşün ya da toplumsal karşıtlığın ve kabul görülmeişin getirisi ve götürüsü analiz edildiğinde; bir kadın olarak Meryem annemizin Rabbine adayışının tezahürü olan faziletini açıkça ortaya koymaktadır.

İnsan sosyal bir varlık olması hasebiyle toplumsal ilişkilere ve toplumsal yardımlaşmaya muhtaçtır. Hatta insanın bireysel olarak sahip olmuş olduğu maddi ve manevi bütün kazanımlar ancak toplumda anlam bulabilir. Örneğin; maddi olarak zengin olmak gibi bir kazanımın olabilmesi için fakirlik gibi bir ters alternatifin olması gerekmektedir. İnsan, doğası gereği birçok temel ihtiyacını başka bir insanla ortak olarak giderebilir. İyi veya kötü; arzu ve istek, güdü ve dürtü temelli olan sevgi, saygı, şehvet, şöhret, itibar, makam, mevki, özlem, merhamet, şefkat, kibir, nefret, haset, kıskançlık vb. aklımıza gelebilecek bütün bu olgular hiçbir şekilde yalnız gelişmez. Esasında insanı, insan yapan bütün bu olumlu veya olumsuz birçok kişisel fayda veya zarar ancak toplum varsa mümkün olmaktadır. Aksi takdirde bu tür şeylerin kazanım veya kayıp olarak ifade edilmesi mümkün değildir.

Fizyolojik ve psikolojik olarak bir erkekle aynı güçlükte olmayan kadın doğasının bütün bu imtihanlar karşısında sabrederek kendisini Rabbine adayabilmesi, o kadının ne kadar yüce bir şahsiyete sahip olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir. Nitekim tevhid mücadelesi uğruna Rabbe adanmışlığın ve fedakârlığın bir diğer örneğini Ashab-ı Uhdud kıssasında görebilmekteyiz. Zira Rabbimiz bu yüce

mücadeleyi aziz ve yüce kitabında bizlere örnek olması bağlamında zikrederek, bundan ders ve ibretler çıkarmamızı istemektedir.¹⁷⁸

Erkek ve kadın ayırımı yapıp cinsiyet üzerinden mücadele ruhunu sınıflandırarak değerlendirmek her ne kadar ilk etapta doğru bir şey olarak gözükmese de, iki cinsin yaratılışını, doğasını ve fitratını göz önünde bulundurduğumuzda, esasında öyle bir ayırım üzerinden sınıflandırma yapmak daha adaletli olacaktır. Zira her eşitlik adalet değildir; kadın ve erkeğin başarılarını, yaratılışlarındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak eşitlik olgusu merkezli değil, adalet olgusu merkezli değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Bir kadının toplumsal baskıyı karşılama biçimi, gücü ve refleksi bir erkekle aynı değildir. Erkek doğası gereği baskıyı, zulmü, işkenceyi ve ölüm gibi bir sonu karşılarken duygusallıkla birlikte gücü ve metanetiyle bu durumu karşılayabilir. Lakin bir kadın naif, nazik, fizyolojik olarak zayıf ve psikolojik olarak daha duygusal olması nedeniyle bu tür olumsuzlukları karşılarken erkeğe oranla daha naziktir. Dolayısıyla başarıyı takdir ederken eşitlik merkezli bir değerlendirme bu anlamda adaletsizliğe sebebiyet verecektir. Kadın doğası da farklı vasıflarıyla çeşitli ve derecelidir; bir anne olarak kadın, bir eş olarak kadın veya bir kardeş olarak kadın aynı sınıfın değerlendirmesi olarak analiz edilemez. Her vasfin kendisine göre farklı ağırlığı ve sorumlulukları vardır. Bu sebeple tevhid mücadelesi bağlamında mümin erkekle ve kadın örneklemeleri yaparken bu hakikatleri göz önünde bulundurarak değerlendirmeli; erdem ve fazilet ölçülerini bu hakikatler ışığında ortaya koymalıyız. Rabbimiz, tevhid mücadelesi uğruna her türlü zulüm, işkence ve baskı karşısında yılmayarak direnç gösteren bir mü'min kadını yüce kitabına almayı layık görmüş ve ümmetin bütün fertlerine örnek verecek kadar büyük bir fazilet atfetmiştir. Zira kendisini yalnızca Rabbine teslim ederek, imanından dönmemesi durumunda ateşe atılacağı tehdidini göze almış yavrusu kucağında bir anneden bahsediyoruz.¹⁷⁹

Seyyid Kutup da bu hadiseyi yorumlayarak o zalimlerin kalplerde ürperti bırakarak Allah'ın gazabını ve lanet okumasını gerektirecek derecede ameller yaptıklarını, buna karşılık fani dünyadan ve uzun emellerden sıyrılmanın zaferi olarak

¹⁷⁸ Buruc. 85/4-10.

¹⁷⁹ Müslim, *Sahîhu Müslim*, "Zühd ve'r-rekâik", 3005/73.

nitelendirmektedir. Ayrıca Merhum Kutup, mü'minlerin belli özelliklerinin olduğunu, hezimete uğrayacakları zaman inancından dönme ve ölüm arasında muhayyer bırakıldığı zaman imanı tercih edip ahiretini kurtarma adına hayatını feda etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Tüm beşeriyet içinde ahireti tercih edip imanının gereği olarak ateşe atılarak ölümü tercih edecek kaç insan bulabiliriz? Kaç kişi hiçbir kayda ve şarta bağlanmaksızın dünyanın çekiciliğini göz ardı edip ya da ayaklar altına alıp hayatının yok olması pahasına bu büyük manaya erişebilir? İşte Seyyid Kutup, dünya hayatında elde edilen en büyük kazancın bu mana olduğunu, ateşin kendilerini temizleyip billurlaştırdığını, o mü'minlerin bu manaya ulaştığını ifade etmektedir.¹⁸⁰

Yukarıda bahsi geçen geçmiş ümmetlerin kadınları nasıl tevhid mücadelesi uğruna bedeller ödeyerek bütün ümmetler içerisinde en faziletli kadınlar derecesine ulaşmışlarsa, ümmetlerin sonuncusu olan Peygamber efendimizin (s.a.s) ümmetinde de bu uğurdu bedeller ödeyerek çok faziletli kadınlar vardır. Nitekim mezkûr hadiste en faziletli kadınlar arasında zikredilen kadın Hatice annemizdir.¹⁸¹ Hatice annemiz, eşine yani Hz. Muhammed'e (s.a.s) peygamberlik görevi verildiğinde ona iman eden ilk kişiydi.¹⁸² Hem iman eden ilk kişi hem de iman etmesi bakımından ilk kadındır. Bu da İslam'ın kadına vermiş olduğu değeri göstermesi açısından çok önemli bir detaydır.

Hatice annemizin, yeni ve son semavi dinin ilk iman edeni olmasının onun sadakatini, fedakârlığını ve bedel ödemeye hazır bir kadın olduğunu ortaya koymaktadır. Daha önce Meryem annemizin davası uğruna yaşadığı toplumu karşısına almasının ne kadar ciddi bir mesele olduğuna temas etmiştik. Tıpkı Meryem annemiz gibi Hatice annemiz de yaşadığı toplumu karşısına alarak eşi olan Allah Resulü (sav) ile birlikte toplumdan tecrit edilmeyi göze almıştır.

Toplumda kabul görmüş değerlerin tersine görüş belirterek bütün sistematığın aksine yeni bir dinle gelmenin sorumluluk ve sonuçları büyüktür. Soylu ve itibarlı bir ailenin kızı olan Hatice annemiz de¹⁸³ bu sorumluluk ve sonuçların farkındaydı. Ancak

¹⁸⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, 16/126-127.

¹⁸¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/409, hadis no. 2668. İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7979.

¹⁸² Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Bedü'l-vahy" 3; İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemalüddin Yusuf Abdillâh el-Kurtûbî, *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashab*, thk. Adil Mürşid, Daru'l-a'lam, Amman 2002, s. 889.

¹⁸³ İbn İshâk, Ebû Abdullâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk*, nşr. Muhammed Hamidullah, çev. Sezai Özel, Akabe, İstanbul 1988, s.132; Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trz., c. 8, s. 60.

bütün bunlara rağmen eşinin peygamberliğini ilk kabul ederek ona iman eden ve psikolojik destek vererek bu davanın ağırlığında dayanak olmuştur. Zira Hatice annemiz bütün bu psikolojik baskıların yanında sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda toplumsal bir şekilde uygulanan üç yıllık boykot yıllarını Allah Resulü (sav) ile birlikte yaşamıştır.¹⁸⁴

Hz. Nuh (a.s) ve Hz. Lut (a.s), peygamber olmalarına rağmen eşlerinin kocalarının hak davasına ihanet ederek küfür üzerine ölmeleri durumu,¹⁸⁵ Hatice annemizin ne kadar yüce şahsiyetli bir kadın olduğunu göstermektedir. Cebrail'in (a.s) kendisine selam gönderdiği,¹⁸⁶ bu dinin ilk iman edeni olması hasebiyle hayırda öncü olmuş ve geçmişten günümüze iman eden milyarlarca Müslümanın ibadetlerindeki ecirlerde pay sahibi olmuş, ümmetler içerisindeki en faziletli kadınlardan biridir.

İşte peygamberimizin (s.a.s) hadisindeki faziletli kadınların tevhid mücadelesindeki rolleri bu şekildedir. Bunlar ümmetler içerisindeki en hayırlı kadınlar olma şerefine nail olarak bizlere örneklik teşkil etmişlerdir. Bunlarla birlikte bu ümmetin tevhid mücadelesi uğruna fedakârlıklarda bulunarak büyük bedeller ödemiş kadınları vardır. Örneğin; İslam'ın ilk iman edeni bir kadın olmakla birlikte, İslam'ın ilk şehidi de bir kadındır.¹⁸⁷ Sümeyye İslam'ın ilk şehidi olarak bu uğurda canı pahasına bedel ödemiş ve ilk Müslümanlardan olması hasebiyle kendisinden sonraki bütün Müslümanların ecrinde aynı şekilde pay sahibi olmuştur. Bu örnekler hem İslam'ın kadına vermiş olduğu değeri, hem de onların ne kadar faziletli şahsiyetler olduğunu gösterir.

Bu ümmetin tevhid mücadelesi uğruna cihad meydanında bir erkek gibi savaşan, bu dava uğruna canından geçerek fitratının üstünde bir fedakârlıkta bulunan ve amellerin en hayırlısı olan cihad amelini bir kadın olarak icra eden Nesibe gibi kadınları vardır.¹⁸⁸ İslam'ın kadın ve erkeğe yüklediği müşterek ve müşterek olmayan

¹⁸⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, 1/350.

¹⁸⁵ Tahrir, 60/10.

¹⁸⁶ Buhârî, "Menâkıbü'l-ensâr" 20; Müslim, "Fezâilu's-sahâbe" 2432/71; İbn-i Asâkir, Hafız Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibbetullah ed-Dimaşkî eş-Şâfî, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, thk. Muhibbüddin Ebu Saîd, Daru'l-fikir, Beyrut 1998, 70/118.

¹⁸⁷ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed el-Kûfî (235/849), *Musannefu İbn Ebî Şeybe*, thk. Muhammed Avvame, Daru'l-kible, Beyrut 2006, 18/339.

¹⁸⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, s. 198-199; Köksal, Asım, *İslam Tarihi*, Köksal Yayıncılık, İstanbul 2005, 4/173-174.

sorumlulukları vardır; cihad kadına farz kılınan bir sorumluluk değildir. Buna rağmen bir kadının fitratının üzerinde cihad gibi bir ameli işlemesi, bu dava uğruna ne düzeyde bir bedeli göze almış olduğunu göstermektedir.

Tevhid mücadelesi, kıyamet gününe kadar devam edecektir. Zira geçmişte bu dava uğruna canından, malından, ailesinden, maddi ve manevi bütün kazanımlarından geçerek bedeller ödeyen salih kadınlar olduğu gibi günümüzde de öyle salih kadınlar vardır. Geçmiş ümmetlerde lokal olarak işlenen bütün cürümlerin, toplu olarak bir arada mevcut olduğu böylesi bir dönemde kadının; yeryüzünün her bir parçasında farklı bir imtihanla karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Bir yerde canını, malını ve ailesini ortaya koyması gerekirken, başka bir yerde fikri, zikri ve iffetiyle temiz kalmanın mücadelesi içerisinde fitrat savaşı verebilmektedir.

Bütün bunlar kadının tevhid mücadelesindeki rolünü ve önemini açıkça ortaya koymaktadır. Zira en faziletli olmanın ayrıcalığına nail olmuş nice kadın örneklemeleri mevcuttur. Nitekim yukarıda bahsi geçen kadınların yaşamı, zikrettiğimiz hadisteki en faziletli kadın örneklemelerini anlayarak onların şahsında genel olarak kadının tevhid mücadelesindeki rolünü irdelememiz açısından çok önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKLAR VE SORUMLULUKLAR AÇISINDAN KADIN

3.1. Hukuksal Haklar ve Sorumluluklar Açısından Kadın

3.1.1. İktisadi Haklar

İslam öncesi cahiliye döneminde ve başka medeniyetlerde kadına bireysel haklar bağlamında hiçbir hak tanınmadığı gibi iktisadi haklar alanında da haklar yok denecek kadar azdır. İslam öncesi cahiliye Araplarında da durum aynı olup iktisadi alanda hiçbir hak tanınmadığı gibi kadın bir mal ve eşya görülüp aşağılanmıştır. Belli bir zümrenin dışında kadınların mali anlamda bağımsızlıklarının önüne geçilmiş bireysel olarak hiçbir hak elde edememişlerdir. İslam'ın gelmesiyle kadını bu kokuşmuş cahiliye bataklığından çıkararak Allah (cc)'ın yarattığı değerli bir varlık olduğunu tüm insanlığa göstermiştir. İslam dini kadının ferdi mülkiyetini koruyarak ona daha önemli vazifeler vererek mali sıkıntılardan uzak tutmuş ve rahata kavuşturmuştur. Kadına evlendiği zaman ödenen mehir'de sınırsız mal edinme hakkı tanıyarak onun bu hakkını muhafaza etmiştir.¹⁸⁹ Kadın evin geçiminden sorumlu tutulmayarak bu vazife erkeğe tahsis edilmiştir. Miras konusunda kadına iktisadi haklar tanımış ve bu mirası harcama özgürlüğünü kadına vererek hiçbir mali sorumluluk yüklememiştir. Bunun gibi sayılacak birçok mevzuda kadına bireysel haklar tanınarak iktisadi alanda da birçok hak elde ederek mali bağımsızlığını kazanıp mülk edinebilmiştir.

*“Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'ın lütfundan isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”*¹⁹⁰

Seyyid Kutub, bu ayeti değerlendirirken ne Arap cahiliye döneminde ne de başka cahiliye devirlerinde kadına bu hakların tanınmadığını ifade etmektedir. Esasen kadının değil malî bir hakkının olması, eşya gibi veraset yoluyla başkasının malı olabildiğini¹⁹¹ söyleyerek modern cahiliye sistemlerinde de kadın haklarının kısıtlandığının altını çizmektedir. Modern cahiliye sistemlerinin o günün cahili Arap toplumundan pek farkı olmadığını ifade eden Kutub, modern cahili sistemlerde de var

¹⁸⁹ Nisa, 4/20.

¹⁹⁰ Nisa, 4/32.

¹⁹¹ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/473-474.

olan mirasını en büyük erkek çocuğuna bırakma veya sadece erkek çocuklara bırakma ya da bazıları kadının mali bir akit yapabilmesi için velisinin iznini şart koştuğunu veya kocasından izinsiz kadının şahsi malından en ufak bir tasarrufta bulunamadığını söylemektedir. Kadınların bu haklarına ancak isyan şeklinde oluşan küresel anlamda tepki hareketleriyle bu buhrandan kurtulduklarını ve haklarına kavuştuklarını ifade etmektedir.¹⁹² Hâlbuki İslam, kadın istemediği halde bu hakkı ona vermiş ve hakkını elde edebilmek için hiçbir kitlesel başkaldırıya başvurarak veya dernek, vakıf ve parlamentolara üyeler göndererek elde etmiş olmadığını, Allah (cc)'ın kadını değerli kılarak bu hakkı verdiğini söylemektedir. Böylece kadının mülk edinme noktasında erkekle eşit muamele hakkını elde etmiştir.¹⁹³

Seyyid Kutub İslam hükümleri kadını mali noktada erkekle eşit tuttuğunu evli-bekâr arasında bir fark olmadığını, evlendikten sonrada haklarının saklı kaldığını, alım satım yoluyla mülk edinebilme, müstakil mal sahibi olma, rehin, hibe, vasiyet gibi buna benzer bütün mali işlerde bireysel hak hukukundan hiçbir şey kaybetmediğini ifade etmektedir. Bu mali haklara sahip iken hiç kimsenin hatta eşinin bile ondan herhangi bir mal talep edemediğini¹⁹⁴ söylemektedir. İslam'a göre erkeğin kadının malından tasarruf hakkına sahip olmadığını da altını çizmektedir.¹⁹⁵

Seyyid Kutub, en modern demokratik ülkelerde bile İslam'ın kadına yüzyıllar önce verdiği hakları veremediğini, kadınlara adeta köle gibi muamele yapıldığını söylemektedir. Fransız medeni kanununun 217'inci maddesine atıfta bulunarak “evli kadın, -evlilikleri mülkiyet ayrılığı esasına dayalı olsa bile- hibe etmek, mülkünü elinden çıkarma, rehin verme, bedelli bedelsiz mülk edinme, pazarlığa kocası katılmadıkça veya yazılı muvafakat bildirmediğe bu haklara sahip değildir” maddesinin kadını mali noktalarda sıkıntıya soktuğunu, haklarını elinden aldığını, bu hakları en mükemmel şekilde eksiksiz İslam'da bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁹⁶

İslam ise bu maddede sayılan tüm mali işleri kadının bireysel hakkı olduğunu, bu mali işlerde kimseden izin almasının gerekli olmadığını, tüm tasarrufun kendisinde olduğunu ortaya koyarak ilahi nizamın eksiksiz bir şekilde kadının her alanda olduğu

¹⁹² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/199.

¹⁹³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/199-200.

¹⁹⁴ Bakara, 2/229.

¹⁹⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/200.

¹⁹⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3,201.

gibi iktisadi noktada da haklarını iade ederek, kadına verdiği değeri bir defa daha ispatlamıştır.

3.1.2. Kadının Miras Hakkı

Kur'an'ın kadına bakışı ile alakalı farklı görüşler öteden beri tartışılan konuların başında gelmektedir. Hukuksal konuların birçoğunda tartışılan bu meselelere farklı yorumlar getirilmiştir. İslam öncesi cahiliye döneminin kadına bakış açısını göz önüne alarak değerlendirilen yorumlar olduğu gibi günümüz dünyasına uyarlayarak farklı yorumlar da getirenler olmuştur. Biz burada Kur'an'ın indiği dönem de kadının konumunu ele alarak bu konuya açıklık getirmeye çalışacağız. Zira bunlardan bağımsız yapılacak yorumlar yetersiz ve eksik olacağından sağlıklı bir görüş ortaya koymamız mümkün değildir. Hukuki konularda kadına ikinci sınıf muamelesi yapıldığı iddiaları hala tartışılmakta olup, modernist ve geleneksel yaklaşımlarla iki zıt yorum getirilerek bu konuya açıklık getirmeye çalışılmıştır. Tarihsellik düşüncesinin hâkim olduğu görüşe göre ayetlerin inzal olduğu dönemin şartlarının başka günümüz şartlarının başka olduğu ileri sürülerek geleneksel açıklamalara karşı durarak seküler bir yaklaşımla ayetleri yorumlamışlardır. Geleneksel düşünceye sahip olanlar ise malum olduğu üzere Kur'an'ın kadın ile alakalı bu yaklaşımının evrenselliğini koruduğunu söylemektedir.¹⁹⁷

Muhammed Abduh, İslam öncesi cahiliye döneminde miras sebeplerini üç maddede ele alarak açıklamaktadır: Birincisi nesep ile alakalı olup, ata binen, düşmanla savaşan ve ganimet alan erkeklere ait olup, zayıf olan çocuk ve kadınlar ise bunlardan mahrum bırakılmaktaydı. İkincisi ise, bir adam evlat edinir ve o çocuk varis olurdu. Bu hükmü Allah (cc) bazı ayetlerle geçersiz sayarak ortadan kaldırdı. Üçüncüsü ise, anlaşma ve ittifak kurarak iki adamın kanım kanımıdır, varisin varisimdir şeklinde bir anlaşma meydana gelir, hangisi önce ölürse diğeri onun malına varis olurdu. Nisa süresinin yedinci ve on birinci ayeti ve ahzap süresinin bazı ayetleri ile bu uygulamaya son verilerek hem adalet hem de kargaşa mahal bırakmadan çözüm ortaya konmuştur.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Ülgen, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, s. 146-147

¹⁹⁸ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, Ekin Yayınları, İstanbul 2011, 4/477-478.

İslam öncesi cahiliye döneminde erkek öldüğü zaman kadına, kızlara ve küçük erkek çocuklarına miras bırakılmazdı. Yakın akrabaları bu mallara el koyar ve asıl mirasçılar mahrum kalarak muhtaç duruma düşerdi. İslam'ın gelişiyle bu adaletsiz ve çirkin uygulama kaldırılmış ve adil bir paylaşım esas alınmıştır. Ayetin nüzul sebebi de bu durumu ışık tutmaktadır. Müfessirler bu ayetin nüzul sebebi ile alakalı birçok rivayet getirmişlerdir. Biz burada birkaç rivayet ile iktifa ederek durumu açıklığa kavuşturmaya çalışacağız. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Cahiliye döneminde, küçük çocuklara ve kadınlara mirastan pay vermiyorlar ve onlar için şöyle diyorlardı: "Ata binmeyene, eli kılıç tutmayana ve düşmanla savaşmayana nasıl mal verebiliriz?" İslam geldikten sonra bu ayet nazil oldu, küçüğün, büyüğün, kadının ve erkeğin mirasta payları olduğunu açıkladı.¹⁹⁹

Fahreddin er-Razi der ki: "Cahiliye insanları, kadınlara ve çocuklara miras vermezler ve: "Mızraklarıyla vuruşmayan, yurdunu müdafaa edemeyen ve ganimet elde edemeyen kimseler vâris olamazlar" derlerdi. İşte bundan dolayı Cenâb-ı Hak, vâris olmanın erkeklere has olmayıp, erkeklerle kadınlar arasında ortak bir husus olduğunu beyân buyurmuş, bu âyette sadece bu kadarını zikredip, bundan sonra tafsilatını bildirmiştir. Cahiliye insanının, çocukları ve kadınları değil de, yetişkin erkekleri vâris sayma şeklinde bir örfleri olduğu için, Cenâb-ı Hakk'ın, onları tedricen bu örflerinden, başka bir şeye geçirmesi imkânsız değildir. Çünkü örf ve âdetlerden vazgeçmek, insan tabiatına ağır ve güç gelir. Binâenaleyh bu geçirme bir defada olursa, bunun güçlüğü kalpte artar. Ama bu tedricen olursa, kolaylaşır. İşte bundan dolayı Hak Teâlâ, hükmü önce mücmel olarak (kısaca) zikretmiş, peşinden tafsilatını getirmiştir."²⁰⁰

Geçmiş imparatorluklarda ve medeniyetlerde nasıl ki kadına hak ettiği değer ve konum verilmeyip asıl hüviyetinden koparılmışsa, cahiliye döneminde de kadınlara biçilen rollerin verilen değer de çok değişmediğini görüyoruz. İslam öncesi Arap kültürüne baktığımızda çok problemlerle karşı karşıya kaldığımızı söyleyebiliriz. Erkek gücünün hâkimiyeti ve ataerkil bir yapı olmakla beraber kadının bazı istisnalar hariç hayatın her alanından soyutlanan ve dışlanan bir varlık olduğunu müşahade edebiliriz. Bu dışlanmışlık hayatın her safhasında karşımıza çıkan bir gerçek

¹⁹⁹ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/455.

²⁰⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 9/225.

olduğunu, kadının aile hayatından tutun sosyal hayata ve hukuksal haklarına kadar hayatının her alanını kapsayan bir problem olarak karşımıza çıktığını görebiliriz. Yukarıda rivayet edilen ayetin nüzul sebepleri incelendiğinde ise bu mahrumiyet ve dışlanmışlığın birçok hukuki alanda olduğu gibi miras hukukunda da kendini göstermiş ve mirastan kadına hiçbir hak verilmeyerek, bu hakkı ancak İslam'ın gelişi ile elde ettikleri görülmüştür.

Seyyid Kutub bu rivayetlerden yola çıkarak cahiliye devri Araplarının İslam'ın getirdiği bu paylaşım, menfaatlerine ters düştüğünden dolayı karşı çıktıklarını, modern cahiliye mantığının da bundan pek farklı olmadığını Allah (cc)'ın yaptığı bu taksime karşı durarak eşitlik adı altında bir edepsizlikle kafa tuttıklarını söylemektedir. Kutub, bunu eşitlik bağlamında değil adalet bağlamında ele alarak konuya açıklık getirmektedir. Miras taksiminin bir cinsi diğerinden üstün tutmak şeklinde algılamamanın düşünülmemeyeceğini, aile hayatının inşasında erkek ile kadın arasındaki dengeyi sağlayarak, erkeğin aile sorumluluklarının çok fazla olduğunu, hanımının ve çocuklarının nafakasını ve geçimini sağlamakla mükellef olduğunu vurgulamaktadır. Zira kadının hiçbir zaman böyle bir sorumluluğu olmadığını, ne kocasının ne de çocuklarının geçimini sağlama adına bir mükellefiyetin söz konusu olduğu, bu hikmetli taksimin külfetle nimet arasındaki uygunluk ve adaletin söz konusu olduğunun altını çizmektedir. Çünkü İslam nizamının –yaşı küçük veya büyük–sırf kadın olmaları sebebiyle mahrum etmeyeceğini, İslam'ın her durumu adalet bağlamında değerlendirdiğini ve zaten ilahi nizamının asıl gayesinin bu cahili adet ve gelenekleri kökten kaldırarak adaleti tesis etmek istediğini, bunu sırf cinsiyet bağlamında ele almanın modern bir cahili bakış açısı olduğunu ifade etmektedir.²⁰¹

İslam hakkında olumsuz bir algı oluşturmak için miras taksimini cinsiyet farklılığından yola çıkarak eşitlik zeminine indirgemenin kasıtlı ve bilgisizce bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Olaylara tarihi perspektiften ve o dönemin sosyokültürel şartların görmezden gelinerek yapılacak bir değerlendirme yanlış bir algı ve sonuca götüreceği açıktır. Rivayetler incelendiğinde o dönemde uygulanan bu gayri insani paylaşımı İslam ortadan kaldırarak eşitlik zemininden öte adalet zemininde çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır. Miras taksimindeki bu uygulamanın hikmeti

²⁰¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/90-91.

külfet ve nimet bağlamında değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Buradaki taksim in erkeğin fazilet ve üstünlüğü şeklinde anlamak yanlış bir değerlendirme olacağından bu paylaşımın oransal bir farklılıktan başka bir şey olmadığı da ortadır. Bundan dolayıdır ki herhangi bir üstünlüğün söz konusu olmadığı gayet açık ve nettir. İslam hukukunun kendi ilkeleri ve kuralları içinde bu konuyu değerlendirmek lazımdır. Bunu cinsiyet bağlamında ele almak yanlış bir sonuca götüreceğinden, bu oransal farklılığın kadın ve erkeğin toplamsal rolleri ve görevleri açısından değerlendirerek adalet zeminine oturtmak gerekir.²⁰²

3.1.3. Kadının Şahitliği

İki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olması münasebetiyle kadının şahitliği meselesi öteden beri eşitlik açısından tartışılmalı konulardandır. Nasıl ki miras konusunda kadının erkeğin alacağı mirasın yarısını alması meselesi²⁰³ Kur'an'ı bütüncül bir yaklaşımla okumamaktan ve Kur'an'ın nazil olduğu dönemin tarihsel okumalarının eksiliğinden kaynaklanıyorsa, bu yanlış algı kadının şahitliği meselesinde de karşımıza çıkmaktadır. Kasıtlı veya eksik okumaktan kaynaklanan bu yanlış algıyı müfessirlerin yorumları, ayetin indiği toplumun kadına bakış açısı ve hikmetlerini açıklayarak sağlıklı bir sonuca varabiliriz. İslam öncesi cahili toplumun kadına bakış açısının oldukça olumsuz olduğunu biliyoruz. Toplumdan soyutlanmış ve dışlanmış bir kadın portresiyle karşı karşıyayız. Toplumdan uzaklaşan kadının bu ayet ile sosyal problemlerin içinde bir rol üstlenmesi ve söz hakkının olması oldukça önemlidir. Bu ayet ile kadının elde ettiği statü çok değerli olup, o günün toplumu için kadının şahitliğinin söz konusu olması devrim niteliğinde bir uygulamanın hayata geçirilmesidir.

Söz konusu ayette belirtildiği üzere akdin gerçekleşmesi için adil ve güvenilir şahitlerin bulunması gerekmektedir.²⁰⁴ Erkeklerden iki şahit tutulması emredildikten sonra ise, eğer iki erkek bulunmazsa kendisine güvenilen bir erkek ve biri unutulmuş diğerinin hatırlatması için iki kadın şahitlik etmesi buyrulmaktadır.²⁰⁵ Kadınların iki kişi oluşunun sebeplerini müfessirler kadının irade zaafına düşecek olması ihtimali ve

²⁰² Ülgen, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, s. 151-153.

²⁰³ Bakara, 2/282.

²⁰⁴ Ülgen, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, s. 157.

²⁰⁵ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/172.

her zaman karşılaştıkları bir durum olmadığından konuyu toparlayamadığı veya unuttuğu zaman diğerinin onu takviye edip hatırlatması şeklinde yorumlamışlardır.²⁰⁶ Bu yorumlardan da anlaşılacağı üzere kadının eksikliği veya noksanlığına ve erkeğin üstünlüğü bağlamında ele almak hatalı bir yaklaşım olacaktır. Zira konu erkeğin üstünlüğü kadının noksanlığı meselesi değildir. Erkeğin kadına göre sosyal hayatta veya ticari ilişkilerde daha aktif bir rol alması konuyu daha iyi kavrayabilme yetisinden kaynaklanmaktadır.

Seyyid Kutub zikrettiğimiz müfessirler gibi düşünmekte ve iki kadının bir erkeğin şahitliğine denk olmasının hikmetlerini beyan etmektedir. Erkeklerin cemiyet işlerinde daha aktif bir rol üstlendiğinden Allah (cc) bu görevi onlara tevdi ettiğini, kadınların anlaşma veya tecrübe sahibi olmadığı işlerin inceliklerine vakıf olmadığından Allah (cc) iki kadının bulunmasını gerekli görmüştür. Ki biri unuttuğunda veya yanıldığında ona hatırlatabilsin diye de iki kadının hazır bulunmasını vaz etmiştir. Seyyid Kutub bir diğer önemli husus olarak da kadının biyolojik ve psikolojik duygularından kaynaklanan vicdani infial ve hareketliliğin söz konusu olduğunu beyan edip, bu sebeplerden ötürü kadın sakın olmayıp heyecana kapılıp derin bir analiz yapamayacağından çabuk infiale kapılabileceğini ifade etmektedir. Kadında ki bu derin duygu yoğunluğunun çok değerli gören Kutub, bunu Allah (cc)'ın bir lütfu olduğunu söylemektedir. Annelik duygusunun tabi olarak her kadının fitratına hâkim olduğunu, bu gibi çok önemli meselelerde herhangi bir duygu ve infiale yer olmadığını, büyük bir sakinlik ve yavaş davranılması gereken konular olduğunu söyleyerek, bu hususlarda duyguya yer olmadığını, iki kadının bulunması birinin bu infiale ve heyecana kapıldığında diğerinin onu hatırlatma ve takviye görevi gördüğünü ifade ederek meselenin daha sağlam bir zemine oturtulduğunu söylemektedir.²⁰⁷

Bu yorumlardan anlaşılmaktadır ki kadının şahitliği konusu, o günün Arap toplumunun yapısına bakıldığında bu uygulama çok önemli sonuçlar doğurmuş ve kadın sosyal hayatta ve anlaşmalarda -gücü nispetinde- sorumluluklar alarak söz sahibi olmuştur. Bu uygulama ile kadınlar toplum içinde bazı sorumluluklar üstlenerek önemli haklar elde etmişlerdir. Kaldı ki iki kadının şahitliği konusu kadınların tecrübe

²⁰⁶ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2, 173; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 7/123.

²⁰⁷ Seyyid Kutub, *Fizilal-il-Kur'an*, 2/148-149.

sahibi olmadığı veya çok hâkim olmadığı konularda söz konusudur. Kur'an'da olan farklı konularda ise bir kadının şahitliği yeterli olduğu görülmektedir. Bu açıdan önceden de ifade ettiğimiz üzere Kur'an'a parçacı bir okuma ile değil, bütüncül bir bakış açısı ile bakmak bizi doğru sonuca götürecektir.²⁰⁸

3.1.4. Nikah ve Nikah Akdinin Sonlandırılması

3.1.4.1. Nikah

İslam öncesi cahiliye Araplarında farklı nikâh uygulamaları mevcuttu. Aşiret içinde veya başka kabilelerden olan kadınlarla evlilik yapıldığı gibi savaşlarda ele geçirilen kadınlarla da evlilik yapılmaktaydı. Bunun dışında çok farklı nikâh türleri olmasına rağmen biz burada bazı nikah uygulamalarını Hz.Aişe (ra)' dan gelen rivayetle iktifa edip o zamanın cahiliye uygulamalarını daha iyi kavramış olacağız.

Urve (ra) anlatıyor: "Hz. Aişe (ra) bana anlattı ki: Cahiliye devrinde dört çeşit nikah mevcuttu: Bunlardan biri, bugün (dinimizin meşru kıldığı ve) herkesçe tatbik edilen nikahtır: Kişi, kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mihrini verir, sonra onunla evlenir. Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımını hayızdan temizlenince: "Falancaya git, ondan hamilelik talep et" der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşılınca kadar, kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca, zevcesi dilerse onunla zevciyat muamelelerine başlardı. Bu nikâh çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu. İşte bu nikâha nikahu'l-istibda denirdi. Diğer bir nikâh çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınmaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara: "Hadisenizi hatırlamış olmalısınız. İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan, çocuk senindir" der, çocuğu bunlardan dilediğine nispet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu. Diğer dördüncü nikah çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiçbirine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişe idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile

²⁰⁸ Ülgen, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, s. 162

kaldığı takdirde, çocuğunu doğurduğu zaman, o adamlar kadının yanında toplanırlar ve kaifler çağırırlardı. Kaifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dâhil ederlerdi. Çocuk da ona nispet edilir, onun çocuğu diye çağırılırdı. O kimse bunu reddedemezdi. Hz. Muhammed (sav) hak ile gönderilince, bütün cahiliye nikâhlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikâhı bıraktı."²⁰⁹

Rivayetten de anlaşılacağı üzere İslam dini, bu kokuşmuş ve insan neslini ifsat eden ahlaksız uygulamalara son vermiştir. İki kız kardeş ile beraber evlenmekten²¹⁰ tutun üvey anne ile evlenmeye kadar²¹¹ birçok gayri meşru evlilik akitlerini yasaklayarak ahlaksızlığın ve ifsadın önüne geçmiştir. Allah (cc), böylece insan neslinin ıslah ederek insan haklarını ve özellikle de kadın haklarını İslam dini ile güvence altına almıştır. Hem erkeği hem de kadını temizleyerek temiz bir toplumun önünü açıp, temiz nesiller oluşturarak, insanın fitri duygularını da dikkate alarak gerçek bir aile müessesesinin temellerini atmıştır. İnsanoğlu fitri olarak çok yüce bağ olan evlilik bağı ile aile denen müesseseyi ikame etme ihtiyacı duyar. Bu yüce kurum aynı zamanda toplumsal düzeni ayakta tutacak ve herhangi bir kaosa meydan vermeyecektir. Aile denen bu ulvi müessesenin devamlılığı ve verimliliği ancak aynı akide etrafında birleşen ve bu akideyi hayat nizamı haline getirmek isteyen fertlerin birlikteliği ile mümkündür.

Seyyid Kutub iki fert arasındaki en kuvvetli bağın aile olduğunu, gönüllerin birleşmesi ve kopmaması için ancak bunun akide birliği ile mümkün olabileceğine vurgu yapmaktadır. Zira nefse tesir eden ve onu terbiye eden en kuvvetli ve en şümüllü bağ akide bağıdır. Ayrıca bu ayetin neden Mekke’de değil de Medine döneminde indiğine değinen Seyyid Kutub, Mekke’de ilk oluşan Müslüman cemaatin nefislerinde tamamen müşriklerden tefrik ettikleri bu inancı içtimaı alanda yapacak durumda olmadığını ancak Medine’de durumun değiştiğini artık bir devletin var olduğunu ve Müslüman cemiyet ile müşrikler arasında oluşan itikadı tefrik, içtimaı sahada da artık mümkün olduğuna değinerek bunun için artık yeni nizam ve kurallar inşa etmek

²⁰⁹ Buhârî, *Sahîhu ’l-Buhârî*, “Nikah” 36.

²¹⁰ Nisâ 4/22.

²¹¹ Nisâ 4/23.

gerektiğini işte bu nizamı oluşturan unsurlardan bir tanesinin de bu ayet-i kerime olduğunu ifade etmektedir.²¹²

Bu ayet ile Allah (cc) Müslüman bir erkekle Müslüman bir bayanın müşriklerle evlenmesini kati şekilde yasaklayarak insanı, hayvani ve şehvani düşüncelerden arındırarak evlilik denen bu yüce müesseseyi daha büyük gayeye hizmet etme adına bu kurumun amacına uygun davranılmasını istemektedir. *“İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin”* İnsanın asıl gayesinin tek bir olan ilaha iman ederek onun emrettiği nizamı ayakta tutmak ancak iman bağıyla mümkündür. İman bağı ile bağlanmayan bir evlilik çürük ve zayıf bir bağ olarak karşımıza çıkar ki böyle bir bağın kopmaması mümkün değildir. Fakat iman ettikten sonra aradaki tüm engeller kalkar iki gönül Allah yolunda birleşerek onun yolunda hizmet ederek hedefe ulaşmaya çalışır.²¹³

Allah (cc) *“Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir”* emriyle insanı birbirinden ayıran en önemli hakikatin iman olduğuna vurgu yaparak erkek ve kadın arasında hiçbir fark gözetmeksizin imanın en büyük gaye olduğunu ve insanı kurtaracak tek inancın tüm beşerî düşüncelerden ve sapık inançlardan sıyrılarak tek bir Allah inancının kişinin aklına ve kalbine hâkim olması onu kurtaracak tek sermaye olduğunu bize bildirmektedir.

İki ayrı yol iki ayrı davet iki ayrı inanç hayatlarını birleştirmesi mümkün olabilir mi? Erkek olsun kadın olsun şirke çağırınların yolu cehennemdir. Erkek olsun kadın olsun onların çağırıldığı yol Allah’ın yoludur ve bu yol nihayeti cennettir.²¹⁴ *“Ey iman edenler! Mümin kadınlar göç ederek size geldiklerinde -onların imanlarını Allah daha iyi bilmekle beraber- siz onları sınavın. Eğer mümin olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere iade etmeyin. Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olmaz. Onlara (kocalarına) harcadıklarını (mehirleri) geri verin. Mehirlerini ödediğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın. Siz harcadığınızı (verdiğiniz mehri) isteyin, onlar da harcadıklarını*

²¹² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur’ân*, 1/495.

²¹³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur’ân*, 1/496.

²¹⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur’ân*, 1/497.

isteminler. Allah'ın hükmü işte budur. Aranızda hükmünü böyle veriyor. Allah hakkıyla bilmektedir, hüküm ve hikmet sahibidir."²¹⁵

Seyyid Kutub, bu ayet-i kerime ile beraber müşrik erkek veya kadın arasındaki bağ tamamen kopmuş olduğunu, böylelikle "onlar" ile nikâhlanmanın yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ilk bağ kopmuştur ve bu bağ akide bağıdır. Bu bağı birleştirecek ancak iman bağıdır. İnsan ahireti kazanması nasıl imana bağlı ise gönül hayatının devamlılığı da asıl olarak imanı gerekli kılmaktadır. İmanın olmadığı bir yerde bir uyuşma, muhabbet ve bağlılıktan söz edilemeyeceğinin altını çizmektedir.²¹⁶

Kutub, eşler arasındaki ayrımla ilgili hükümler İslam'ın hayati değerler konusundaki düşüncesiyle İslam saflarının tek bir saf olması, hayat nizamını ise tamamen akide esasları üzerine inşa ederek oturtması noktasında pratik bir örneğini olduğunu, renk, dil, soy ve toprak denen beşerî ölçülerden uzaklaşarak Müslüman bir toplum kurma düşüncesinin birer tatbikatını da gördüğünü ifade etmektedir.²¹⁷

3.1.4.2. Çok Evlilik

Günümüzde hala tartışılan ve eleştirilerin odağı olan konuların başında çok evlilik uygulaması gelmektedir. O zamanın cahiliye yapısını bilmeyen, erkeğin ve kadının biyolojik yapısından habersiz veya iyi niyet barındırmayan bu düşünceleri Seyyid Kutub insafsız, cahil ve edepsizlik olarak nitelendirmektedir. Ayetin nüzul sebebini bilmeden, olaylara o günün tarihi perspektifinden bakmayan, insanın veya o günkü toplumun sosyolojik ve psikolojik alt yapısını²¹⁸ bilmeyen kişi sadece ayetin zahirine bakarak bu meseleyi tartışma konusu yapması amiyane bir yaklaşımdır. Konu ile ilgili ayeti inceleyip ardından o günün cahili toplumda uygulama biçimlerine bakarak konuya açıklık getirmiş olacağız. *"Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."*²¹⁹

²¹⁵ Mümteherine 60/10.

²¹⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, 14/427.

²¹⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, 14/428.

²¹⁸ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l Menar*, 4/409-410.

²¹⁹ Nisa 4/3.

Cahili Arap toplumunda hatta Arap toplumunun dışındaki farklı milletlerde farklı evlenme çeşitleriyle karşılaşılıyor. Evlilik çeşitlerinden olan çok evlilik o günün Arap toplumunda da yaygın bir uygulamaydı. Fakat bu uygulamayı Allah (cc) sınırlandırarak belli şartlar altında ruhsat vermiştir. Rivayetler incelendiğinde Gıylan ibni Seleme es-sakafi ve Umeyre el-esedi Müslüman olduklarında birinin 10 diğer sahabenin ise 8 tane eşi vardı. Allah Resulü (sav), onlara dört tanesini yanlarında tutmalarını diğerlerini bırakmalarını emretmişti.²²⁰

Seyyid Kutub İslam dininin geldiği dönemde erkeklerin on tane hatta daha fazla eşlerin olduğu bir dönemde geldiğini söyleyerek bunlara bir sınır çizerek erkeğin arzusuna göre değil, Allah'ın istediği hudutlar dairesinde özellikle adalet ile zapturapt altına aldığını ifade etmektedir. İslam'ın hiçbir konuyu başıboş bırakmadığını, problemlere pratik ve realist bir yaklaşımla çözüm getirdiğini vurgulamaktadır.²²¹

İslam'ın bu ruhsatı vermesindeki gaye İslam'ın insani, pratik ve müspet bir nizam olduğunu, insan fitratını ve toplumun gerçeklerini göz önünde bulundurduğunu, bunlarını inkâr etmeden pratik çözümler üreten bir sistem olduğunu vurgulayarak bu ruhsatın verilmesinin hikmetlerini hayatın gerçeklerinden yola çıkarak açıklamaktadır. Seyyid Kutub günümüzde olsun tarihte olsun evlilik çağına gelmiş kadınların erkeklerden fazla olduğu tarihi bir gerçek olduğunu söyleyerek böyle bir gerçekliğin karşısında nasıl bir çözüm üretileceğini ve probleme karşı duyarsız kalınarak omuz mu silkeleneceği? buna çözümler getirilmesi gereken sorunlar olduğunu dikkat çekip, İslam'ın bu konuyu başıboş bırakmayarak çözüme kavuşturduğunu ifade etmektedir.²²²

Seyyid Kutub'ta Muhammed Abduh gibi kadınların sayısının belli dönemlerde fazla olduğunu, savaşlar da ölen erkeklerden dolayı belli dönemlerde bu sorunlarla karşılaşıldığı, kadının biyolojik olarak çocuk sahibi olamadığı durumda, erkeğin fitri olarak çocuk sahibi olmasını istemesi, yine aynı şekilde kadının doğurganlık döneminin sınırlı olduğunu vurgulayarak bu problemlere kulak tıkanamayacağını, hem

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/220-221.

²²¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/64-65.

²²² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/66.

erkeği hem de kadını nefsi ile baş başa bırakmadan çözüm getirdiğini ve bu çözümün de adalet bağlamında ele alındığının altını çizmektedir.²²³

Seyyid Kutub kadını veya erkeği bu problemler baş başa bıraktığın zaman üç ihtimalden söz etmektedir. Birincisi kadınların fazla olduğu toplumda erkeğin bir kadınla iktifa etmesi diğer kadınların hayatları boyunca aile kuramadan geçireceğini, ikinci olarak evlilik çağına gelmiş bir erkeğin bir kadınla evlenip sonucunda eşleri olmayan kadınların ister istemez fitri olarak bir erkek ile beraber olma arzusundan dolayı metres olarak sefih bir hayat yaşayacağını, üçüncü olarak da bahsettiğimiz sorunlar çerçevesinde meşru bir nikâh ile onun geçimini üzerine alarak aile hayatı ikame edip şerefli bir hayat sürmesi şeklinde maddeler sıralayarak bu problemlere göz kapatılamayacağını altını çizmektedir.²²⁴

Seyyid Kutub bu problemleri görmezden gelerek hayatın gerçeğinden kopuk yaşayan, laf kalabalığından öteye gitmeyen, pratik hayatın realitesinden uzak olan boşboğaz insanların anlayacağı bir durum olmadığını söylemektedir.²²⁵ İslam'ın bu sorunları es geçmediğini, temiz yaratılışa ve temiz cemiyete hürmet ettiğini vurgulayarak, İslam, insanı sefahatten ve bataklıktan çıkararak yücelttiğini, bu çözümün ulvi hikmetlerini ancak naslarda verilen ruhsat ile anlaşılabilirdiğini söylemektedir.²²⁶

İslam nizamından kopmuş veya İslam şeriatına karşı olan bir toplum aile hayatını bozarak kadını cinsel bir meta olarak görerek hayvani arzularının tatmin etmenin ötesine geçemeyeceği anlaşılmaktadır. Seyyid Kutub'un bahsettiği problemler baş gösterdiği zaman İslam şeriatını karşı duran bu tipler bunu fırsat bilip değerlendirme yolunu tutacağı açıktır. Bunu hem tarih olaylar hem de yaşadığımız günümüz dünyası bize göstermektedir. Nitekim Muhammed Abduh çok eşliliğin toplumun menfaatine uygun olduğu zamanlardan bahsederken, erkeklerin büyük harplerde yok olduğu dönemlerde, kadınların nüfusunu arttığını ve çalışmaya mecbur olan kadının hayatın dikenli yollarına girerek çalışmaya mecbur olduğunu söylemektedir. Bunun sonucunda çoğunun ırz ve namusunu satmaktan başka çareleri olmayan bu kadınların

²²³ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l Menar*, 4/ 416-417; Seyyid Kutub *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/66.

²²⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/66-67.

²²⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/68.

²²⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/70.

haklarından bahseden İngiliz bayan yazarlar atölye, fabrika ve farklı sektörlerde çalışmaya mecbur kalan bu İngiliz kadınların, cinsel tacize maruz kaldığını ve durumlarının içler acısı olduğunu bahsetmektedir. Bu tarihin birçok devrinde olan vakıalardır. Bu ve bunun gibi zaruretler sonucunda toplumun maslahatı gereği bu ruhsat çözüm olma noktasında bir ilaç mahiyetinde olduğunu ifade etmektedir.²²⁷

İslam düşmanlarının kadını cinsel bir obje olarak görüp nefsanî arzularını tatmin eden bir meta olarak görüp, aynı zamanda kadınların şerefli bir aile hayatı kurmalarının önüne geçerek sözde haklarını savunma adı altında sömürdüklerine şahit olmaktayız. Nitekim bu ruhsat fitri ve hayati hakikatlere cevap verici mahiyette olup toplumun dağılıp kaybolmasının önüne geçen bir çözümdür. Bu hakikatlere gözünü kapayıp, sadece erkeğin lehine bir durum olduğunu savunmak kadına yapılan ihanettir, zulümdür ve aile hayatının sonlandırmak için bu realiteden uzak olan kişilerin safsatalarından öteye geçmeyen, kadınların aile yuvalarını başlarına yıkmaya çalışan kişilerin görüşüdür.

Seyyid Kutub, bazı kişilerin Nisa süresinin 129. Ayet-i kerimesinin çok evliliğin caiz olmadığını söylediğini, bu görüşü savunanların bu işin derinliğini anlamayan kişilerin asılsız yorumlarından başka bir şey olmadığını savunmaktadır. Bir ayet emrederken diğer ayetin yasaklayacağı komik bir durumun olması mümkün olamayacağını, nitekim nisa üç 'üncü ayette bahsedilen adalet kavramı muamelatta, nafaka da ve cinsi münasebette kastedilen adaletin olduğuna dikkat çekmektedir. Zira kalbi duygular insanın iradesi dışında cereyan eden bir durumdur. Nisa üç 'üncü ayette bahsedilen adalet nafaka, muamelat ve diğer durumların noksanlığı durumunda istenilen adalet olduğunu ifade etmektedir. Zira Allah Resulü (sav)'in bile Hz. Aişe (ra) annemizi diğer eşlerinden daha çok sevdiğini bilmeyen yoktur. Bu iki durumu birbirine karıştırmamak gerektiğinin de altını çizmektedir.²²⁸

3.1.4.3. Boşanma

Bu bölümde Kur'an'da erkek ile kadının birlikteliğinin Allah'ın çizdiği hudutlar içinde sona ermesi yani talak veya nikâh akdinin sonlandırılması konusunu işleyerek Kur'an'ın meşru gördüğü ama hoş karşılamadığı hatta Resulullah (sav)'in; "Helâl

²²⁷ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, 4/416-417

²²⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/72.

şeyler içerisinde Allah'a en sevimsiz geleni boşanmadır"²²⁹ "Evlen, fakat boşanma, Allah zevk için evlenip boşanan erkek ve kadınları sevmez"²³⁰ buyurduğu boşanma konusunu işleyerek, bu hukuksal birlikteliğin son bulmasıyla kadın açısından doğurduğu sonuçlara göz atıp Seyyid Kutub'un Talak konusunu nasıl yorumladığını irdeleyeceğiz.

Gerçek bir boşanma fiiline geçmeden eşler arasında vuku bulabilecek anlaşmazlıklara çözüm getiren Allah (cc) boşanma eyleminden önce sorunların tespiti ve çözümünü için boşanma olayına bir nevi mukaddime yapmaktadır. Bu hoş görülme fiile engel olması açısından Nisa süresinin 35. Ayet-i kerimesi ile eşler arasında vuku bulabilecek anlaşmazlıkları ve kutsal olan aile müessesesinin devamı için bize gösterdiği merhameti ve lütfuyla karşı karşıya kalıyoruz. *"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır."*²³¹

Ayet-i kerimeden anlaşılan şu ki; İslam karı-koca arasındaki sorunların, geçimsizlik veya problemlerin tesiri altında bu yüce bağın koparılarak son bulmasını istememektedir. Bundan dolayı bu yüce müessesenin devamı ve gelişmesi için İslam karı-koca arasında oluşan çatlakları tamir etmek ister. İslam karı-koca arasındaki problemlerin daha büyük bir sorun oluşturmadan müdahale ederek çareler göstermektedir. Kadının ve kocanın ailesinden birer hakem tayin ederek adil ve kalıcı çözümün yollarını bize gösteriyor.

Seyyid Kutub bu hakemler karı-koca arasını açan manevi taşkınlıklarından uzak, şuur altında yatan olumsuz düşünceler ve hatıralardan uzak ve ikisini iyi tanıyan iki tarafın arzu ve isteklerine kulak vererek ve şefkat göstererek yıkılmakla yüz yüze olan bu ailenin tekrar selameti için çaba gösterecek bireylerin olması gerektiğini söylemektedir. Her iki hakemin karı-koca arasını bulmak için samimi iseler ve onlarında niyetlerinde aralarının düzelmeye arzusu yatıyorsa Allah (cc) o ikisinin

²²⁹ Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvud*, "Talâk", 3.

²³⁰ Heysemî, İbn Hacer Nureddin b. Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-zevâid*, thk. Abdullah Muhammed Derviş, Daru'l-fikir, Bayrut 1994, 4/616.

²³¹ Nisa 4/35.

sıkıntılarını gidereceğini, aralarını düzelterek ve onları gösterdikleri çabadan dolayı muvaffak kılacağını ifade etmektedir.²³²

Nisa suresindeki eşler arası olabilecek anlaşmazlıklara karşı Allah'ın lütfuyla aralarının bulunması emredildikten sonra Bakara süresinde kadın-erkek arasında sıkıntıların daha ziyadeleştiği durumlarda erkeğin ya da kadının hakkını koruma adına ve aile müessesesinin devamı için farklı uygulamalarla karşılaşılıyor. Boşanmaya götürecek ya da ailenin devamını sağlayacak olan bir uygulamayla karşı karşıya kalıyoruz. İlâ denen bu uygulamanın iyi anlaşılması bakımından tanımını yaparak bunun uygulamalarını sünnetteki tatbikinden ve İslam öncesi bu uygulamanın nasıl yapıldığı ve İslam'ın bu uygulamaya nasıl bir düzenleme getirdiğini aktararak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışacağız.

Sözlükte; “yemin etmek” anlamına gelen ilâ kelimesi terim olarak kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle eşiyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasını ifade eder.²³³ Cahiliye döneminde de uygulanan bu yöntemin asıl amacı kadını mağdur edip eziyet etmek olduğunu görmekteyiz. Fakat İslam dininin gelişinden sonra bu uygulamaya kısıtlama getirerek bunu belli bir süre ve disiplin getirdiğini görmekteyiz. Böylece kadına yapılan bu zulmü İslam dini düzenleme getirerek kadını bu mağduriyetten kurtarmıştır. Adam bir ay, bir sene ya da iki sene ya da daha fazla bir müddet için kadını terk etmeye yemin ederdi. Bundan asıl amaç kadını mağdur etmektir. Çünkü adam onu ömür boyu istemeyebilir ve yanına yaklaştırmaz fakat tamamıyla da serbest bırakmazdı. Bundan asıl murat kadına eziyet vermektir.²³⁴

Bakara suresinin 227'inci ayet-i kerimesinin nüzülü ile ilgili rivayetler bu uygulamayı teyit etmektedir. Muhammed b. Musa b. Fadl, Muhammed b. Yakup'tan, o Amir el-Ahvel'den, o Ata'dan, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini bize haber verdi: "Cahiliyye devri ahalisinin, kadınlara yaklaşmama yeminlerinin müddeti bir, iki ve daha çok sene idi. Bu sebeple Allah, bu vaktin süresini dört ay olarak belirledi. Artık kimin yemini dört aydan az olursa o ilâ (yemin) sayılmazdı."²³⁵

²³² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/220.

²³³ Döndüren, Hamdi, *DİA*, “İlâ”, İstanbul 2000, 22/61.

²³⁴ Cevâd Alî, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arabi kable'l-İslâm*, 5/551-552.

²³⁵ Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, s. 63.

İla ile ilgili Resulullah (sav) 'in uygulamasına da şahit oluyoruz. Hz.Âişe'den nakledilen, “Resulullah (sav) eşlerine îlâ yaptı ve kendisine helâli haram kıldı. Arkasından da haramı helâl yaptı ve yeminden dolayı kefarete verdi.”²³⁶ Geçen ayet-i kerime ve verdiğimiz rivayetler îlâ'nın meşru bir uygulama olduğunu bize göstermektedir. Bundan sonra îla ile ilgili ayet-i kerimeyi merhum Kutub nasıl yorumlamış olduğuna bakarak farklı bir bakış açısı yakalamış olacağız. Allah (cc) yemin ile ilgili külli kaideyi koyarak îla konusunda ki yemine mukaddime yapıyor.²³⁷

Seyyid Kutub, İla'yı -belli kurallar dahilinde- yasaklamayan İslam, bazen dik başlı, kibirli, güzelliğini koz olarak kullanıp büyüklenen, erkeği kendisine bağlayıp ona boyun eğdirmeye çalışan kadınlar için bu uygulama bazen faydalı olsa da, İslam erkeği bu uygulamasında başıboş bırakmadığı söylemektedir. Eziyet etmek, küçük düşürerek evlilik bağı koparmadan kadına zulmedilmesinin de önüne geçtiğini, bu uygulamanın belli bir süre içinde sınırlandırması hem kadın hem de erkek için bir fırsat ve daha sağlıklı ve canlı bir hayatın devamı için uygun bir uygulama olduğunu ifade etmektedir.²³⁸

Son had olarak dört aylık bir zamanın belirlenmesi eşler arasında ki soğukluğun giderilmesi, buzların erimesi, kendine çeki düzen vermeleri için iyi bir düşünme fırsatı, özlemin ve yaşanmışlıkların eşleri birbirine yaklaştırması için uygun bir zaman dilimi olduğunu anlıyoruz. Bu zaman dilimi eşlerin arasında ki problemleri dindirmek için yeterli bir zamandır. Hz. Ömer (ra), kızı Hafsa (ra)'ya kadının kocasına en çok ne kadar sabredeceğini sormuş, o dört ya da altı ay deyince, Hz. Ömer (ra): “öyleyse hiçbir askeri bundan fazla tutmam” demiştir.²³⁹

Seyyid Kutub bu zaman dilimin eşler için yeterli zaman olduğunu söyleyerek, bu zamanın bitiminde kişi ya sağlam bir aile hayatı kurmak için eşine ve ailesine döner yâda uyuşmazlık ve nefret devam ederek aile hayatının devamı artık söz konusu olmayacağını söylemektedir. Böyle bir durumda her iki taraf içinde hayırlı olan aile hayatını sonlandırıp yeni bir aile hayatı kurmaya çalışmaları gerektiğini ifade etmektedir. Erkek kadının hürriyetini vererek onu boşaması şayet boşamazsa hakim

²³⁶ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, “Nikah”, 92.

²³⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/501.

²³⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/505.

²³⁹ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 3/896

boşanmalarına karar vererek haksızlığın ve zulmün önüne geçerek ayrılımalarının sağlanmasını, adalet, hakkaniyet ve ciddiyetin bunu gerektirdiğini ifade etmektedir.²⁴⁰

Birçok meselede olduğu gibi cahiliye döneminde ciddi bir sosyal sorun olan ve İslam'ın çözüme kavuşturduğu problemlerden biri de talak/boşanma konusudur. Boşanma türleri ve boşanan kadının durumu ile ilgili uygulamalar hem neslin ifsadına yol açıyor hem de kadın-erkek arasında haksız uygulamalar büyük problemlerin çıkmasına sebep oluyordu. İşte bu ayette kadının iddet süresi içinde neslin sıhhati açısından üstüne düşen görevlerden bahsedilmiş hem de kadın ve erkeğin karşılıklı haklarının olduğu vurgulanarak buna riayet edilmesi emredilmiştir. Bu ayetin sebab-i nüzulünü incelediğimizde Arap cahiliye uygulamasının nasıl olduğunu ve İslam'ın getirdiği eşsiz uygulamanın pratiğini görebiliriz.

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre: "Bir kadın kocası tarafından boşandığında eğer kocasını istiyor, yani boşanmak istemiyorsa kocası ona müracaat etsin diye hâmile olmadığı halde "Ben hamileyim." der; eğer kocasını istemiyor, yani iddeti içinde kocası ona müracaat edemesin diye hâmile idiyse bile "hâmile değilim." derdi. İslâm gelince yine bu âdet üzere devam etmek istediler de Allah Tealâ önce: "*Ey peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesap edin. ...*"²⁴¹âyetini, sonra da bu âyeti indirdi.

Başka bir rivayette Katade diyor ki: "Cahiliye döneminde kadınlar, kendilerini boşayan kocalarının tekrar kendilerine dönmesi korkusuyla hamile olduklarını kocalarından saklardı. Böylece başka kocalarla evlenir, önceki kocalarından hamile kaldıkları çocuklarını yeni evlendikleri kocalarına isnad ederlerdi. İşte Allah (cc) bu sebepten kadınlara, rahimlerindeki hamileliği gizlemelerini yasakladı."²⁴²

İla meselesinden sonra Allah(cc) talak/boşanma söz konusu olduğunda bunun sınırlarını ve kurallarını belirleyerek eşlerin bu hudutlara riayet etmelerini istemektedir. Bu hudutlardan birisi boşanan kadının üç hayız ya da üç temizlik dönemi beklemesidir. Bu üç aylık sınırlamanın manası bu süre içinde kadının evlenmemesidir. Bunun hikmeti ayet-i kerimenin akışında daha iyi anlaşılmaktadır.

²⁴⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/506.

²⁴¹ Talak 65/1.

²⁴² Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, s. 117.

Seyyid Kutub ise “...üç hayız ya da temizlik müddeti bekler...” kısmının üzerinde tefekkür ettiğini bu latif tabir karşısında çok düşündüğünü belirterek, insan zihnine başka parıltılar sunarak o defedici duyguların gölgesi altında yeniden evlilik hayatını tazelemeyi ve bağlanmaya çağıran duygular, bu bekleyişin onun evlilik hayatını kaybedişine sebep, acizliği veya noksanlığı olmayıp, başka bir adamı etki alanına alabilmeğe kadir olduğunu düşünerek yeni bir evlilik hayatı inşa edebilecek kudreti kendinde görmesi bekleme süresinin psikolojik yönü olduğunu söylemektedir. Bu durumun erkekten çok kadın için olduğunu, zira boşayan kadın değil erkek olduğunu söyledikten sonra, bu süre içinde yeni bir hayat kurmak için hesap yapmadan eski evliliğin üzerinde bıraktığı tesirlerden kendi arındırmaya çalışması şeklinde yorumlamaktadır.²⁴³

Yukarıda geçen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere cahiliye döneminde kadınlar ya erkeğe dönmek ya da ondan uzaklaşmak gayesiyle rahimlerindeki gizliyordular. Seyyid Kutub, Kur’an rahimlerde olanı da Allah (cc)’ın yarattığını hatırlatarak insanın kalbine dokunduğunu, Allah’a ve ahirete iman duygusunu coşturarak, ahiret yurdunda hiçbir şeyin gizli kalamayacağı ve işlenen her amelin hesabı sorulacağı anlatılarak başka bir duygu dünyasına dikkat çekildiğini, Allah’tan hiçbir şeyin gizli kalmayacağını ifade etmektedir.²⁴⁴

Seyyid Kutub devamında, diğer yönden ise iki tarafın düşünmeleri ve bu ayrılık safhasında birbirlerini anlamaları için bir mühlet olduğunu söylemektedir. Bu mühlet büyüklenmenin aşırı duyguların mağlup ettiği sevgi izleri ve coşmaya müsait manalar olabileceğini söylemektedir. Bu ayrılığa sebep olan sebeplerin azalabileceğini ve hiddet yavaşlayarak yeni duygular için zemin oluşabileceğine dikkat çekmektedir. Merhamet ziyadeleşir ve hayatı tekrar idame etme arzusu belirebileceğini, ilk talakın bir tecrübe devresi olup hakiki duyguların anlaşıldığı ve yolun açık olduğu bir devre olduğunu ifade eden Kutub, bu bekleme devresi ki aynı zamanda birbirini gözetleme devresi olduğunu, bu dönem içinde barışmak gibi bir niyet hasıl olursa kocaları onları almaya daha layık olup, bu alma ona eziyet, büyüklenmek veya başka bir evlilik yapmasına engel olmak için olmaması gerektiğinin altını çizmektedir.²⁴⁵

²⁴³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/506-507.

²⁴⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/507.

²⁴⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/508.

Boşanan kadının ve erkeğin vazifeleri vardır. Bu haklar kadının rahmindeki gizlememesi erkeğin ise kadınların dönüşünde onlara eziyet etmemesidir. ... *Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır...* Kısmına Seyyid Kutub farklı bir yorum getirerek buradaki bir derece farkın ve ya hakkın iddet müddetince erkeklerin kadınları kendi ismetlerine alma hakkıdır. Yoksa çoklarının anladığı ve başka yerlerde de delil gösterdikleri gibi, delaletin mutlak olmadığını söylemektedir.²⁴⁶

*“Boşama iki keredir. Her ikisinden sonra ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmak gerekir. Allah’ın koyduğu kurallara uymamalarından korkmadığınız sürece onlara verdiğiniz Mehir’den hiçbir miktarı geri almanız sizin için helâl olmaz. Eğer Allah’ın kurallarına uymamalarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için verdiği meblâğda taraflara bir vebal yoktur. Bunlar Allah’ın koyduğu kurallardır, bu sebeple onları çiğnemeyin. Her kim Allah’ın koyduğu kuralları çiğnerse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”*²⁴⁷ Cahiliye dönemi Araplarında kadını boşama ve iddet dönemi içinde bu eylemden dönme adeti vardı. Boşanmanın herhangi bir sayısı ve sınırı yoktu. Bu iddet süresi içinde erkek kadını tekrar kendi himayesine alır evliliğini devam ettirir veya iddet süresinin bitimine yakın himayesine aldıktan sonra tekrar boşardı. Bu uygulamanın bir sınırı olmayıp sırf kadını zarar ve eziyet olsun diye bu yola başvurulurdu. Bu şekilde kadın erkeğin elinde bir oyuncak haline getirilerek ona eziyet ediliyordu.²⁴⁸ Bu ayet-i kerimenin nüzülü ile bu cahili uygulama ıslah edilmiş ve bir disiplin hali olarak boşamanın iki defa yapılabilecek bir sınırlamaya tabi tutulmuştur.

Ayetin nüzul sebeplerine baktığımızda ve ayetin Resulullah (sav)’in pratik uygulamalarını müşahede ettiğimizde, cahiliye döneminin boşanma uygulamasının kadınlar açısından ne kadar büyük bir çıkmaz, haksızlık ve zulüm olduğunu görebiliriz. Hz. Aişe (ra)’den rivayet edildiğine göre: "İnsanlar arasındaki uygulama şöyle idi: Erkek karısını dilediği kadar boşar; yüz kere veya daha fazla boşamış olsa da iddet süresi bitmeden onu alırsa onun karısı sayılırdı. Ve devamında Aişe (ra); Bir adam karısına: "Allah'a yemin olsun benden bâin olacak şekilde seni boşamayacağım, ebediyen seni kendime de almayacağım." dedi. Karısı: "Bu nasıl olacak?" diye sorunca

²⁴⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/508.

²⁴⁷ Bakara 2/229.

²⁴⁸ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, 2/499.

da: "Seni boşayacağım, iddetin bitmeden seni tekrar yanıma alacağım." dedi. Kadın Hz. Aişe'ye gelip durumunu anlattı. Hz. Aişe, Hz. Peygamber (sav) gelinceye kadar sustu, cevap vermedi. Efendimiz (sav) gelir gelmez ona bu kadının durumunu sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'de sustu, cevap vermedi. Kur'an-ı Kerim, "Boşama iki defadır. Ondan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle serbest bırakmaktır." ayeti nazil oluncaya kadar cevap vermedi."²⁴⁹ Zikredilen rivayetlerden anlaşılacağı üzere cahiliye döneminde kadınların birçok alanda yaşadığı sıkıntıların, boşanma konusunda da yaşadığını, egemen şirk düzeninin kadını düşürdüğü durumu görmekteyiz. Kadınlara birçok alanda yapılan bu haksızlıkları İslam yasaklayarak keyfi uygulamaların önünü keserek, kadınların haklarını iade ederek hak ettikleri kıymeti ve değeri vermiştir. Bu ayet-i kerime bu keyfi uygulamalara son veren cahiliye zihniyetinin önüne bir set koyan ve toplumun yarayan kanası olan boşanma konusunu belli bir disiplin altına alan bir uygulamadır.

Tekrar hayatı birleştirip dönme imkânı olan boşanmanın iki kere olduğu zikredilerek ya onları iyilikle tutmak ya da serbest bırakmak suretiyle haklarını zayi etmeden, zulmetmeden salıvermektir. Kadınlara verilen mehir'i geri almanın caiz olmadığı vurgulanarak şayet kadın bu birlikteliğin yürümeyeceğini veya bundan sonraki hayatını ayrılmak istediği erkekle ikame ettiremeyeceği kanaati hasıl olursa kendisini boşama karşılığında kadının kocasına bir şey vermesinde bir beis yoktur.²⁵⁰

Seyyid Kutub ise talakı/boşanmayı hangi halde olursa olsun kaçınılması imkânsız ve yeri doldurulmayacak bir tedavi şekli olarak görmekte, birinci talak bir tecrübe ve deneme müddeti, ikinci talak da başka bir tecrübe imtihanı olduğu şeklinde yorumlayarak, bunu Müslüman cemiyete sunulan rabbani nizamın hikmetleri olarak görmektedir.²⁵¹ Bundan sonraki ayet-i kerimeler dönmeleri mümkün olmayan kadın ile erkeğin boşanmaları sonrası uygulanması gereken hükümler şu ayette bahsedilmektedir: *"İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah'ın kurallarına riayet edeceklerini*

²⁴⁹ Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*, s. 46

²⁵⁰ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/23.

²⁵¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/510.

zannederlerse, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah'ın kurallarıdır, bilmek isteyenler için onları açıklamaktadır."²⁵²

Üçüncü talak vuku bulursa sorunun daha büyük olduğu ve problemlerin daha derinlerde yattığını bize göstermektedir. Diğer iki talakta iddet mühletinin bitimine yakın tekrar dönüş mümkün olduğundan eşlerin bir araya gelmesi makul ve mümkünken, son talak hakkını kullanan koca, bu boşamanın dönüşü olmayan ancak başka bir erkekle yeni bir evlilik vuku bulup yine tabi bir boşanma ile son kocasından ayrılık vaki olursa eski kocasına dönmesi mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Seyyid Kutub, üçüncü talakın aile hayatının bir daha düzeleceğinin imkânsız olduğu ve büyük bir bozukluğun göstergesi olarak yorumlamakta ve artık iki tarafın yeni bir eş bulmaları iki taraf için daha hayırlı olabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Seyyid Kutub, boşamanın acelecilik veya ahmaklık yüzünden vuku bulmuşsa koca verilen bu hakla oyanmaması gerektiğinin altını çizerek Allah (cc) buna bir had koyarak sınırlandırdığını, Allah (cc), bu hakkı başıboşluğa ve ahmaklığa alet olsun diye vermediğini ifade ederek, böylece evlilik hayatının kutsiyetine hürmet ve saygı göstermeyen bir evliliğin son bulması gerektiğini söylemektedir.²⁵³

Seyyid Kutub, erkeğin boş boğazlı, aceleciliği ve ahmaklığı yüzünden bir ayrılık söz konusu olduğunda kadının bunda ne suçu ve günahı var? diye sorabilirler diyerek bu soruyu şu veciz ifadelerle açıklamaktadır; Eğer biz evlilik münasebetlerine hürmet etmeyen ve değer vermeyen bir erkeği bu şekilde evlilik hayatına zorlar ve "biz senin talakını kabul etmiyoruz karını al götür" dersek hem kadına hem evlilik müessesesine ihanet olmaz mı? diye açıklayarak kadına hürmet eden ve evlilik bağlarına değer veren İslam buna asla razı olmaz demektedir. Şayet ikinci kocasından tabi bir yolla boşanırsa veya kocası boşarsa ilk kocasına dönmekte bir mahzur olmayacağının altını çizmektedir. Ancak Allah (cc), onu bir şarta bağlamıştır. O da ayetin devamı olan şu cümledir "Allah'ın kurallarına riayet edeceklerini zannederlerse" mesele başıboş bir heva veya şehvet olmadığını ve ortada Allah'ın ikame ettiği bazı hudutların varlığına değinerek, Allah (cc)'in bu hudutları meçhulde bırakmayarak ayetlerinde bilen topluluğa açıkladığını ifade etmektedir.²⁵⁴

²⁵² Bakara 2/230.

²⁵³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/513.

²⁵⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/513-514.

Buraya kadar bahsettiğimiz konular boşanan kadınların hükmü ile alakalı konular olup boşanma mevzusundan sonra nikâh akdini sonlandıran diğer bir husus olan kocası ölen kadınlarla alakalı hükümler açıklanıyor. Cahiliye döneminde kadınlar kocası öldüğünde hoş karşılanmazdı. Kadınlar koku sürmez, süslenmez, bir yıl boyunca hiçbir şey yapmaz en kötü evde kalır ve bir yıl boyunca kocasının yasını tutardı.²⁵⁵ Yüce İslam dininin zuhurundan sonra cahiliyenin bu kokuşmuş ve kötü adeti sonlandırıp, kadının üzerindeki zillet elbisesini çıkartarak onu yoran ve yıpratana bu yükten kurtarmıştır.

Seyyid Kutub kadına yüklenen bu yükü İslam kaldırarak hem kocasını kaybetme üzüntüsü yaşayan hem de akrabalarının baskısı gibi bu ağırlıklara son vererek onu mutlu edecek bir aile hayatının kapılarını yüzüne kapatmadığını vurgulamaktadır. İslam dininin gelişi ile bu cahili adet kaldırmakla beraber buna Kur'an belli bir zaman tayin ederek sınırlandırdığını söylemektedir. Resulullah (sav)' den gelen sahih rivayetlerde bu sınırlamanın pratiğini bize gösteriyor.²⁵⁶ Bu sınırlamada dört ay on gündür.

Seyyid Kutub bu ayeti farklı bir perspektiften yorumlayarak kadının rahminin temizlenmesi ve kocasının ailesinin duygularını incitmeden onlarla beraber taziyesini tutarak süslenmez, koku sürmez ve insanların dikkatini çekecek güzel elbiseler giymez, böylece hem üzüntüsünü yaşar hem de hatıralarına hürmet ederek kocasının ailesini yaralayacak ve üzecek bir tavır sergilemediğini ifade etmektedir. Bu sayede kadına ne kendi ailesi nede kocasının ailesi karışmadığını, onun artık şeriatın hudutları içinde hür bir kadın olduğunu, onun yolunda ne çürümüş an'aneler nede kalıplaşmış adetler durabilir şeklinde yorumlamaktadır.²⁵⁷

Bundan sonraki ayet-i kerime ise kocası ölen kadına evlenme niyeti ile yaklaşımı Allah (cc) belli hudutlar koyarak yanlış anlaşılmanın veya yanlış davranmanın önüne bir set çekmektedir. Kutub, kadın iddet süresi içinde, ölmeyen hatırlara ve kocasının ailesinin duygularına bağlı olduğunu söyleyerek, bunun yanında rahminde belli olmayan veya belli olup durumunu beklediği hamillerin söz konusu olabileceğini ve bundan dolayı yeni bir aile hayatından bahsetmeyi engelleyen hususların varlığından

²⁵⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/523.

²⁵⁶ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 2/53.

²⁵⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/523.

söz etmektedir. Bu huşulara saygı göstermek ve çiğnememek lazımdır. Bu itibarla evlenme niyetini açıkça değil de üstü kapalı ifade etmek Allah'ın bir emri olup iki taraf içinde sağlıklı ve duyguları yaralamayacak bir davranıştır. Bu helal ve caiz olan bir fitri davranıştır. Burada mahzurlu yasaklanan husus gizlice vaadleşerek kocanın hatıralarına ihanet ve Allah (cc)'ın koyduğu fasılaya da karşı işlenmiş bir hayasızlık olabileceğini unutmamak gerekir.²⁵⁸

Allah (cc) bundan sonra ise cinsi münasebet olmadan boşanan kadınların hükmünü ve haklarını şu şekilde açıklayarak güvence altına almıştır: *“Kadınları boşarsanız, onlarla birleşmemiş ve mehir de belirlememiş olursanız malî bir sorumluluğunuz yoktur. Zengin olan gücüne göre, eli darda olan da gücüne göre onlara makul ve gönül alıcı bir şeyler versin. İyiler için bu bir borçtur. Bir mehir belirlediğiniz halde onlarla birleşmeden kendilerini boşarsanız, belirlediğiniz mehirin yarısını ödemek size borçtur; ancak kadınların bağışlaması veya nikâh bağı elinde olanın hoşgörülü davranması müstesnadır. Hoşgörülü davranmanız takvâyâ daha uygundur. Aranızda lutufkâr davranmayı unutmayın. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”*²⁵⁹ Bir kısım âlimler mehiri tayin edilerek boşanan kadına verilecek şey için farklı görüşlere sahiptir. Bir kısım ulema bir kısım para veya elbise olarak görüş belirtirken, diğer kısım ulema ise mehir tayin edilip boşanan kadının durumu gibi mehirin yarısının verilmesini belirtmişlerdir.²⁶⁰

Seyyid Kutub fikhi meseleden farklı olarak bu ayetlere edebi bir yorum getirmektedir. Boşanan kadına verilen bu malın bir tazminat aynı zamanda ruhi yönden de ayrı bir değere sahip olduğunu söylemektedir. Henüz evliliğin başlamadan kopması kadında hem kırgınlık hem de husumet oluşturabileceğinden bir nevi tazminat hükmünde olan bu davranış talakın oluşturduğu hüznün, nefret ve çirkin havasını yok edeceğini ifade etmektedir. Kerim hatıranın muhafazası için iyilik üzere bir meta verilmesini Allah (cc) tavsiye etmektedir. Herkesi durumuna göre, gücü nispetinde mükellef tutmaktadır diyerek takva şuurunun insanları birbirlerine bağladığını müsamaha ve fazilet duyusunu pekiştirdiğinin altını çizmektedir.²⁶¹

²⁵⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/524-525.

²⁵⁹ Bakara 2/236-237.

²⁶⁰ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-**Taberi**, *TaberiTefsiri*, 2/57.

²⁶¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/526.

Cahiliye Araplarında önceden de bahsettiğimiz gibi farklı boşanma türleri mevcuttu. İslam bu uygulamaların bir kısmını kaldırmış bir kısmına ise sınırlandırma getirerek düzenlemiştir. Kur'an'ın getirdiği bu sınırlandırmalar ve uygulamalar kadını cahiliyenin kokuşmuş ve zalim kurallarından kurtararak ona hak ettiği değeri vermiş ve yüceltmıştır. İşte cahiliye döneminde kadın haklarının çiğnendiği başka bir uygulamayla karşı karşıya kalıyoruz. Bu uygulama başka bir boşanma türü olan Zihar'dır. Mücadele süresinin 1-4 ayet-i kerimeleri ile Allah (cc) zihar uygulamasını yasaklayarak bu davranışa karşı bazı müeyyideler getirmiştir.

Zihar; Adamın, karısına ‘sen bana anamın sırtı gibisin’ demesidir.²⁶² Cahiliye döneminde hanımına kızan yâda eziyet etmek isteyen erkekler kadına sen ban anamın sırtı gibisin diyerek hanımını kendine haram kılarak ona yaklaşmaz ama aynı zamanda evlilik akdi devam ederdi. İslam kadının erkeğe haram olmasını reddederek bunu yapanlara bazı cezalar getirmiştir.²⁶³ Ayetlerin nüzul sebebine baktığımızda Allah (cc)'ın kadınlara nasıl büyük bir makam ve değer verdiğini görmekteyiz. “*Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a yakın olan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir.*”²⁶⁴ Rivayetlerden bu ayet-i kerimenin Havle Bint-i Sa'lebe (ra) ve kocası Evs b. Sabit hakkında nazil olduğu anlaşılmaktadır. Kocasının kendisine zihar yapması sonucu eşini şikâyet etmek için Allah Resulü (sav)'in yanına gelerek durumu arz ettikten sonra Allah (cc) bu sahabe kadının durumunu açığa kavuşturmak için Mücadele süresinin ilk dört ayetini nazil buyurarak kadının şikayetini çözüme kavuşturmuştur.²⁶⁵

İşte bu ayetler yedi kat göğün üstünde bu kadının hakkını vermek, muhafaza etmek, onu rahatlatmak ve Müslümanların ailevi problemlerde takip edeceği metodu belirtmek üzere inzal olan hükümlerdir. Seyyid Kutub bu hadisenin Allah'ın yanında değerli değersiz, küçük büyük fark etmeksizin ilgilendiğinin ve her meseleye karşılık verdiğinin bir delili olduğunu söylemektedir. Bu ayetlerin insana duygularına

²⁶² Râğib el-İsfehânî, Ebû'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, *el-Müfredât*, çev. Mustafa Yıldız, Pınar yayınları, İstanbul, 2007, s. 948.

²⁶³ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt-Taberi, *Taberi Tefsiri*, 8/199.

²⁶⁴ Mücadele 58/1.

²⁶⁵ Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali (458/1066), *es-Sünenü'l-kübrâ*, Meclisu daireti'l-maarif, Haydarabad 1344, 7/382.

dokunan, insanın yalnız olmadığı, kişiyi işiten ve gören, sıkıntılarına çözüm getiren bir Rabbinin olduğunu bilmesi insanda ayrı bir tesir bırakarak kalbine dokunduğu ifade etmektedir. Erkeğin sen bana annemin sırtı gibisin diyerek kadının onun annesi gibi olmayacağını lüzumsuz ve hakikatlere ters, boş bir söz olduğunu, hayatın gerçeklere ve hakikatlere dayanarak karmaşıklığa müsaade etmediğini bize göstermektedir.²⁶⁶

Bu ayetin nüzulü bize göstermektedir ki kadını hor ve hakir görüp aşağılayan bir cahili Arap geleneğinin daha son bularak, cahiliyenin kadına biçtiği rolü alt üst edip kadına hak ettiği değeri vererek cahiliyenin karanlığından kurtarmıştır. Kadının söylediği sözün yaptığı işlerin o günkü cahili toplumda hiçbir değeri olmadığı halde Allah (cc) yedi kat gökten onun haksızlığa karşı göstermiş olduğu bu çığlığa karşılık vererek kadına hak ettiği değeri vermiştir. Bu ayet aynı zamanda hala cahiliye dönemi yaşayan günümüz toplumlarında modernizm adı altında kadını aşağılayan ve sadece cinsel bir obje olarak gören hâkim düzenlerin ve düşüncelerin İslam dinine getirdikleri haksız eleştirilere de cevap niteliğindedir.

Nitekim bunun örneğini Resulullah (sav)'den sonrada görmekteyiz. Hz. Ömer (ra) halkın içinde yürürken Havle bin-i Sa'labe ona yaklaştı ve Hz. Ömer'i durdurdu. O da başını eğerek kadını dinledi ve ihtiyacını giderdikten sonra kadın oradan uzaklaştı. Bir adam ey Müminler 'in emiri bu yaşlı kadın için Kureyş'in erlerini beklettin dediler. Hz. Ömer (ra) ise; yazıklar olsun sana, bu kadının kim olduğunu biliyor musun? O; hayır, dedi. Hz. Ömer: bu, Allah'ın şikâyetini yedi kat göğün ötesinden duyduğu kadındır. Bu Sa'labe kızı Havle'dir. Allah'a yemin ederim ki geceye kadar benim yanımdan ayrılmasaydı ben, onun ihtiyacını giderinceye kadar yanından ayrılmazdım, diyerek ona hakkettiği saygıyı göstermiştir²⁶⁷

3.2. Ailevi Sorumluluklar Açısından Kadın

3.2.1. Eş Olarak Kadın

Aile, İnsanlığın başlangıç noktası, ilk müessesesi, İslam toplumunu ikame eden, ümmetin ilk kaynağı ve mukaddes bir unsurudur. Aile eşler arasında maddi ve manevi yönden birbirlerine destek olan, ilahi bir dokunuştan kaynaklanan sevgi, şefkat, fitri yakınlık ve eşlerin birbirleriyle huzur bulduğu kutsal bir kurumdur. İslam'ın aynı

²⁶⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 14/338-339.

²⁶⁷ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7768, Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, s. 1108-1109.

zamanda bir aile nizamı olduğunu belirten Seyyid Kutub, fitatın esas kaynağı ve fitri nizamın kendisinden teşekkül ettiğini söylemektedir. Toplumsal düzeninin aile nizamının temelleri üzerinde kurulabileceğini, bütün insanlığın sağlığı ve selameti için tahakkuk ettiren bir müessese olduğunu ifade eder.²⁶⁸

Seyyid Kutub Allah'ın kendi türünüzden eşler yaratıp sevgi ve şefkati yerleştirmesi, aynı zamanda ruhlara bu duygu ve eğilimi vererek iki cins arasında ki münasebet, onlar için bir sükûnet, kalbin huzuru, güven, aynı zamanda emniyet vesilesi kılarak, Allah'ın gücünün ve kudretinin büyüklüğünü ifade ettiğini, insanların bu nimetin farkında olmadığını ve çok az düşündüklerini söylemektedir.²⁶⁹

Seyyid Kutub, bu ayette cinsi anarşinin önünü kapatmanın, cinsi arzuları telafi etmenin Allah'ın meşru kıldığı şekilde aile yuvasını kurmakla çözüme kavuşturulabileceğini söylemektedir. Bunun içinde evliliğin önünü tıkayan bütün engellerin ortadan kaldırmak gerektiğini ve Kur'an'ın bu engellere pratik çözüm yollarını sunmuş olduğunu söyleyerek, bu engellerin en başında da yukarıda ki ayette de ifade edildiği üzere fakirlik ve yoksulluğun geldiğini ifade etmektedir. Aile yuvasının sade ve temiz olması gerektiğini, kişinin önüne maddi engel çıkarmak hem erkek hem de kadını fuhuşa teşvik edebileceğini, İslam'ın ise bu engelleri yasakladığını vurgulamaktadır. Evliliğe güç yetiremeyecek kişilere yardım edilmesi gerektiğini emrederek, İslam nizamının teşekkülü ve içtimaî nizamın selameti için bunun hem Müslümanların hem de devletin görevi olduğunun altını çizmektedir.²⁷⁰ Nitekim konuya dair şu ayet nazil olmuştur: *“İçinizden evli olmayanları, köle ve câriyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin. Yoksulluk içinde iseler Allah lutfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır. Allah'ın hazinesi geniştir, her şeyi bilmektedir.”* (Nur/32)

Cinsi eğilimlerin temiz ve Nazif kalması gerektiğini ifade eden Kutub, toplumlar iktisadi durumlarını düzelterek herkesin belli hayat standartlarına sahip olması gerektiğini, bu tedbirlerin alınması sonucu, tüm iğrençliklerin önünün tıkanacağını ve

²⁶⁸ Seyyid Kutub, *Fizilal-il-Kur'an*, 1/486-489.

²⁶⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 11/414.

²⁷⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 10/427.

pisliklerin varlığını sonlandırarak insanın yeryüzü ile semanın arasında bağlar inşa ederek Allah'ın nuruyla aydınlanmış temiz ufukların belireceğini söylemektedir.²⁷¹

Aile denen bu ulvi kurumun inşası, temiz ve iffetli bu ufukların devamlılığı hem erkeğe hem de kadına bazı sonuçlar doğurmaktadır. Bu görev taksimini Allah (cc) Kitabında teferruatıyla açıklamış ve bu yüce müessesenin teşekkülü sonucunda Kadına ve erkeğe bazı sorumluluklar yükleyerek vazife taksimi yapmıştır.

“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Sâliha kadınlar Allah'a itaatkârdırlar. Allah'ın korumasına uygun olarak, kimsenin görmediği durumlarda da kendilerini korurlar. (Evlilik hukukuna) başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.”²⁷²

Aile kurumunun ikame etmek için evlilik yoluna girmiş eşlerin, bu yüce kurumun devamlılığını sağlamları için eşlerin üzerine düşen görevleri yapması gerekmektedir. Bu görev taksiminde her eş sorumlu olduğu alan ile ilgili kendisine yüklenmiş vazifeleri ifa ederek bu kutsal müesseseyi idare edip devamlılığını sağlamakla mükelleftir. Bu görevler, aile kurumunun sağlıklı yürümesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu görevler yaratıcı tarafından eksiksiz ve mükemmel olarak bize tevdi edilmiştir. Aile reisliğinin geçen ayette erkeğe verilmiş olması, bir görev taksiminden ibaret olup birinin diğerini hor hakir görmesi veya küçümsemesi şeklinde yorumlamak Kur'an'a bütüncül bir bakış açısıyla değil cımbızlama şeklinde yapılacak insafsız bir yorum olacaktır ki, bunun masum bir yaklaşım olduğunu söylemek imkânsızdır. Erkeğin ailede yönetici olmasını adalet prensibinden yola çıkarak değerlendirmek hem daha insafli hem de kadına Allah'ın yüklediği yükün üstünde bir yük yüklememek şeklinde anlamak daha isabetli olacaktır.

Seyyid Kutub, kadını ve erkeği yaratılışlarını göz önüne alınması ve tek nefsin iki parçasından müteşekkil olan eşlerin kabiliyetlerine göre görev taksim edilmiş olması, Rabbani bir dokunuşun olduğunu bize göstermektedir şeklinde duruma açıklık

²⁷¹ Seyyid Kutub, *Fizilal-il-Kur'an*, 10/431.

²⁷² Nisa4/34.

getirmektedir. Kadının yaratılış itibariyle erkeğe göre fitri yapısı gereği çocuk yapmak, onu büyütmek, eğitimine gereken önemi vermek ve evin işlerinden sorumlu olması onun en önemli vazifelerinin başında geldiğini, erkek ise evin geçiminden sorumlu olması, eşini, çocuklarını tüm tehlikelerden muhafaza etmesi gibi görevlerinin olmasını da adaletin ta kendisi olduğunu ifade etmektedir. Allah'ın herkese gücü nispetinde sorumluluklar yüklediğini ifade eden Kutub, bu görevleri yaratılıştan gelen özellikler bağlamında değerlendirmektedir. Sıradan bir müessesenin bile idarecisiz olması düşünülemezken, böyle yüce bir kurumun idarecisiz düşünülmesinin söz konusu olmadığını söylemektedir. Erkeğe verilen yöneticilik vasfının onun sorumluluklarını artırdığını ve bu görevi üstlenecek kişinin bu görevi ifa edebilecek donanıma sahip olmasını vurgulamaktadır. Kadın daha ince, zarif, şefkat ve merhamet timsali ve yavrusunun ihtiyaçlarını karşılamada daha özverili bir yapı ile donatıldığından, Allah (cc) bu görevleri kadına tevdi etmiştir. Bu Allah'ın kadına yüklediği fitri yapısından kaynaklanan reflekslerdir. Erkek ise daha sert, duygusal yönden daha itidalli olup kadının görevlerini üstlenmesi fitri açıdan mümkün değildir. Kadının görevini yerine getirmeye çalışması eksiklikleri de beraberinde getirebileceğinden Allah'ın böyle bir eksilik ile insanları başıboş bırakması düşünülemez. Kadının üstlendiği bu görevler oldukça önemli olup, ailenin saadeti ve selameti için çok mühim vazifelerdir. Bu görevlerin taksimi erkeğin ve kadının fiziki ve fitri farklılığından olduğunu unutmamak gerekir. Yaratılıştan gelen bu farklılık bir üstünlük ve çekişme sahnesi değil doğal bir vazife taksimi olup adalet esaslı bir yaklaşımdır.²⁷³

Muhammed Abduh'ta Seyyid Kutub gibi benzer yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Erkek ile kadının vazifelerini vücudun azalarına benzeten Abduh, her organın, azanın vazifesinin farklı olduğunu ve birinin diğerinin değerini düşürmediğini her organın hayati öneme sahip olduğunu ifade ederek, erkek bu yapı içinde baş mesabesindeyse kadın da gövde mesabesinde olup vazifeleri farklıdır diye bir yorum getirerek durumu somutlaştırmıştır. Bu görev taksiminin birçok hikmetleri olduğunu ifade eden Abduh, erkeğin kazanma, güç yetirebilme ve koruyup kollama açısından kadından üstün olduğunu söyleyerek, erkeğin vazifelerinin ağır olduğunu bu vazifeleri

²⁷³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/207-208.

kadına yüklemenin hem fiziksel hem de ruhsal yönden yorucu ve yıpratıcı olacağından fitratına uygun olarak güven içinde, rızık endişesi taşımadan, daha rahat, huzurlu ve hayatın acımasız karmaşasından uzak olarak mutlu bir aile yuvasında kendine İlahi olarak biçilmiş rolünün gereklerini yerine getirmek ile meşgul olacağını ifade etmektedir.²⁷⁴

İslam aile kurumunu kutsal görüldüğünden bu kurumu muhafaza etmek ve devamlılığını sağlam eşler için bir esastır. Fakat aile içi problemler ve sıkıntılar baş gösterdiği zaman bu kurumun dağılmaması adına Allah (cc) bazı çözümler ve alternatifler söyleyerek aile yuvasının devamını sağlamaya dönük tavsiyelerde bulunmuştur. Her ailede olabilecek anlaşmazlıklar ve çekişmeler baş gösterebileceğinden, İslam son noktayı koymadan çözüm yollarını göstererek bu müesseseyi kurtarmayı amaçlamaktadır.

Seyyid Kutub, Saliha kadınların Allah (cc)'ın buyruklarına boyun eğen ve kocası yanında olmadığına onunla bağlarını muhafaza ederek ırzını ve namusunu koruyan iffetli kadınlar olduğunu söylemektedir. Saliha olmayan kadınları ise, şımarık, kibirli, asi ve taşkınlık çıkaran tiplerdir.²⁷⁵

Muhammed Abduh, kadının şımarıklığı, kocasına itaat etmeyen, geçimsiz, eşine tepeden bakan, nasihatlere kulak tıkayan ve kendisine gösterilen fırsatları kulak arkası edip umursamaz olan kadın tiplerini, kadın haklarını koruma adına bu batı mukallitleri ne tavsiye etmektedirler? Acaba kafalarında kurdukları mizansen, kaba saba, gaddar, zalim bir koca ve karışında zavallı, ürkek ve mazlum şeklinde bir kadın mı Tasavvur ediyorlar? Böyle bir kadına mı Allah (cc) terbiye etmesini veya dövmesini erkekten istemektedir? Şeklinde sorular yönelterek Allah (cc)'ın böyle bir kastı olduğunu söylemekten O'nu tenzih ettiğini ifade etmektedir.²⁷⁶ İslam bu ve buna benzer ahlaki bazı bozukluklar sezildiğinde bu yüce kurumun devamını sağlama adına bazı ön tedbirler söylemektedir. Bu tedbirler geç kalındığında dönülmez bir yola girilebileceğinden, önceden erken müdahale aile yuvasının dağılmasını önleyecektir. Seyyid Kutub 'ta, böyle sıkıntılar aile çatısının yıkılmaması için icra edilen pratik esaslar olarak nitelemektedir. Bu hükümlerin kadın ile erkeğin arasında savaşı değil

²⁷⁴ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, 5/110.

²⁷⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/213.

²⁷⁶ Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, 5/116.

oluşması muhtemel savaşın önüne geçmek için alınmış tedbirler olduğunu söylemektedir.²⁷⁷ Bu terbiye aşamaları ayetten de anlaşılacağı üzere üç aşamada gerçekleşmektedir. Bunun ilki nasihat aşamasıdır. Diğer aşamalara geçmeden kocanın nasihati ile kendine gelen ve durumun vahametini anlayan kadınlar vardır. Buradaki amaç tatlı sözler ve öğütler neticesinde kadının kendine çekidüzen verip, hatalarının farkına varmasıdır. Fakat bu nasihatler her zaman işe yaramayabilir. Çünkü kadının dik başlılığı, malı, statüsü ve kibri bu nasihatleri duymasına engel olabilir. Bundan sonra ise ilahi ferman ikinci aşama olarak daha ağır bir müeyyide ile yatakları ayırmak suretiyle terbiye yolunu tavsiye etmektedir. Çünkü yatak, cazibe yeri ve kadının hâkimiyet zirvesini yaşadığı yerdir. Kadının en büyük kozudur. Erkeğin kadının bu kozuna karşı göstereceği dirayet ile kadının en büyük kozunu elinden alarak onu terbiye yoluna gidebilir. Kutub, erkeğin bu terbiye metodunu uygularken dikkat etmesi gereken noktaların altını çizerek, bu ayrılışı başkalarına hissettirmeden, hatta çocukların dahi bu durumu fark etmesinin önüne geçerek onları bu olumsuz durumdan korunması gerektiğini söylemektedir. İslam bu ayrılığı bir tedavi yöntemi ve aileyi kurtarmaya yönelik olarak görür. Yoksa kadının onurunu ve haysiyetini kırarak yapılan bir davranışı İslam'ın tasvip etmesi düşünülemez.²⁷⁸

Seyyid Kutub, bu nasihat ve kısa ayrılışın da çözüm olmadığı ve kadının serkeşliğine, umursamazlığına devam ettiği zaman İslam'ın üçüncü kurtarıcı tedbirini açıklayarak, İslam'ın belirlediği şekilde haddi aşmadan²⁷⁹ dövülmesini yorumlamaktadır. Uygulanan nasihatler ve küsmelerin işe yaramadığı zaman bu sıkıntı daha anormal bir durumun göstergesi olabileceğini söylemektedir. Bunların sınırlarını Allah Resulü (sav)'in açıkladığını, bu dövmenin sadece te'dib olduğunu, ona işkence veya gaddar bir yaklaşımın olmasının söz konusu bile olmayacağını, bir babanın veya öğretmenin dövmesi gibi sadece düzeltmeğe yönelik bir çözüm olduğunu ifade etmektedir. Maksat hangi aşamada bir, iki veya üçüncü aşamada olsun, orada durarak artık onları ne sözlerinizle nede dövme yoluyla incitmenin önünü keserek suiistimalin önü tıkanarak hiçbir bahanenin kabul edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Çünkü burada esas olan aileyi kurtarmak ve bu yüce müessesenin devamlılığını sağlamaktır.

²⁷⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/215.

²⁷⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/215.

²⁷⁹ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, "Nikâh" 93.

Burada Şu hususa da dikkat çekmek gerekir. Bu problemlerin kaynağı erkek olduğu zaman kadın nasıl hal ve çaresine bakacaktır? Erkek geçimsiz, zalim, gaddar, kibirli ve eşini aşağılayan biriye kadın buna karşı ne yapacaktır? Veya hakkını nasıl arayacaktır? Önceden de bahsettiğimiz üzere Kur'an'ın erkek tarafından kaynaklanan problemlerde de, kadınların haklarını muhafaza ederek en ufak bir haksızlığa uğramadıklarını ifade etmiştik. Zira problemin kaynağı kadın olabileceği gibi erkekte olabilir veya her ikisinden de kaynaklanabilir. İslam kadına erkeği bırakma ve ayrılma hakkı tanımış ve onun canını, malını ırzını muhafaza altına almıştır.

Nisa 34'üncü ayetten sonra gelen ayette de Allah (cc) artık hiçbir çıkar yol kalmadığında kadın ve erkeğin ailesinin duruma müdahale ederek bu kurumu kurtarmayı emrediyor. EŞler bu problemlerle mücadele ederken sağlıklı düşünmemiŐ veya nefsi davranarak birbirlerini olanca incitmiŐ olabileceğinden, bu durumda onları dizginleyip akıl verecek ve yol gösterecek kişilere ihtiyaç duyabilirler. Her iki taraftan olan bu aile bireyleri²⁸⁰ adilane bir yaklaşımla aileyi kurtarmaya yönelik çabalar göstererek bu kurumu ayakta tutabilirler. Aile dediğimiz bu yüce müessesenin bu kriterler çerçevesinde oluŐumundan sonra eşler, toplumun çekirdeğini oluşturan bu ulvi kurumun temiz ve berrak bir toplumun inşası için kendilerine yüklenen rolün sorumluluklarını yerine getirirler.

Kadının aile içinde ki rolü çok mühim ve hayati öneme sahiptir. Gerektiğinde eşine karşı bir hayat arkadaşı, bir sırdaŐ ve hayatın yüklediği maddi-manevi zorluklarına karşı ona destek olan bir yol arkadaŐıdır. Aynı Şekilde sıkıntılarında ona teselli veren ve sükûneti sağlayan bir arkadaş, yanlış yollara tevessül ettiğinde ona doğruyu gösteren bir kılavuz, eşinin yokluğunda onun vazifelerini yüklenen kiŐidir kadın. Aile içinde çocuklarına karşı sorumlulukları olan bir anne, sağlıklı bir toplumun oluşması için çocuklarını eğiten bir öğretmendir.

3.2.2. Anne Olarak Kadın

İki cinsin fitri olarak yakınlaŐması sonucunda, sükûnet ve huzur peyda olur. Karı-koca arasında ki fitri ihtiyaçtan doğan bu yakınlaŐma, aralarında ki sevgi ve muhabbetin gelişmesini sağlayarak İslam nizamının oluşmasını veya gelişmesini sağlayacak çocukların olmasıyla başka evre başlamış olur. İslam iki cins arasındaki bu

²⁸⁰ Nisâ 4/35.

cinsel yakınlaşmayı sadece nefsanî duyguları tatmin etmekten öte yeni bir nizamın teşekkülü için bir adım olarak görür. Kadın ile erkeğin arasındaki cinsî münasebetin bir sevgi ve muhabbet göstergesi ve sadece nefsanî ve şehvanî duyguları tatminin ötesinde, ulvî bir gaye için vesile olduğunu da unutmamak gerekir.

Seyyid Kutub, hayatın tabiatına uygun hedefler tahakkuk ettirme, hayatın ve neslin devamı için bir gereklilik ve bu hedefe yürürken bunların hepsini Allah'a bağlamak vesilesi olarak görülmesi gerektiğini ifade eder. Hedefin sırf şehvet değil yapılan her amelin Allah'ın emirlerine ve rızasına uygun olması gerektiğini söyleyerek, Müslümanın Allah'ın ona ancak helal kıldığını yaşar, haram kıldığından ise uzaklaşması gerektiğinin altını çizmektedir.²⁸¹

Seyyid Kutub, Fıtratı halk eden Allah (cc) 'ın kendisi olduğu için onun koyduğu nizama göre hareket etmeyen fıtrata muhalif davranan her insan her düzen her boyun onun koyduğu düzene eğilmek zorunda kalacağını ifade etmektedir.²⁸² Ayrıca ailevi münasebetler sadece ulvî duygulardan ayrı, hayvanî isteklerden çok öte daha büyük bir amaca hizmet ettiğini, zira ailevi ilişkiler bir anlık zevkten ibaret olmayıp cinsler arası temiz ve pak bir gayeye hizmet etmesi gerektiğini ifade etmektedir.²⁸³

Ailevi ilişkilerde kadın ve erkek bir libas gibi olması gerektiğini şu ayette "*Onlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz*"²⁸⁴ vurgulanmıştır. Her halini örterek, onu koruyan ve tabî duygularına cevap veren, beşer olan insanı yücelere çıkartarak hayvanî duygulardan müstağni yapan bir üslupla insana hitap etmektedir.²⁸⁵

Büyük bir amaç uğruna bir araya gelen eşler, Allah'ın çizdiği hudutlar dışına çıkmadan fıtratlarının gereğine göre hareket edip cinsel yakınlaşmadan sonra kadın, Kur'an'ın tabiriyle hafif bir yük yüklenerek, gerçek bir aile yuvasının gerçekleşmesinin temelleri atmaktadır. "*Sizi bir tek candan yaratan, kendisiyle mutlu olsun diye ondan da eşini yaratan O'dur. Erkek eşiyile beraber olunca kadın hafif bir yük yüklenir, onu bir süre taşır; hamileliği ağırlaşınca rableri olan Allah'a şu sözlerle yakarır: "Andolsun, bize kusursuz bir çocuk verirsen kesinlikle şükredenlerden*

²⁸¹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/499.

²⁸² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/500.

²⁸³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/362-363.

²⁸⁴ Bakara 2/187.

²⁸⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/362.

olacağız!"²⁸⁶ Seyyid Kutub bu birleşmenin geçici bir lezzetin ötesinde ulvi bir gayeye hizmet ettiğini vurguladıktan sonra, aile yuvasının huzur ve güven içinde olması gerektiğini ifade ederek, insanlığın en değerli ve en pahalı mahsullerin yetişmesi için bu yuvanın İslam nizamına uygun bir yuva olması gerektiğini söylemektedir.²⁸⁷

Bundan sonra hem erkeğin hem de kadının doğacak olan yavrunun eşlerin omuzlarına büyük sorumluluklar yüklediğinin farkında olmaları gerekir. Onun temiz ve selim bir şekilde yetişmesi için elinden gelen gayreti gösterme devresi başlamıştır. Yavrularını İslam ahlakı üzerine yetiştirme ve hazırlama aşamasıdır ki hayatın çetin ve zorlu şartlarına uyumu için bu eğitim gereklidir. Seyyid Kutub, çocukluk çağının diğer canlı türlerine göre en uzun evre olduğunu ifade ederek, geleceğe hazırlanma adına bu evrenin uzun olmasının ilahi bir hikmet olduğunu, bu evrede sağlıklı yetişebilmesi ise anne-babanın bilgi ve tecrübelerine ihtiyaç duyar ve İslam ile yoğrulan bir aile yuvasının çocuğun istikbali için hayati öneme sahip olduğunu söyler.²⁸⁸

Seyyid Kutub tecrübelerden yola çıkarak aile yuvasının dışında hiçbir yuvanın çocuğun yetişmesi ve terbiyesi için gereken ihtiyacı ve donanımı sağlamamakta olup, Allah (cc)'ın bahsettiği bu kutsal müessesenin zıddına hareket eden kafir, sapık, fasık ideolojilerin ve sistemlerin kurmaya çalıştığı çocuk yuvalarının gerçek bir aile yuvası olmadığını ifade etmektedir. Bu gibi yapmacık yuvaların oluşması için batı menşeli düşüncelerin kadını özgürlük vaatleriyle çalışmaya teşvik etmesi ve dolaylı şekilde mecbur etmesi çocukların bakım evleri veya çocuk yuvalarına terkedilmesini sebep olduğunu söylemektedir. Çocuğun ilk öğretmeni annesidir ve bu büyük şefkat abidesi anneden çocuğu ayırmak onu hem fitraten hem de ruhen büyük boşluklara iteceğini belirterek, bu boşluk çocuğu psikolojik bir bozukluğa mahkûm etmeye çalışan batı kaynaklı düşünceler olduğunu ve temiz bir terbiye ile yetişmesini arzu eden İslam'a karşı açılan en büyük savaş olduğunun bilinmesi gerektiğini söylemektedir. Bu lanetli sistemlerin kadını ilerencilik adına ve sözüm ona gericilikten kurtarma gayesi ile dünyaya büyük bir hazine olacak yavruları kurban ederek, basit gayeler ile nesli ifsat etmekte olduklarının altını çizmektedir.²⁸⁹

²⁸⁶ Araf 7/189.

²⁸⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 6/348.

²⁸⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/487.

²⁸⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1/488.

Annenin evladına göstereceği merhamet ve sevgiyi hiçbir yaratılmış gösteremez. Anne fitratı gereği evladı için canını vermekte bir an bile tereddüt etmez. Bozulmamış bir fitrat bunu gerektirir. Kendisine sevgi ve merhamet kanatlarını geren anne, evladının yanında da en değerli hazine olma özelliğini koruyacaktır. Kendisini doğuran, terbiye eden ve büyüten anne, evladının nazarında dünyadaki paha biçilmez bir mücevherdir. İslam terbiyesi ile yetişen bir çocuğun gözünde anne budur. Anne şefkatinden ve sevgisinde uzak çocuklar ise ruhi bunalımlar içinde sağlıksız bir eğitim içinde sevgi ve merhamet duygusu olmayan bir terbiye ile eksik ve yetersiz yetişmiş olacaktır. Başka ayetlerde annelik duygusunun çok değerli ve yüce olduğu, toplumu yetiştiren bireyin anne olduğu vurgulanarak ona büyük bir değer ve rol biçilmiştir.²⁹⁰ Bundan dolayı anneye gösterilecek saygı ve hürmetin sınırı yoktur. Kadına bu kıymeti ve bu paha biçilmez değeri veren âlemlerin Rabbi olan Allah'tır. Nitekim birçok hadis-i şeriflerde de Allah Resulü (sav) onlara karşı sevgi ve saygı da kusur edilmemesi, ne yapılırsa yapılsın hakkının ödenemeyeceğini ifade ederek kadının haliyle annenin değerli bir hazine olduğu anlaşılmaktadır. “Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun!”²⁹¹

İslam mukaddes olan aile bağlarını hem kadın ile erkeğin hem de anne ile yavrunun arasındaki bu fiziksel ve duygusal bağları kuvvetlendirerek onları üstün meziyetlerle donatmak istemektedir. Aile arasındaki münasebetlerin asıl olanın istikrar ve kararlılık olduğu, bu müessesenin sürekliliği toplumun gelişmesi için vazgeçilmez bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. İslam hayatın her alanına hâkim olduğu ve bu alanları ıslah edip geliştirme ve devamlılığını sağlama gayesinin olduğunu bilirsek hayatımızın her alanının bir ibadet yeri olabileceği şuurunu da kavramış oluruz. Zira toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumu da İslam üzere olduğu sürece bir ibadet yuvası olabileceğini unutmamamız gerekir. Hayatımızın her alanını her anını ibadete çevirmek mümin olan her kişinin görevi olduğunu bilmemiz gerekir.

²⁹⁰ Ahkaf 46/15.

²⁹¹ Müslim, *Sahîhu Müslim*, “Birr”, 2, 3.

SONUÇ

Fî Zılâli'l-Ķur'ân, tefsirinin edebî bir dille yazılan içtimai bir tefsir olması, onu birçok tefsirden ayıran en önemli özelliktir. Klasik tefsirlerin aksine geçmişteki bilgiyi günümüze uyarlamak suretiyle çağdaş problemlere, yaşamın içinden düşünce, davranış ve inanış bağlamında çözümler sunabilmesi, onu okuyucular için cazibeli kılmaktadır. Birey ve toplumu sosyal, siyasal, kültürel yönleriyle ele alan Fî Zılâli'l-Ķur'ân,, yüzyıllar boyunca haklar ve sorumluluklar bağlamında tartışmalı bir konuma oturtularak haksızlığa uğratılan kadın aktörünü en iyi biçimde işlemesi nedeniyle, özel bir araştırma konusu olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim kadın anne ve eş olma gibi vasıflarıyla toplumun eğitim, öğretim ve aile açısından en mühim parçasıdır.

Tarih boyunca kadınların hak ve sorumlulukları anlamında süregelen tartışmaların, günümüzde gelmiş olduğu nokta, esasında hak ve sorumlulukların amaç edinmediğini, 'özgürlük' kavramıyla temellendirilip gayesinden saptırılarak asıl arzu edilenin Kutub'un değimiyle "kadının özgürlüğü değil, kadına ulaşmanın özgürlüğü" niteliğinde olduğu görülmektedir. Geçmişte kadının insan olup olmadığı yönünde fikirleri tartışacak kadar insan onurunun aşağılandığı bir tarihin temsilcisi olan batı modernitesinin, kadın hak ve sorumlulukları bağlamında alternatif bir bakış açısının öncüsü olduğu iddiasının tutarsızlığı Kutub'un mezkûr sözünü desteklemektedir. Bununla birlikte komünizm, sosyalizm, kapitalizm ve bu bağlamda gelişen seküler yaşam tarzı ne genel anlamda insanı ne de özel anlamda kadını ikna edebilecek bir düşünce tarzı ortaya koyabilmiştir. Söz konusu düşünce biçimleri ve yaşam tarzları kadının bir meta olarak kullanılmaması gerektiği hakikatini ortaya koyamamıştır.

İnsanı, birey olarak toplumsal yaşama uyumlu hale getiren şeyin hukuk olduğu, bu hukukun ancak kendisini dikkate alacak insan topluluğuyla icra edilebileceği; insanın da ancak yazılı ve yazısız normları benimsemesi veya ceza-i yaptırımlar zoruyla kabul etmesiyle bunun uygulanabileceği bilinen bir gerçektir. Uhrevi hayatın reel hayatın dışına itilerek, madde ve maddeciliğin amaç edinildiği bir yaşamı merkeze alan düşünce veya sistemlerin bireysel ve toplumsal anlamda dikkate alınabilir ciddi yaptırımlarının olmadığını, bu durumun genelde insanın özelde ise kadının hak, hukuk ve sorumluluklarını gerçek manada teminat altına alma noktasında eksik kaldığı müşahade edilmektedir. Bunun aksine uhrevi hayatı merkezde tutarak, toplumsal yaşamı inşa etmeyi amaçlayan İslam inancının ve bu bağlamda gelişen değerlerin söz

konusu hak, hukuk ve sorumlulukları belirleme noktasında daha yapıcı, çözüm noktasında daha üretken ve gerçekçi olduğu görülmektedir.

Seyyid Kutup, Fî Zılâli'l-Ḳur'ân'da, kadının hak, hukuk ve sorumluluklarının ancak İslam inancı ile teminat altına alınıp belirlenebileceğini, bunun dışındaki inanç, değer, ideoloji ve sistemlerin hiçbir şekilde bunu sağlayamayacağını ifade ederek bu yönde çözümler ortaya koymuştur. Seyyid Kutup, eski cahili toplumlarda kadınların değersiz görülüp toplum dışına itilerek kendilerine zulmedilmesinin, toplumların geri kalmışlığıyla bir ilgisinin olmadığını ifade etmektedir. Ona göre geçmişte ve günümüzde gelişmiş ya da –sözde– medeni olarak nitelendirilen toplumlarda da kadın hak ettiği değeri elde edememiş, sadece cinsel bir obje görülerek önemsizleştirilmiştir. Seyyid Kutup, Fî Zılâli'l-Ḳur'ân'da, kadının hak ettiği konumu ve değeri, toplumların siyasi, eğitim, kültürel, teknolojik veya sosyal gelişmişlikle kazanmadığını; ilahi vahyin kadına hak ettiği değeri ve konumu verdiğini; kadının bu kazanımları yalnız İslam diniyle elde ettiğini bütün yönleriyle ortaya koymaya çalışmıştır.

Nitekim İslam dini, erkeği muhatap aldığı gibi kadını da muhatap almış, erkeğe görev ve sorumluluklar yüklediği gibi kadına da görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Toprağa diri diri gömülen kadını o karanlıklardan kurtarıp, cenneti ayaklarının altına koyarak onları, cennetin üstünde tutmak suretiyle muazzam bir değer atfetmiştir. Kadın-erkek ayrımı yapılmadan İlahi vahye muhatap olması bakımından kadına bir takım sorumluluklar yüklenmesi, sosyal hayatta önemli bir rol üstlendiğini bize göstermektedir.

İslam dininin en büyük kaynağı Kur'an'da bütün ümmetlere örneklik teşkil eden kadınlar zikredilmiş ve Peygamberimiz (s.a.s) hadislerinde bu kadınlardan bahsederek övgülerde bulunmuştur. Seyyid Kutup, en hayırlı kadınlardan bahsederken Asiye annemiz için Firavun 'un şatafatlı sarayını elinin tersiyle iterek rıza-i ilahi için canından vazgeçtiğini, Meryem annemizin iffet abidesi olduğunu, Hatice annemizin ve kızı Fatıma'nın tevhid davasını destekleyerek mücadele ettiklerini belirtmiştir. Bu fazilete ulaşmanın sağlam bir teslimiyetle mümkün olabileceğini, yaşadığımız şu modern çağın cezbedici güzelliklerine ve şatafatına kapılmadan inanç anlamında ayakta kalabilmenin, inanç temellerinin doğru bir şekilde inşa edilmesi gerektiğine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Seyyid Kutup, Fî Zılâli'l-Ḳur'ân tefsirinde, ismine

münhasır bir şekilde Kur'an'ın gölgesinde inanç esaslarını ifade eden tevhid mücadelesinin ruhunu en iyi biçimde yansıtarak, kadınların Batının yapmacık arzularına uydurdukları özgürlük anlayışına kurban gitmelerinin aksine, kurtuluşun ancak İslam dininin yaşamın bütün alanlarına nüfuz etmesiyle mümkün olabileceğini birçok hikmetiyle ele alarak değerlendirmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, H. İbrahim, *DİA*, “Talak”, İstanbul 2010, ss. 496-500.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût, Müessesetü’r-risale, Beyrut 1995.

Akman, Tuğçe, “Çin Feodal Toplum Yapısındaki Kadın Değer Yargıları”, *IJHE*, 2018, 4/8, ss. 69-79.

Aksakal, B. Cihangir “Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2 (3), 2015, 68-69.

Âlûsî, Ebû’s-Senâ Şihabuddin Mahmud (1270/1854), *Rûhu’l-me’ânî*, Daru ihyai’t-turasi’l-Arabi, Beyrut trz.

Aruk, Seyfullah, *Kur’an’da Kadın Kıssaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi 2011.

Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî temyîzi’s-sahâbe*, Dârü’l-kütübi’l-İlmiyye, Beyrut trz.

Babila, Muhsin Haji Azeez, “Eski Mısır’da Kadın”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 13/1, ss.129-144.

Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali (458/1066), *es-Sünenü’l-kübrâ*, Meclisu daireti’l-maarif, Haydarabad 1344.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Cu’fî (256/870), *Sahîhu’l-Buhârî*, Daru tavki’n-necat, yrz. 1422.

Buhârî, *el-Edebü’l-müfred*, *Daru’l-beşair el-İslamiyye*, thk. Muhammed uad Abdalbaki, Beyrut 1989.

Can, Sevim, *Selçuklular Döneminde Kadın*, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2008.

Canan, Mehmet Zeki, *İslam Tarihi I*, Yelken Matbaası, İstanbul 1977.

Cartwright, Mark. "Afrodit." *World History Encyclopedia*, çev. Bahadır Çiçek, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-13940/pandora/>, 30.12.2022.

Cevâd Alî, *el-Mufassal fî Târîhi’l-Arabi kable’l-İslâm*, İntişaratü’ş-Şerîf er-Rıdâ, Bağdat 1380.

Çağatay, Neşet, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1957.

Çağıl, Necdet, “İslam Öncesi Mekke Toplumunda Kadın”, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu Ulusal Sempozyumu*, İstanbul 1-3 Temmuz 2011, ss. 199-224.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm (255/869), *Sünenü 'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-muğni, Beyrut 1420.

Demircan, Adnan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikah”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2013, 49/3, ss. 21-42.

Demircan, Adnan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Zamanında Çok Kadınlı Evlilik”, *İstem*, 2003, sy.2, ss. 9-32.

Döndüren, Hamdi, *DİA*, “İlâ”, İstanbul 2000, ss. 61-62.

Ebû Davûd, Süleyman b. Eş'as es-sicistânî (275/889), *Sünenü Ebû Dâvûd*, Daru'l-kitabi'l-Arabi, Beyrut trz.

Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (538/1144), *el-Keşşâf 'an haķaiki gavâmidî't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vil*, tlk. Halil Memun, Daru'l-ma'rife, Beyrut 2009.

el-Bennâ, Hasan, *Risaleler*, Nida Yayınları, İstanbul, 2013.

Ersöz, Emine, *Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.

Fahreddin er-Râzî, Diyâuddin Ömer (606/1210), *Mefâtihu'l-gayb*, Daru'l-fikir, Beyrut 1981.

Ferrâ, Ebû Zekeriya Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah ed-Deylemî (207/822), *Me'âni'l-Kur'an*, thk. Ahmed Yusuf en-Necati-Muhammed Ali Neccar, Daru'l-kütübi'l-Mısriyye, Kahire 1955.

Günaltay, Şemseddin, “İslam'dan önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikâh Şekilleri”, *Marife Dergisi*, 2002, 1/3, sss. 189-199.

Günaltay, Şemseddin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Sad. M. Mahfûz Söylemez – M. Hizmetli, Ankara Okulu Yayınları, Ankara trz.

Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî (405/1014), *el-Müstedrek 'ale's-sahîheyn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1990.

Hammurabi Kanunları,

<https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/belgeler/303.pdf>, 30.12.2022.

Heysemî, İbn Hacer Nureddin b. Ali b. Ebî Bekir (807/1405), *Mecmau'z-zevâid*, thk. Abdullah Muhammed Derviş, Daru'l-fikir, Bayrut 1994.

İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemalüddin Yusuf Abdillâh el-Kurtûbî (463/1071), *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashab*, thk. Adil Mürşid, Daru'l-a'lam, Amman 2002.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, ed-Daru't-Tunusiyye, Tunus 1984.

İbn Âşûr, Muhammed tahir, *İslâm Hukuk Felsefesi*, çev. Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed el-Kûfî (235/849), *Musannefu İbn Ebî Şeybe*, thk. Muhammed Avvame, Daru'l-kible, Beyrut 2006.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaluddin Abdulmelik b. Hişâm (218/833), *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakâ, Turasü'l-İslam, Kahire trz.

İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk*, nşr. Muhammed Hamidullah, çev. Sezai Özel, Akabe, İstanbul 1988.

İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesar (151/768), *Sîretü İbn İshâk*, thk. Ahmed Ferid Mezidi, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 2004.

İbn Kayyim, Ebû Abdullah Şemsüddin, Muhammed b. Ebî Bekir el-Hanbelî (751/1350), *Zadü'l-mead fî hedyi hayri'l-İbâd*, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1994.

İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ İmaduddin İsmail b. Şihabuddin Ömer b. Kesîr (774/1371), *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul 1988.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (273/887) *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Daru'ihyâi'l-kütübi'l-Arabî, Kahire trz.

İbn Sa'd b. Menî' ez-Zührî (230/845), *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, Daru Sadır, Beyrut trz.

İbn-i Asâkir, Hafız Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibbetullah ed-Dımaşkî eş-Şâfî (571/1176), *Târîhu Medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbüddin Ebu Saîd, Daru'l-fikir, Beyrut 1998.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (597/1201), *el-Muntazam fî tarihi'l-mülûki ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Darü'l-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut 1992.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (597/1201), *Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, el-Mektebü'l-İslami, Beyrut 1404.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdulvâhid eş-Şeybânî (630/1322) *el-Kâmil fî't-târih*, thk. Abdullah el-Kadi, Beyrut 1415.

İmre, Havva Meryem, "Güzellik Ve Sosyal Konum Göstergesi Olarak Lotus Ayak Ve Ayakkabı" *JİA*, 2020, 5/11, ss.85-102.

Karaaslan, Derya, "Antik Yunanda Kadın Olmak", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, 1/2, ss. 159-174.

Köksal, Asım, *İslam Tarihi*, Köksal Yayıncılık, İstanbul 2005.

Muhammed Abduh-Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l_Kur'an'i-Hakim Tefsiru'l Menar*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2011.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc (261/875), *Sahîhu Müslim*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1991.

Nabia Abbott, *Hız Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Yurt Kitap Yayın, Ankara 1999.

Okiç, Muhammed Tayyip, *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*, DİB Yayınları, Ankara 1981.

Okumuş, Zehra Şener, *Hadislere Göre En Faziletli Kadın ve Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi 2019.

Öztürk, Alparslan, *Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm ve Budizm'de Din Adamları*, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2010.

Râğıb el-İsfehânî, Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal (V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) *el-Müfredât*, çev. Mustafa Yıldız, Pınar yayınları, İstanbul, 2007.

Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, Hikmet Yayınları, çev. İsmail Hakkı Şengüler, İstanbul 1979.

Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir b. Muhammed (911/1505), *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Daru İhyai'l-ulum, Beyrut trz.

Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir b. Muhammed (911/1505), *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Merkezu hecer, Kahire 2003.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (310/923), *Taberi Tefsiri*, çev. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin, Hisar Yayınevi, İstanbul 2018.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (297/892), *Sünenü't-Tirmizî*, thk. İbrahim Atve Avd, Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî, yrs., 1975.

Uğurlu Bülbül, Yasemin, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'da kadın* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2019.

Ülgen, Emrullah, *Klasik ve Modern Kur'an Yorumlarında Kadın-Erkek Eşitliği*, İlahiyat Yayınları, İstanbul 2019.

Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vahidî, *Esbâb-ı Nüzul*, çev. Necati Tetik-Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, İstanbul 1997.

Yeşil Ümmühan, *Seyyid Kutub'un Siyasi Düşüncesinin Teolojik Temelleri* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019.

Yusuf Taha, *“Zindanların Yıldırmadığı Şehit Seyyid Kutub”* Yüksel Yayıncılık, İstanbul 2022.

Zühaylî, Muhammed, *el-Ferâid ve'l-mevâris ve'l-vesâyâ*, Daru'l-kelimi't-tayyib, Dimaşk 2001.